

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**EGE GÜBRE KAZISI'NDAN ELE GEÇEN PİŞMİŞ TOPRAK
HEYKELCİKLER**

Seçil Çokoğullu

Danışman
Prof.Dr. Binnur Gürler

2007

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Ege Gübre Kazısı’ndan Ele Geçen Pişmiş Toprak Heykelcikler” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

Seçil Çokoğullu

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı ve Soyadı :Seçil ÇOKOĞULLU
Anabilim Dalı :Klasik Arkeoloji
Programı :Yüksek Lisans
Tez Konusu :Ege Gübre Kazısı'ndan Ele Geçen Pişmiş Toprak Heykelcikler

Sınav Tarihi ve Saati :

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarih ve Sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliğinin 18.maddesi gereğince yüksek lisans tez sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI	☐	OY BİRLİĞİ ile	☐
DÜZELTME	☐	OY ÇOKLUĞU	☐
RED edilmesine	☐	ile karar verilmiştir.	

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır. ***
Öğrenci sınava gelmemiştir. **

- * Bu halde adaya 3 ay süre verilir.
- ** Bu halde adayın kaydı silinir.
- *** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

Tez burs, ödül veya teşvik programlarına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.	Evet
Tez mevcut hali ile basılabilir.	☐
Tez gözden geçirildikten sonra basılabilir.	☐
Tezin basımı gerekliliği yoktur.	☐

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

.....	☐ Başarılı	☐ Düzeltme	☐ Red
.....	☐ Başarılı	☐ Düzeltme	☐ Red
.....	☐ Başarılı	☐ Düzeltme	☐ Red

Önsöz ve Teşekkür

Öncelikle Ege Gübre Kazısı'ndan Ele Geçen Pişmiş Toprak Heykelcikler adlı tez çalışmam için bana yol gösteren ve her kolaylığı sağlayan Sayın Hocam Prof. Dr. Binnur Gürler'e teşekkürü borç bilirim.

Kazı alanı ile ilgili verdiği bilgiler ve dokümanlar için Ege Gübre Kazısı, bilimsel danışmanı Sayın Hocam Yrd. Doç. Dr. Haluk Sağlamtimur'a teşekkür ederim.

Çalışmam sırasında verdikleri yol gösterici bilgiler için Sayın Hocam Doç. Dr. Gürcan Polat'a ve Arkeolog Elçin Doğan'a; çalışmamın basım aşamasında teknik konulardaki destek için Arkeolog Seçil Canlıer'e; fotoğrafların düzenlenmesindeki yardımları ve verdiği cesaretle hep yanımda olduğu için Arkeolog Aytekin Üney'e teşekkür ederim.

ÖZET

**Yüksek Lisans Tezi
Ege Gübre Kazısından Ele Geçen Pişmiş Toprak Heykelcikler**

**Seçil Çokoğullu
Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Klasik Arkeoloji**

Ege Gübre Kazısı, Çandarlı Körfezi'nin güneyindeki Nemrut Limanı'nda yer alan Kyme kentinin yaklaşık 1200m. güneyinde bulunmaktadır. Adını, sınırları içerisinde yer aldığı Ege Gübre Fabrikası'ndan almıştır.

Alandaki arkeolojik kazıların yanında yapılan coğrafi araştırmalar, ege Gübre Kazısının bir bataklık çukurunun kenarında yer aldığı ortaya koymuştur. Kuyu, dört duvarının temelleri kısmen korunmuş bir mekan ve taş döşeli bir alandan başka mimari kalıntı ortaya çıkmamış olan alanda, bataklığın suyunun yükselmesine önlem olarak büyük taş sıralarından yararlanıldığı anlaşılmıştır. Kyme ile arasındaki yakın mesafe, kentin, çok yoğun seramik buluntunun ele geçtiği bu alanla bağlantılı olabileceğini düşündürmüştür. Ege Gübre kazısından gelen seramik buluntular ve pişmiş toprak heykelcikler de bunu kanıtlamaktadır.

Pişmiş toprak heykelcikler arasındaki *Çömelen Erkek Çocuk Heykelcikleri* ile *Oturan Çocuklu Kadın Heykelcikleri* gruplarının Kyme üretimi olduğu düşünülen eserlerle özdeş oldukları görülmüştür. Ana Tanrıça kültü ile ilgili oldukları düşünülen bu heykelciklerin Kyme örnekleri de kutsal alan ve çevresinden ele geçmiştir.

Kadın heykelcik gövde ve baş parçalarının yanında erkek heykelcikleri baş parçaları gruplarındaki eserlerin benzer örnekleri genellikle, başta Kyme olmak üzere, kentin komşuları olan Myrina, Larisa ve Neontheikos kentlerinin

malzemeleri arasında bulunmaktadır. Bunlardan başka *Diğer Heykelcik Parçaları* grubuna alınmış olan kaide ve kanat parçalarının benzer örneklerinin de çevre kentlerden oldukları görülmektedir.

Ege Gübre heykelciklerinin, Kyme, Myrina, Larisa, Neotheikos ile Batı Anadolu ve Kıta Yunanistan'dan benzer örnekleri ile yapılan karşılaştırmaları sonucunda, M.Ö. 5. yüzyıl ortaları ile M.Ö. 1. yüzyıllar arasına ait oldukları ortaya çıkmıştır. Alanın Kyme kentinin dışında bir müstemilat olabileceği düşünülmektedir. Malzemelerin de büyük bir kısmının kazı alanının eteğinde bulunduğu ve Hellenistik Dönem mimari kalıntılarının ortaya çıkartılmış olduğu Pınar Tepe'den akarak geldiğini söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: 1) Ege Gübre Kazısı

4) Aiolis

2) Heykelcik

5) Pişmiş Toprak

3) Kyme

ABSTRACT

The Master Thesis
Terracotta Statuettes found at Ege Gübre Excavation

Seçil okoullu
Dokuz Eylül University
Institute of Social Sciences
Department of Classical Archaeology

Ege Gübre is located approximately 1200 m south of Kyme which is situated on the Nemrut Harbour to the south of the andarlı Bay. It takes its name from the Ege Gbre Factory in which it is sited.

The geographical researches which have been carried out on the site besides the archaeological excavations, show that the Ege Gbre excavations is located on the side of a swampy pit. There haven't been found any architectural remains other than a well, a building of which only the foundations of its four walls are preserved and a stone-paved area. It has been understood that rows of big stones were used as a precaution against the rising of the swamp water. The short distance between Ege Gbre and Kyme makes one think that the city and the area in which a dence amount of ceramic fragments have been found may have been in relation. The ceramics and the terra-cotta figurines are also a proof of this relation

It has been seen that the groups of *Figurines of Squatting Boy* and the *seated Woman Figurines with Child* are identical to the ones which are thought to be of Kyme origin. Examples of these figurines which are thought to be in relation with the cult of mother-goddess were found in the sanctuary and its surroundings.

Besides the body and head fragments of female figurines, similar examples of the head pieces of male figurines were generally found mainly at Kyme and at Myrina, Larisa and Neontheikos which are neighbours of the city. It has been seen that the base and wing fragments which belong in the *Other Figurine Fragments* group are also from the surrounding cities.

As a result of the comparisons made between the Ege Gübre figurines and the figurines from Kyme, Myrina, Larisa, Neontheikos, Western Anatolia and Mainland Greece it has been understood that their dates range from the 5th century BC to the 1st century BC. It is thought that the city may be an annexe situated out of the city of Kyme. It is also possible to say that the findings have ran down from Pınar Tepe on the skirts of which the excavation site if located and where the architectural remains dating to the Hellenistic period were found.

Key Words: 1) Ege Gübre

4) Aiolis

2) Statuettes

5) Terracotta

3) Cyme

EGE GÜBRE KAZISI'NDAN ELE GEÇEN PİŞMİŞ TOPRAK HEYKELCİKLER

YEMİN METNİ	II
TUTANAK	III
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VII
İÇİNDEKİLER	IX
KISALTMALAR	XI
LEVHA LİSTESİ	XII
GİRİŞ	XIII

BİRİNCİ BÖLÜM EGE GÜBRE KAZISI

1.1.1. EGE GÜBRE KAZI ALANI VE KYME ANTİK KENTİ	1
---	---

İKİNCİ BÖLÜM EGE GÜBRE KAZISI'NDAN ELE GEÇEN PİŞMİŞ TOPRAK HEYKELCİKLER

2.1. KÜLTLE İLİŞKİLİ HEYKELCİKLER	
2.1.1. Çömelen Erkek Çocuk Heykelcikleri	5
2.1.2. Oturan Çocuklu Kadın Heykelcikleri	11
2.1.3. At Kabartmalı Plaka Parçası	20
2.1.4. Phiale Taşıyan Kadın Heykelciği	23
2.2. KADIN HEYKELCİKLERİ	
2.2.1. Gövde Parçaları	27
2.2.2. Başlar	31
2.3. ERKEK HEYKELCİKLERİ BAŞLARI	42
2.4. DİĞER HEYKELCİK PARÇALARI	
2.4.1. Kaide Parçaları	45
2.4.2. Kanat Parçaları	47

2.4..3. Gövde Parçaları	48
SONUÇ	50
KAYNAKLAR	55
KATALOG	61
LEVHALAR	88

KISALTMALAR

Kat. No.	Katalog numarası
M.Ö.	Milattan önce
cm.	Santimetre
m.	Metre
s.	Sayfa numarası
pl.	Plate (levha)
fig.	Figür

LEVHA Listesi

- Levha 1: ömelen Erkek ocuk Heykelcikleri (Kat. No. 1, 2, 3)
- Levha 2: Oturan ocuklu Kadın Heykelcikleri (Kat. No. 4,5)
- Levha 3: Oturan ocuklu Kadın Heykelcikleri (Kat. No. 6, 7 ,8)
- Levha 4: Oturan ocuklu Kadın Heykelcikleri (Kat. No. 9, 10, 11, 12)
- Levha 5: At Kabartmalı Plaka Parçası (Kat. No. 13)
- Phiale Taşıyan Kadın Heykelciğı (Kat. No. 14)
- Kadın Heykelcikleri Gövde Parçaları (Kat. No. 15, 16)
- Levha 6: Kadın Heykelcikleri Baş Parçaları (Kat. No. 17, 18, 19)
- Levha 7: Kadın Heykelcikleri Baş Parçaları (Kat. No. 20, 21, 22, 23)
- Levha 8: Erkek Heykelcikleri Baş Parçaları (Kat. No. 24, 25, 26)
- Heykelcik Kaidesi Parçası (Kat. No. 27)
- Levha 9: Heykelcik Kaidesi Parçaları (Kat. No. 28, 29, 30, 31)
- Levha 10: Heykelcik Kanatları Parçaları (Kat. No. 32, 33, 34)
- Levha 11: Heykelcik Gövde Parçaları (Kat. No. 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43)
- Levha 12: Heykelcik Elbise Parçaları (Kat. No. 44, 45, 46, 47, 48, 49)
- Levha 13: Ege Gübre Kazı Alanı genel fotoğraf (Resim 1)
- Ege Gübre Kazısı'nda ortaya çıkartılan mekan (resim 2)
- Levha 14: Ege Gübre Kazı Alanı'dan taş döşeli alandan bir bölüm

GİRİŞ

Bu çalışma, Aiololis bölgesi kentlerinden biri olan Kyme yakınlarındaki Ege Gübre Fabrikası içinde yapılmakta olan kazı çalışmalarından ele geçen pişmiş toprak heykelcikleri kapsamaktadır. Adını, sınırları içerisinde bulunduğu fabrikadan almış olan kazı 2004 yılının sonbaharında başlamış olup, her yıl iki dönem olmak üzere, hala devam etmektedir.

İzmir Arkeoloji Müzesi başkanlığında ve Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi Yrd.Doç.Dr. Haluk Sağlamtimur'un bilimsel sorumluluğunda gerçekleştirilen Ege Gübre Kazısı'nın ekibinde aynı bölümden öğrenciler de bulunmaktadır. Bununla birlikte, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. İlhan Kayan ve ekibi bölgedeki çevresel koşul değişiklikleri ile ilgili arazi inceleme ve sondaj çalışmaları yapmışlardır.

Kazı çalışmaları sonucunda Neolitik Dönem'e ait bir yerleşimin tespit edilmiş olduğu alanın daha üst tabakalarında bir mekan ve kuyu yapısından oluşan iki mimari kalıntı ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca Geometrik, Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönem'lere ait çok sayıda seramik buluntuları ve pişmiş toprak heykelcikler de ele geçmiştir. Ege Gübre Kazısı'ndan M.Ö. 1. bin seramikleri ile birlikte ele geçen bu pişmiş toprak heykelcikler çalışma içerisinde incelenerek, tipolojilerinin ve tarihlerinin Kyme ile olan bağlantıları ortaya konmaya çalışılacaktır.

Bu bağlamda, ilk bölümde öncelikle Ege Gübre'nin konumu, kazı alanı ve çevresinde yapılan arkeolojik ve coğrafi araştırmalardan söz edilmiştir. Alanın, Hellenistik Dönem'de Kyme ile bağlantılı bir yerleşim olabileceği düşüncesinden yola çıkılarak Kyme kenti ele alınmıştır.

Bu çalışmada incelenen eserler ikinci bölümde 4 gruba ayrılmıştır. Bunlar da kendi içlerinde alt gruplara ayrılmıştır. Eserler, kazı alanına yakın olan Kyme, Myrina ve Larisa antik kentlerinden ele geçenler ile Batı Anadolu, Kıta Yunanistan ve Ege Adaları'ndan gelen buluntularla karşılaştırılarak tarihleri ve tipolojileri

belirlenmiştir. Birinci grup *Kültle İlişkili Heykelcikler*'den oluşmaktadır. Bu grup, Çömelen Erkek Çocuk Heykelcikleri, Oturan Çocuklu Kadın Heykelcikleri ve Kabartmalı Plaka alt başlıklarına sahiptir. Kendi içlerinde aynı tipte olmalarından dolayı genel olarak anlamları, yayılımları ve tipolojileri incelenmiş ve tarihleri saptanmıştır. İkinci grup *Kadın Heykelcikleri*'dir. Kadın başı ve gövdelerine ait parçalardan oluşan bu grup, aynı şekilde alt başlıklara ayrılarak değerlendirilmiştir. Üçüncü grubu oluşturan *Erkek Heykelcikleri*, 3 tane erkek başından oluşmaktadır. *Diğer Heykelcik Parçaları* başlıklı son grup; heykelcik kaidesi, kanadı, giysi ve gövde parçalarından oluşan 4 grup şeklindedir. Bunlardan kaideler, kanatlar ve gövde parçaları ile ilgili değerlendirme yapılmış, elbise parçalarının ise çok az korunmaları nedeniyle tarih ve tipoloji gibi bilgilere ulaşamadığı için sadece katalog bölümünde yer verilmiştir.

Çalışmada incelenen eserlerin tamamı kalıp tekniği ile üretilmişlerdir. Bunların yapım teknikleri ve kullanım amaçları ile ilgili bilgiler metin içerisinde ayrıntılı olarak verildiği için, tekrar bu konuyu içeren bir bölüme ihtiyaç duyulmamıştır.

Sonuç bölümünde, incelenen eserlerin tipolojileri ve tarihleriyle ilgili bilgiler yeniden genel hatları ile ele alınmıştır. Kazı alanındaki çalışmalar, heykelciklerden elde edilen bilgilerle doğrultusunda değerlendirilerek, ilgili dönemlerdeki yerleşimin niteliği ve Kyme ile bağlantısı gibi sorulara cevap aranmıştır.

Eserlerin değerlendirilme aşamasında karşılaştırmaları sadece yayınlanmış olan örneklerin fotoğrafları ve onlarla ilgili verilen bilgilerle yapılmış, hiçbirini inceleme olanağı bulunamamıştır. Ege Gübre eserlerinin Kyme üretimi olup olmadıkları tartışılırken, sadece stilistik ve tipolojik açıdan bir karşılaştırma yapılabilmektedir. Yayınlanmış eserler arasında benzerler örnekleri bulunmayanlar için, Kyme'nin yerel üretim eserleri ile bu yönlerden özdeş olan heykelciklerin kil özelliklerine dayanılarak, üretim yeri konusunda öneri getirilmiştir.

Heykelciklerin katalog bilgileri sonuç bölümünden sonra verilmiştir. Kataloglardaki kil renkleri Munsell “Soil Color Charts” kataloğundan yararlanılarak belirlenmiştir. Katalog sırası belirlenirken eserlerin tipolojileri ile korunmuşlukları dikkate alınmıştır. Eserlerin fotoğrafları ile bazılarının çizimleri en sona yerleştirilmiştir. Fotoğraflarda, katalog bölümünde ölçülerinin verilmesi nedeni ile ölçek kullanılmamıştır.

1. EGE GÜBRE KAZISI

1.1. Ege Gübre Kazısı ve Kyme

Ege Gübre Kazı Alanı, Antik Kyme kentinin yaklaşık 1200 m. güneyinde ve Çandarlı Körfezi'nin güneyinde bulunan Nemrut Limanı'nın yaklaşık 1 km gerisindeki Ege Gübre Fabrikası sınırları içindedir. Bu fabrikanın kurulduğu alanda, inşaat faaliyetleri sırasında ortaya çıkan arkeolojik malzemeler nedeniyle, daha önce de kurtarma kazılarının yapıldığı bilinmektedir.¹ Yine böyle bir faaliyet öncesinde başlayan bu kazının adı, içinde bulunduğu fabrikadan alınmıştır.

Kyme kenti² ile arasındaki mesafenin az oluşu ve kazılan alanın M.Ö. 1. binde Kyme ile bağlantılı olduğunun düşünülmesi nedeniyle, kentin konumu ve tarihçesine değinmekte yarar vardır. İzmir-Menemen-Aliaga karayolu üzerinde, eski Çakmaklı yol ayrımının batısında konumlanmış³ olan kent Çandarlı Körfezi'nin güneyinde, deniz kenarında yer almaktadır.

Kyme kentinin adını bir Amazon'dan aldığı⁴ belirten Strabon, kentin, Lokris'deki Phrikios dağından Anadolu'ya gelenler tarafından kurulduğunu ve Kyme Phrikonis olarak da bilindiğini ifade etmektedir.⁵ Texier, bu grubun Aioli liderlerinden Calevas ve Maleus'un beraberinde geldiğini söyler.⁶ M.Ö. 1120'de kurulduğu belirtilen Kyme,⁷ Aiolis kentlerinin *en iyisi ve en büyüğü* olarak tanımlanmakta ve bir *metropolis* olarak görülmektedir.⁸ Arkaik Dönem'de Kyme ve Phryg Krallığı arasında, evlilik yoluyla, başlayan ilişkiler antik kaynaklarda da

¹ Ege Gübre Fabrika alanındaki yerleşim yerinde 1994 ve 2000 yıllarında İzmir Müzesi Müdürü Sn. Turan Özkan ile Kyme kazı başkanı Sn. Sebastiana Lagona başkanlığındaki bir ekip kazı çalışmaları gerçekleştirmişlerdir. Bu nedenle buradaki arkeolojik buluntuların varlığı uzun süredir bilinmektedir.

² Kyme kentinde yapılan kazı çalışmaları ile ilgili bilgi için bakınız Ersin Doğer, *Menemen Tarihi*, , İzmir, 1998, s. 288-289.

³ Doğer 1998, s. 17.

⁴ Strabon, XIII, 3, 6.

⁵ Strabon, XIII, 3, 3.

⁶ Texier, II, 9.

⁷ Doğer 1998, s. 16 (ve dipnot 1).

⁸ Strabon, XIII, 3, 6.

belirlenmektedir.⁹ Anadolu'daki Pers egemenliği döneminde satraplar tarafından yönetilen Kyme, Mithridates'in direnişi ve Aristonikos ayaklanması zamanına kadar sakin bir dönem geçirmiştir. Daha sonra Seleukos ve Pergamon Krallıkları ile Roma İmparatorluğu egemenliği altına girmiş,¹⁰ İmparator Diokletianus tarafından da Ephesos'a katılmıştır. M.S. 5. yüzyılda psikoposluk merkezi haline gelen Kyme, Osmanlı Dönemi'nde Aydınolu Cüneyd Bey'in eline geçmiş, sonra da Sultan I. Mehmet tarafından alınmıştır.¹¹

Ege Gübre Fabrikası'nın bulunduğu alan Prehistorik Dönemlerden beri verimli ovalara sahip ve yerleşim alanı olarak tercih edilmiş bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Neolitik bir yerleşimin ortaya çıkarıldığı alanın en erken tarihi M.Ö. 6250 olarak belirlenmiştir. Ancak alan Hellenistik Dönem'de bataklık haline gelmiştir. Kyme kenti ve çevresini 1800'lü yıllarda gören Texier, burasının bataklık ve yaşaması imkansız bir alan olduğunu belirtmektedir.¹²

Pınar Tepe'nin batı yamacının eteğinde gerçekleştirilen Ege Gübre Kazısı¹³ alanının doğusunda sadece yağışlı mevsimlerde akış kazanan Hayıtlı Deresi yer almaktadır.¹⁴ Kazı çalışmalarının yanında alandaki coğrafi şartların değişimlerinin ve yerleşim alanının belirlenmesi için yapılan sondaj çalışmaları Ege Gübre Kazısı çevresinde bataklık alanın varlığını kanıtlamıştır. Bu çalışma, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü öğretim elemanlarından Prof. Dr. İlhan Kayan'ın liderliğindeki bir ekiple yapılmıştır. Sondaj ve arazi inceleme çalışmalarının sonuçlarına göre bölgedeki en genç birimlerin alüvyonlar olduğu belirlenmiştir. Çevredeki derelerin taşıdıkları alüvyonların, kıyadaki engelleyici sebeplerle, iç kısımlarda kaldığı belirtilmektedir.¹⁵ Bu nedenle, Nemrut Limanı gerisindeki, Ege Gübre Kazı alanının da içinde yer aldığı bölge alüvyonal düzlük şeklindedir.¹⁶

⁹ Doğer 1998, s. 21.

¹⁰ Doğer 1998, 31 vd.

¹¹ Küçük 2006, s. 4-5.

¹² Texier, s. 12.

¹³ Kazı alanının genel fotoğrafı ve doğusundaki Pınar Tepe için bakınız **Levha 13, Resim 1.**

¹⁴ Küçük 2006, s.5.

¹⁵ Küçük 2006, s. 5-6.

¹⁶ Bununla ilgili grafik için bakınız **Levha 14 Resim 4.**

Ege Gübre Kazısı alanında, 2.50 m. dolgu toprağın altında, Neolitik yerleşimin hemen üzerinde, yaklaşık 300 m²'lik alanın taş dolgu ile kaplı olduğu görülmüştür.¹⁷ Özellikle Hellenistik Dönem'e ait malzemelerin yoğunlukta olduğu bu alan içinde bir de kuyu ortaya çıkartılmıştır. Kuyunun içerisinden tam ve tama yakın seramik ve pişmiş toprak heykelcik buluntuların ele geçmiştir.¹⁸ Daha alt seviyelere inmek için büyük bir kısmı kaldırılan bu sıkıştırılmış taş dolgunun korunan bir bölümünde dikkati çeken bir nokta vardır. Büyük taşların dik bir şekilde yan yana dizildikten sonra doğu ve güney bölümünün daha küçük taşlarla kaplandığı saptanmıştır (**Levha 13, Resim 1**). Bu dik duran büyük taşlar ve dolgunun ne anlama geldiği, yapılan sondaj çalışmalarında ortaya çıkan sonuçlarla açıklanmaktadır. Buna göre, kazı alanı, yağışlarla genişleyen bir bataklık çukurunun kıyısında yer almaktadır (**Levha 14, Resim 4**). Buna bir önlem olarak da taşlardan set yapılmış, bu şekilde belli bir yaşam alanı oluşturulmuştur. Bu taşların üzerindeki yosunlar, suyun yükselip alçalması ile ilgili olduğunu göstermekte ve bu düşüncüyü de destekler niteliktedir.¹⁹ 2006 yılındaki kazı çalışmalarında, sözü edilen büyük taşların bulunduğu bölümün güneyinde, aynı doğrultuda, bir mekan ortaya çıkarılmıştır. Kullanım amacı henüz anlaşılamayan bu mekan, bataklık alanın içinde kalıyor gibi görünse de, korunmuş olan taşlı alandan yaklaşık 70–80 cm. yüksek bir kotta yer aldığı saptanması durumu açıklamaktadır.

Alandan kuyu yapısı ve bu mekan haricinde hiçbir mimari kalıntı bulunmamasına rağmen çok yoğun seramik buluntu ele geçmiştir.²⁰ Hellenistik Dönem'e ait malzemelerin yoğun olması dikkat çekicidir. Bu dönemde, Kyme'de ağaçların ciddi boyutlarda azalmaya başladığı bilinmektedir. İnsan faktörüne, dolayısıyla nüfus artışına bağlanan bu durum kentin yerleşim alanının genişlemesini de beraberinde getirmiş, düzlüklerin bataklık olması nedeniyle yeni yerleşimlerin yüksek alanlarda yoğunlaşmasına neden olmuş olmalıdır. Bu noktada, Ege Gübre

¹⁷ Ege Gübre Kazısı ve kazı alanı ile ilgili bilgiler kazının bilimsel sorumlusu Yrd. Doç.Dr. Haluk Sağlamtemur tarafından verilmiştir.

¹⁸ Kuyunun tarihi içinden gelen seramiklere göre M.Ö. 4. yüzyılın sonları olarak belirlenmiştir: Küçük 1998, s. 31.

¹⁹ Yrd. Doç. Dr. Haluk Sağlamtemur, 15 cm.lik bir kesitte 400 çamur tabakası tespit edildiğini belirtmiştir.

²⁰ Ege Gübre Kazısı'ndan gelen Hellenistik Dönem seramikleri Tuncay Küçük tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.

Fabrikası'nın eteğinde yer aldığı, Pınar Tepe'nin bu yayılmadan nasibini almış olduğu düşünülebilir. Çünkü tepenin batı yamacında kurulan bir fabrikanın inşası sırasında yapılan kurtarma kazısında Hellenistik Dönem'e ait mimari kalıntılar ortaya çıkmıştır. Ege Gübre Kazı alanında mimarinin olmamasına rağmen küçük buluntuların yoğun ama dağınık bir şekilde ele geçmesi ve bu yamacın eteğinde yer aldığı düşünüldüğünde, malzemelerin çoğunun yamaçtan akıntıyla gelmiş olabileceği sonucuna varmak mümkündür. Ancak kazı alanından ele geçen küçük buluntuların çok az bir kısmı Hellenistik Dönem öncesine²¹ aittir. Bu da, Pınar Tepe'de yerleşimin daha önce başlamış olduğunu akla getirmektedir.

Ege Gübre Kazısı'ndan çok sayıda çatı kiremidi parçası ele geçmiştir. Bu parçalar ve kuyu yapısı alanda yerleşimin varlığına işaret etmektedir. Ancak başka mimari kalıntı olmaması nedeniyle, seyrek ve az sayıda mekanın bulunabileceğini düşündürmektedir. Böylece, bu alanın Kyme kentinin son noktası olduğunu söylemek mümkündür.

²¹ Bu alandan ele geçen malzemelerden Hellenistik Dönem öncesi olarak söz edilenler, genel olarak, M.Ö. 8. yüzyıl ve M.Ö. 4. yüzyıl arasına verilebilir.

2. EGE GÜBRE KAZISI'NDAN ELE GEÇEN HEYKELCİKLER

2.1. Kütle İlgili Heykelcikler

2.1.1. Çömelen Erkek Çocuk Heykelcikleri

Çömelmış bir şekilde yerde oturan çocuk heykelcikleri antik dönemde Akdeniz'de oldukça yaygındır. Kaynağı Mısır olarak gösterilen bu tipin M.Ö. 1. binyılın erken evrelerinde Doğu Akdeniz'de görüldüğü,²² daha sonra da Akdeniz'de gelişen ticaretin bir sonucu olarak da M.Ö. 6. yüzyılda Kıbrıs ve Rhodos'da ortaya çıktığı bilinmektedir.²³ Diğer Yunan kentlerine de Rhodos'dan yayılmış olmalıdır.²⁴ İlk örneklerin ithal ürünler olduğuna dair kanıtlardan biri Rhodos'ta bulunmuş olan Naukratis üretimi fayans bir heykelcik,²⁵ bir diğeri Lindos Athena Kutsal alanında bulunmuş olan Ptah-Sekar- Osiris'e ait Arkaik heykelciktir.²⁶ Kıbrıs'ta üretildiği düşünülen en erken örnek M.Ö. 520 yılına tarihlenmektedir.²⁷ Bu dönemde Rhodos'tan da çıplak, başında pilos ya da kep bulunan örnekler gelmiştir.²⁸

Duruş ve aksesuarlarına göre kesin bölgesel tipleri yoktur.²⁹ Oturuş şekilleri bazı farklılıklar gösterir. Ayrıca bir parmağı ağzında,³⁰ başını eline yaslamış,³¹ eli dizinin üzerinde,³² yere dik olarak kıvrıldığı bacağının dizinde birleştirdiği ellerinin üzerine çenesini yaslamış,³³ köpek, kaz gibi bir hayvanla oynamakta³⁴ olan çocuk figürlerinin betimlenmiş olduğu örnekler vardır. Bazı örnekler çıplak bazıları bizim

²² Hadzisteliou Price 1969, s. 95; Merker 2000, s. 68.

²³ Hadzisteliou Price 1969, s. 96. "İlk önce Kıbrıs'a mı Rhodos'a mı geldiği bugün elimizde olan kanıtlarla bilinmiyor. Ancak buluntular arasında en erkenin Kıbrıs'dan gelen M.Ö. 520 yılına tarihli bir örnek olarak gösteriliyor.

²⁴ Merker 2000, s. 68.

²⁵ Hadzisteliou Price 1969, s. 95, pl. 20, no. 2.

²⁶ Blinkenberg 1931, s. 340–341; Hadzisteliou Price 1969, s. 96; *Cl Rh IV*, s. 312, fig. 346.

²⁷ Hadzisteliou Price 1969, s. 96.

²⁸ Higgins 1969, s. 93–95, pl. 45–46.

²⁹ Hadzisteliou Price 1969, s. 107.

³⁰ Higgins 1969, pl. 45, fig. 260.

³¹ Higgins 1969, pl. 45,46, fig. 261–266; R.A. Higgin 1967, s. 63, pl. 25 C

³² Higgins 1969, pl. 46, fig. 267.

³³ Higgins 1969, pl. 46, fig. 268–269.

³⁴ Hadzisteliou Price 1969, s. 105, 108, köpek, kaz gibi hayvanlarla oynamakta olan figürler Asklepios ya da onun ailesinden biri olarak yorumlanır; Robinson-Mylonas 1939, s. 71–72, fig. 79.; Burn-Higgins, s. 244, pl. 128, 2794.

örneklerimiz gibi pelerinlidir. Genellikle başlarında bir başlık ya da kep ile betimlenmişlerdir. Düz veya Phryg başlıklı ya da Ege Gübre örnekleri gibi “pilos”lu³⁵ olan tipler yaygındır. Bunların yanında Ege Gübre örneklerinde görüldüğü gibi eli göğüs hizasında bir nesne tutmakta olan tipler de bulunmaktadır. Az da olsa giyimli kız çocukların gösterildiği örnekler de ele geçmiştir.³⁶

Çömelen erkek çocuk tipinin neyi ya da kimi ifade ettiği ile ilgili birbirinden çok farklı yorumlar yapılmıştır.³⁷ Bazı bilim adamları bu tip heykelcikleri Tanrı ve Tanrıçalarla ilişkilendirmiş, bunların Tanrısal çocuklar (Asklepios, Dionysos vb.) ya da bir tanrıçanın kutsal eşi ya da çocuğu (Adonis, Eros, Horus) olduklarını ileri sürmüşlerdir. Ancak tanrısal çocukları gösteren örneklerde, genellikle, o tanrının bir simgesinin kullanılmış olduğu ya da bir yazıtın varlığı da belirtilmektedir.³⁸ Bazı araştırmacılara göre, mezarlara bırakılan cin betimlemeleri, bazılarına göre ise belli bir kişiyi ifade etmekten çok dekorasyon amaçlı üretimlerdir. Kutsal alanın resmi ve dinsel işleri için adanmış çocukların betimleri oldukları yorumu da yapılmış ve bu tipler “Tapınak Oğlanı” olarak adlandırılmıştır.³⁹ Ayrıca *tapınak oğlanlarının* Adonis’in görünümü olduğu ileri sürülmüştür. Çömelen erkek çocuk tipindeki heykelciklerin erkek tapınak fahişeleri ya da tapınan kişilerin sunuları oldukları Kıbrıs örnekleri için öne sürülen düşüncelerdendir. Bir diğeri ise, anne ya da babalar tarafından erkek çocuk sahibi olmak için bırakılan sunular oldukları şeklindedir.⁴⁰ Bu kadar farklı anlamının olması, tipin çeşitliliği ve farklı zamanlarda farklı alanlarda kullanılmasıyla ilgili olmalıdır. Buna göre, heykelciklerin buluntu yerleri ve durumlarına göz atmak, onların anlamları veya kullanım amaçları konusuna biraz da olsa açıklık getirecektir.

Bu tipin örnekleri en çok kutsal alanlardan ve çocuk mezarlarından ele geçmiştir. Kutsal alanlardan gelen çömelen çocuk figürinlerinin kourotophoros

³⁵ Dufková 1974, s. 124, Dufková “yüksek kep” olarak tanımladığı “pilos”un Doğulu barbarlara ait olduğunu belirtmektedir.

³⁶ Hadzisteliou Price 1969, s. 97, 105, 107, 109; Merker 2000, pl. 20, fig. C248.

³⁷ Sözü geçen yorumlarla ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız, Hadzisteliou Price 1969, s. 107–109.

³⁸ Hadzisteliou Price 1969, s. 108–109.

³⁹ Hadzisteliou Price 1969, s. 108, Bu tiplerin, Tanrı ve Tanrıçaların kutsal alanlarından ele geçmeleri gerekçesiyle, tapınak oğlanı tanımlaması ilk kez Ohnefalsch-Richter tarafından kullanılmıştır. Dufková 1974, 124, Mollard- Besques de bu tipleri “tapınak köleleri” ifadesini kullanmıştır.

⁴⁰ Kıbrıs’ta, Erkek çocuk sahibi olmak için bırakılmış sunu olduklarını kanıtlayan adak yazıtları ele geçmiştir, bakınız Hadzisteliou Price 1969, s. 109. bu tip sadece sözü edilen amaçla kullanış olamaz, çünkü benzer yerlerden kız çocuk heykelcikleri de gelmiştir, bakınız Hadzisteliou Price 1969, s. 109.

heykelcikleriyle birlikte, çocuk bakımı ile ilişkilendirilen Tanrı ve Tanrıçalara adanmış oldukları görülmektedir. Anadolu'da Halikarnassos Demeter kutsal alanı, Kyme Ana Tanrıça kutsal alanı⁴¹ ve Larisa⁴² ile Klaros'da⁴³ bu heykelciklerin değişik tipleri ele geçmiştir. Kıta Yunanistan'da da Artemis, Demeter, Eileithya, Aphrodite gibi tanrıçaların kutsal alan ve tapınaklarında benzer bir durum söz konusudur.⁴⁴ Bunların yanında Asklepios'a çocukları iyileştiren bir tanrı olarak da tapılmış ve kutsal alanlarında ele geçen buluntuların gösterdiği gibi, çocuk heykelcikleri adanmıştır.⁴⁵ Apollon kutsal alanlarından gelmiş çömelen çocuk heykelcikleri de, benzer bir şekilde, "gençleri yetiştiren Tanrı" olarak tapım görmesi ile açıklanmaktadır.⁴⁶

Bu tipteki figürünler mezarlardan da sıkça ele geçmektedir. Bu mezarların çocuklara ait olması, bizi, bu tiplerin tanrıların betimlemeleri olduklarına dair düşüncelerden uzaklaştırır. Bunun en iyi örnekleri Rhodos ve Olynthos'dandır. Rhodos'daki Macri Langoni nekropolüyle ilgili çalışmalar sonucunda çömelen erkek çocuk betimlerinin sadece çocuk mezarlarından ele geçtiği kanıtlanmıştır.⁴⁷ Bunun yanında yaşları tespit edilen iskeletler ve bunlarla birlikte bulunan çocuk heykelciklerinin gösterdikleri yaş birbirini tutmaktadır.⁴⁸ Yine bu şekildeki, yani çömelen çocuk heykelcikleriyle birlikte gömülmüş çocuk mezarlarından gelen kadın heykelciklerinin de ölen çocukları koruması beklenen sütanne Tanrıçaları simgeledikleri düşüncesi akla yatkındır. Aynı yerden yeni doğmuş bir bebeğin mezarından, Arkaik ve Klasik Dönem'de Ana Tanrıça'nın kutsal alanlarında sunu olarak sıkça karşılaşılan maymun heykelciği,⁴⁹ diğer mezarlardan gelen kadın heykelciklerinin işlevini ve anlamını destekler niteliktedir. Ayrıca ayrıntılar

⁴¹ Dufková 1974, s. 124, 148.

⁴² Hadzisteliou Price 1969, s. 104; Boehlau-Schefold 1942, s. 43, taf. 9, nr. 26, 28.

⁴³ Fırat 2005, s. 42.

⁴⁴ Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız Hadzisteliou Price 1969, s. 104–106.

⁴⁵ Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız Hadzisteliou Price 1969, s. 105, 108. Korinth'deki Asklepios kutsal alanından küçük ya da büyük boyutlu çömelen çocuk heykelcikleri ele geçmiştir: Merker 2000, s. 69.

⁴⁶ Hadzisteliou Price 1969, s. 106.

⁴⁷ *CIRh IV*, mezar 54, 148, fig. 144; mezar 63, 160, fig. 159; mezar 66, 164, fig. 164; mezar 106, 210, fig. 222; mezar 188, 334, fig. 370.

⁴⁸ Hadzisteliou Price 1969, s. 110; *CIRh IV*, mezar 54, 148, fig. 144; mezar 63, 160, fig. 159; mezar 66, 164, fig. 164; mezar 106, 210, fig. 222; mezar 188, 334, fig. 370.

⁴⁹ *CIRh IV*, mezar 132, fig. 287, 263.

verilmemekle birlikte çömelen erkek çocuk heykelciklerinin, çocuk taşıyan kadın heykelcikleri ile birlikte, Kyme nekroplünden de ele geçtiği belirtilmektedir.⁵⁰ Sonuç olarak, farklı yerlerde farklı işlevler için kullanılmış yerde çömelmiş bir şekilde oturan çocuk heykelciklerinin bir kütle bağlantılı olduklarını söylemek mümkündür.

Ege Gübre kazı alanında, kuyu yapısından gelen 2 tanesi dışında, dağınık halde ele geçmelerinin, çömelen erkek çocuk ve çocuk taşıyan kadın tipindeki heykelciklerin birlikte kullanıldıklarını bilgisinin aksine bir durum oluşturduklarını düşünmemekteyiz. Ele geçtikleri alanları değerlendirirken bu alandan ele geçen malzemelerin büyük olasılıkla çoğunun, alanın doğusundaki yamaçtan akıntı yoluyla gelmiş olduklarını göz önünde bulundurmak gerekmektedir.⁵¹

Ege Gübre Kazısı'ndan üç tane çömelen erkek çocuk heykelciği ele geçmiştir. İki tane tam korunmuş ve diğeri omzundan yukarısı kırık ve eksik olan bu heykelciklerin duruşları birbirinin aynısıdır. Birçok yerleşimde ele geçmiş heykelciklerin çoğundan farkları, göğüsleri üzerinde ne olduğu anlaşılamayan dikdörtgen bir nesne tutmalarındadır. İçi dolu olarak üretilmiş, 3 nolu eserin, Kyme buluntuları arasındaki benzer örnekler⁵² gibi, altındaki sığ konik delik yardımıyla bir ayağa oturduğunu söylemek mümkündür. Diğer iki örnekse (Kat. No. 1 ve Kat. No. 2) içleri başa kadar tamamen boştur. Onlarında benzer şekilde sonradan eklendikleri bir kaideye sahip oldukları düşünülebilir.

Eserlerimizin oturuş pozisyonuna benzer bir örnek Rhodos'tan ele geçmiştir.⁵³ Ancak, başında Kat. No. 1 ve 2 ile çok benzer tipte pilosa sahip olan bu figürün elinde bir nesne tutmamaktadır. Rhodos örneği M.Ö. 6. yüzyılın son çeyreğine tarihlenmektedir.

⁵⁰ Dufková 1974, s. 124.

⁵¹ Bu alanda önemli bir yerleşimin olmadığı şimdiye kadar kazılan alanda görüldüğü kadarıyla ve jeolojik araştırma sonuçlarına göre söylenebilmektedir.

⁵² Dufková 1974, s. 149, pl. 34, fig. 55–57.

⁵³ Mollard- Besques 1954, s. 38, pl. 28 (XXVIII), B 223,.

Phokaia'dan ele geçmiş iki tapınak oğlanı⁵⁴ Ege Gübre eserleri ile aynı tiptedir. Mollard-Besques, bunların Kyme'den ele geçenlerle benzer olduklarını söylemektedir. Oturuşları, el ve kollarının duruşları ile kaideleri bakımından Ege Gübre çömelen oğlanlarını hatırlatan örnekler Hellenistik Dönem'e tarihlenmektedir. Nereden ele geçtiği bilinmeyen ve şu anda Louvre Müzesi'nde korunmakta olan bir eser⁵⁵ de aynı şekilde çok büyük benzer özellikler taşımaktadır. Myrina'dan gelen ve M.Ö. 5. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen başka bir heykelciğin Kyme örnekleri ile neredeyse aynı özelliklere sahip olduğunu söylemek mümkündür.⁵⁶

Korinth Demeter ve Kore Kutsal Alanı'ndan çok sayıda çömelen erkek çocuk heykelcikleri ele geçmiştir.⁵⁷ Bunlardan bazıları Ege Gübre örnekleri ile benzer başlıklara sahiptir.⁵⁸ Benzer oturma pozisyonlarına sahip olanlar da görülmektedir.⁵⁹ Ancak sol ellerini yere koymuş ve ağırlıklarını bu kollarının üzerine vermiş olmaları bir fark olarak görülebilir. Bu örneklerin bazılarının yüzlerinin bir yetişkine aitmiş gibi olmalarının Klasik Dönem'in bir özelliği olduğu belirtilmektedir.⁶⁰ Yetişkin vücuduna sahip bir örnek⁶¹ ve çok belirgin olarak bebek anatomisine sahip heykelcik ve parçaların⁶² da daha geç bir tarihten oldukları ve tipin bazı değişikliklerde daha sonraki dönemlerde devam ettiği vurgulanmaktadır. Ancak bu tipteki örneklerin tamamı Klasik Dönem figürinlerinin arasında incelenmiştir.

Larisa'da bulunmuş olan iki örnek,⁶³ bizim eserlerimizde görüldüğü gibi başlarında pilos taşımakta ve onlar gibi oturmaktadır. Ayrıca sağ eliyle göğsü üzerinde bir nesne tutması yönünden de bir yakınlık dikkati çekmektedir. Bu örnek, Rhodos'tan ele geçmiş bir benzerine göre M.Ö. 5. yüzyılın ortasına tarihlenmektedir. Dufková, Larisa ve Kyme buluntularını karşılaştırmış ve bunların Kyme'den

⁵⁴ Mollard- Besques 1972, s. 104, pl. 130, d, f.

⁵⁵ Mollard- Besques 1972, pl. 196, h.

⁵⁶ Mollard- Besques 1963, s. 8, pl. 6, i.

⁵⁷ Merker 2000, pl. 19-20.

⁵⁸ Merker 2000, pl. 19, fig. C233, C235, pl. 20, fig. C238, C240, C241, C243.

⁵⁹ Merker 2000, pl. 10, fig. C227, C229, C230, pl. 20, fig. C240, C241.

⁶⁰ Merker 2000, s. 69, pl. 19, fig. C227.

⁶¹ Merker 2000, s. 69, pl. 20, fig. C242.

⁶² Merker 2000, s. 69, pl. 20, fig. C236-C238.

⁶³ Boehlau-Schefold 1942, s. 43, taf. 9, nr. 26, 28.

Larisa'ya gittiği olasılığını vurgulamıştır.⁶⁴ Hadzisteliou-Price da bu heykelciklerden söz etmektedir. Bunların Rhodos tipinde olduklarını, ayrıca Geç Arkaik Kourotrophos heykelcikleri ve Kybele'nin aslanlı betimlemesiyle birlikte ele geçtiklerini belirtmektedir.⁶⁵ Bununla birlikte *çömelen oğlan heykelciklerinin daha geç Aiol çeşitlemelerinin* Myrina ve Neandria'dan geldiğini ifade etmektedir.

Eserlerimizin ele geçtiği Ege Gübre Fabrikası'na çok yakın olan Kyme'den de benzer özelliklere sahip çömelen oğlan heykelcikleri ele geçmiştir.⁶⁶ Kentin akropolisindeki tapınak ve tapınak çevresinden çocuk taşıyan kadın heykelcikleri ile birlikte bulunmuş olan bu eserlerden⁶⁷ başka, nekropolisinden de benzer tipler ele geçmiştir.⁶⁸ Bunların, killeri ve detaylandırma özellikleri bakımından hem birbirleri hem de kadın heykelcikleri ile büyük benzerlik gösterdiği ve aynı yerde üretilmiş oldukları ifade edilmekte, hatta sadece bu buluntu grubu üzerinde uzmanlaşmış bir atölyede üretildikleri belirtilmektedir.⁶⁹ M.Ö. 5. yüzyıla tarihlenen Kyme'nin bu buluntu grubu 1, 2 ve 3 numaralı Ege Gübre örneklerine kil, duruş ve stil özellikleri bakımından oldukça yakın oldukları görülmektedir. Bu durum, Kyme ile arasındaki yakın mesafe göz önüne alındığında şaşırtıcı görünmemektedir.

Bununla birlikte, Ege Gübre örnekleri ile oldukça yakın niteliklere sahip bir grup çömelen erkek çocuk heykelciği ve heykelcik parçalarının Aliağa sınırları içerisinde İzmir Arkeoloji Müzesi'nin yaptığı bir kazıdan ele geçtiği bilinmektedir.⁷⁰ Bir yüksek lisans tezi kapsamında incelenen bu eserlerin, çalışmada *kaynağın bilinmediği* ifade edilmiş olsa da, Ege Gübre Kazı alanına 100-150m. mesafedeki Pınar Tepe'nin batı yamacına kurulmuş olan Aytemiz Fabrikası'nın ek binalarının inşası aşamasında yapılan kazıdan ele geçtiği tahmin etmekteyiz.⁷¹ Kyme üretimi

⁶⁴ Dufková 1974, s. 149.

⁶⁵ Haszisteliou- Price 1978, s. 159.

⁶⁶ Dufková 1974, pl. 34, fig. 54- 60.

⁶⁷ Dufková 1974, s. 148-150, pl. 34, fig. 54-60.

⁶⁸ Dufková 1974, s. 124, 148.

⁶⁹ Dufková 1974I, s. 124.

⁷⁰ Fırat 2004, s. 1, 57.

⁷¹ Bu bilgi Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü öğretim elemanı, aynı zamanda Ege Gübre Kazısı bilimsel danışmanı Yrd. Doç.Dr. Haluk Sağlamtimur tarafından verilmiştir.

oldukları belirtilen bu eserler paralellerine göre M.Ö. 5. yüzyılın ortalarına verilmiştir.⁷²

Sonuç olarak 1-3 katalog numaralı 3 figürinle birebir uyuşan örneklerin Kyme ve Kyme çevresinden geldiği ve M.Ö. 5. yüzyılın ortalarına ait oldukları görülmektedir. Kyme, Aytemiz Fabrikası ve Ege Gübre Kazısı arasındaki mesafenin yakınlığı tipler arasındaki benzerliği de açıklamaktadır. Bu sonuç Ege Gübre eserlerinin Kyme kaynaklı olduğunu doğrular niteliktedir. Bununla birlikte, Ege Gübre Kazı alanının Aytemiz Fabrikası'nın bulunduğu yamacın bitiminde yer alması ve yaşama elverişli olmaması da,⁷³ malzemelerinin çoğunun oradan akıntı sonucu geldiğini düşündürmektedir. Bu durumda, bu bölümde incelenen çömelen erkek çocuk heykelciklerinin de aynı tarihten olmaları gerektiği akla yatkın görünmektedir. Bununla birlikte böylesi kültle ilişkili tiplerin dönemlere göre çok değişiklik göstermediklerini ve kült devam ettikçe de ortadan kaybolmayacaklarını unutmamak gereklidir. Çok miktarda kullanıldıkları için hem mezar hediyesi olarak hem de kutsal alanlarda seri olarak üretildikleri, dolayısıyla daha az özenli yapılmış olmaları da detaylar ve dönemsel özellikleri iyi vermemelerine neden olmaktadır.

2.1.2. Çocuklu Oturan Kadın Heykelcikleri

“Kourotrophos” sütannelikle ilgili bir terim olup çocuk doğumu, sütannelik ve çocuk bakımı ile ilgili olan Tanrı ve Tanrıçaların bir sıfatı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yunan Pantheonunda bu işlerle ilgilenen birçok Tanrı ve Tanrıça kourotrophos olarak anılmakta ve bu özelliği ile de tapım görmektedir.⁷⁴ İsim vermek gerekirse, Ge, Athena, Demeter, Persephone, Hera, Artemis, Aphrodite'nin yanında Asklepios ve Apollon'u da saymak mümkündür.⁷⁵

⁷² Fırat 2004, s. 42vd., Kat. No. III-1-12.

⁷³ Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız **1. Ege Gübre Kazısı** bölümü.

⁷⁴ Çocuk doğumu ve/veya bakımı ile ilgili olan tanrıların ve onların nerede nasıl tapım gördükleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız, Hadzisteliou Price 1978, s. 189–195

⁷⁵ Hadzisteliou Price 1978, s. 2, 200, 201, 205.

Ge, çocukları yetiştiren bir Tanrıçadır.⁷⁶ Artemis, kardeşi Apollon'a ilk süt veren olmasının yanında doğumlarda kadınlara yardımcı olan bir özelliğe sahiptir. Asklepios'un hasta çocukları iyileştirdiği, Athena⁷⁷ ve Apollon'un⁷⁸ da onları eğittiğine dair bir inancın varlığı bilinmektedir. Aphrodite'nin Kourotrophos kimliği, Demeter, Hestia, Selene ve Hera ile ilişkilendirilmiş olan Mısır inancına göre her şeyin tanrısı sayılan İsis'den gelmektedir.⁷⁹ Eros'la birlikte betimlendiği birçok örneği ele geçmiştir. Kybele'nin de Kourotrophos özelliğinin olduğu bilinmektedir.⁸⁰ Ancak Hadzisteliou-Price Yunan Kourotrophos'unun Anadolu'da bir Ana Tanrıça olan Kybele'nin bir çeşitlemesi olmadığını,⁸¹ ancak Anadolu'da birçok antik kentte Tanrıça'nın Kourotrophos ephitetini taşıdığını belirtmektedir.⁸² Anadolu'da, yukarıda saydığımız Tanrı ve Tanrıçaların kutsal alanlarının bulunduğu merkezlerde Kourotrophos kültürünün varlığı ele geçen çocuk taşıyan kadın heykelcikleri ile ortaya çıkmıştır.⁸³

Kourotrophos kültürü kökeni Doğu'da aranmalıdır. Mısır'da hamile bir hipopotam olarak betimlen Taueret ya da Apet'in çocuk doğumu ve annelikle; iki palmet filiziyle gösterilen Meshkent'i doğum ve Renenet'i emzirme ilgili oldukları görülmektedir.⁸⁴ Bununla birlikte İsis de her şeyin annesi olarak kabul edilmiş ve Yunanlılar tarafından Demeter, Leto, Hera, Hestia, Selene ve Aphrodite ile ifade edilmişlerdir. Bu durumda Yunan Kourotrophos anlayışı İsis'in bir devamı olarak görülebilir. Bununla birlikte Tarsus'ta ele geçmiş olan ayakta durur ve çocuk emzirir pozisyonda bir kadın heykelciğinin Astarte olduğu ifade edilmektedir.⁸⁵

⁷⁶ Hadzisteliou Price 1978, s. 1, 2.

⁷⁷ Hadzisteliou Price 1978, s. 2.

⁷⁸ Hadzisteliou Price 1978, s. 202

⁷⁹ Hadzisteliou Price 1978, s. 2.

⁸⁰ Hadzisteliou Price 1978, s. 193.

⁸¹ Hadzisteliou Price 1978, s. 214.

⁸² Hadzisteliou Price 1978, s. 156- 161.

⁸³ Ayrıntılı bilgi için bakınız Hadzisteliou Price 1978, s. 156vd.

⁸⁴ Hadzisteliou Price 1978, s. 2.

⁸⁵ Goldman 1937, s. 275-277, fig. 28.

Emziren anne anlamına gelen kourotrophos⁸⁶ tipinin en erken oturan örneği Neolitik Döneme ait Kuzey Yunanistan'dan, ayakta duran örneği ise Erken Bronz çağı'na ait Kıbrıs'tan ele geçmiştir.⁸⁷

Birçok yerleşimden kucaklarındaki çocukları değişik şekillerde tutan ve farklı dönemlere ait ayakta ya da oturmakta olan birçok kadın heykelciği ele geçmiştir. Bunlar arasında Kıbrıs,⁸⁸ Lindos,⁸⁹ Kıta Yunanistan,⁹⁰ Olynthos,⁹¹ Sicilia,⁹² Tarsus,⁹³ Ephesos,⁹⁴ Klaros,⁹⁵ Larisa,⁹⁶ Rhodos, Halikarnassos, Kyme,⁹⁷ kourotrophos tipinde heykelciklerin bulunduğu yerlerden bazılarıdır.

Kourotrophos kültü⁹⁸ için *Kourotropheia* olarak adlandırılan bir bayrama dair henüz hiçbir kanıt ele geçmemiştir. Bunu, resmi bir din olmamasına ve daha çok gizli olmasına bağlamak mümkündür. Ancak bazı yerlerde Kourotrophos olarak bilinen Tanrıçalar için kutlanan bayramların *aslında bir "Kourotropheia"* olduğu ileri sürülür.⁹⁹ Laconia'da Artemis için düzenlenen Korythalleia, Arcadia'daki Athena festivali Koriásia ya da Kóreia, Sparta'da Apollon Hyakinthos için yapılan Hyakinthia, Kinidos'da Artemis Hyakinthotrophos için kutlanan Hyakinthotrophia bunlardan bazılarıdır.¹⁰⁰ Ancak "sütannelik" işlevi öne çıkan Kourotrophos Tanrıçalardan Artemis için Anadolu'da Lakonia bölgesinde "*Tithenidia Bayramları*"nın (Sütanne Bayramları) kutlandığı bilinir.¹⁰¹

⁸⁶ Fırat 2004, s. 27.

⁸⁷ Hadzisteliou Price 1978, s. 221.

⁸⁸ Burn-Higgins, s. 256–258, 266, pl. 144, fig. 2888.

⁸⁹ Blinkenberg 1931, s. 490, Pl. 102, fig. 2226–2230; s. 541–542, pl. 103, fig. 2242–2243; s. 693–694, pl. 136, fig. 2946b, 2944, 2946.

⁹⁰ Mollard- Besques 1954, pl. XLIX, B 536- B 537, S. 76–77

⁹¹ Robinson 1932, s. 130, fig. 16–17; Robinson-Mylonas 1939, s. 70-71, fig. 25.

⁹² Mollard- Besques 1954, pl. LII, B 560, S. 80

⁹³ Goldman 1937, s. 275, 276, 277Fig. 28.

⁹⁴ Soykal-Alanyalı 2002, s. 169-176.

⁹⁵ Doğan 2005, s. 42 vd.

⁹⁶ Boehlau-Schefold 1942, s. 31, tafel 6, nr. 4–5.

⁹⁷ Dufková 1974, s. 136-139, pl. 27, Cat. No. 9-17; Mollard- Besques 1972, s. 101, pl. a, c, d, f.

⁹⁸ Hadzisteliou Price 1978, s. 3.

⁹⁹ Hadzisteliou Price 1978, s. 205.

¹⁰⁰ Hadzisteliou Price 1978, s. 205.

¹⁰¹ Antik Yunanca'da "sütanne" *Tithe* ya da *Trophos* sözcükleri ile ifade edilmekte olup, kadınlar için önemli bir meslekti, bakınız Doğan 2005, s. 42.

Ege Gübre Kazısı'ndan Kourotrophos görünümü olarak söz edebileceğimiz 12 tane heykelcik ve heykelcik parçası ele geçmiştir. Ortak özellikleri hepsinin oturur pozisyonda olmaları ve başlarından aşağıya kadar inen himationa sahip olmalarıdır. Ancak çocukları tutuş özelliklerine göre iki farklı tipi temsil ettikleri saptanmıştır:

Tip I (Kat. No. 4, Kat. No. 5) : Kadın figürü kucağında bir çocukla birlikte oturmaktadır. İki figür de frontaldır. Kadın figürünün kolları gövdeye bitişik, elleri dizleri üzerindedir. Çocuğun sağ eli göğsündedir. Bu tipi temsil eden eserlerden biri tam olarak korunmuştur (Kat. No. 4). Aşınmadan dolayı kadın figürünün giysisi ile çocuk figürünün ayrıntıları silikleşmiştir. Ancak kadının başından aşağı kadar inen bir himationa sahip olduğu anlaşılmaktadır. Diğeri bu tipteki bir heykelciğe ait parçadır (Kat. No. 5). Çocuk figürünün tamamı ile kadının sol kolu ve bacak bölümü korunmuştur. Çocuğun yüz ayrıntıları ile genital bölgesi işlenmiş, saçları kütleli yapıdadır.

Tip II (Kat. No. 6-12) : Kadın figürlerinin çocukları, kourotrophos kelimesinin anlamına (sütanne) uygun olarak emzirme pozisyonunda tuttıkları görülmektedir. Bunlardan biri (Kat. No. 12) çok aşınmış durumdadır. Sadece genel şeklinden bu gruba dahil edilmiştir. 4 tanesi (Kat. No. 6-9) tam olarak korunmuş durumdadır. 2 tanesinin de (Kat. No. 10-11) gövdelerinin üst kısmı eksiktir. Bu eselerden bazıları (Kat. No. 7-10) oldukça aşınmış bir kalıptan yapılmış olmalarından dolayı ayrıntılar oldukça belirsizdir. Hatta ayakta duruyor izlenimi vermekte ve kucaklarında tuttıklarının bir çocuk olup olmadığı zor anlaşılmaktadır. Biri (Kat. No. 11) yarım diğeri (Kat. No. 6) tam olarak korunmuş olan iki örneğin ise, oturur durumları daha açıktır ve kucaklarında tuttıkları bebekler nispeten daha anlaşılır olarak yapılmıştır. Bunlardan tam olarak korunan örneğin (Kat. No. 6) elbisesinin yaka ve etek bölümlerindeki kumaş kıvrımları görülebilmektedir. Ancak başı korunmuş olanların hiçbirinde, ya işlenmediği için ya da doğal aşınma sonucu, yüz ayrıntılarını seçebilmek mümkün değildir.

“Oturur durumda çocuk emziren kadın” heykelciklerinin M.Ö. 2. binin başlarında Mezopotamya’da görülmeye başlamıştır. Ancak taht üzerinde oturan figürlerin M.Ö. 6. yüzyılın 2. yarısında İonia’da ortaya çıktığı ve buradan diğer merkezlere değişik tiplerde yayıldığı ifade edilmektedir.¹⁰²

Yukarıda anlatılan Ege Gübre örnekleri ile Kyme’den ele geçenler arasında tip, stil ve kil açısından oldukça yakın paralellikler vardır. Kyme buluntularının Prag koleksiyonunda yer alanları inceleyen Dufková, yukarıda yaptığımız ayrımı, sırasıyla, “Erken Tip” ve “Geç Tip” olarak yapmıştır.¹⁰³ İncelediği bu tiplerdeki heykelciklerin akropolisdeki tapınak çevresinden ele geçtiğini belirtmektedir. İki yapı evresine sahip alanın Ana Tanrıça’ya ait bir kutsal alan olduğu, daha sonra İsis ve Osiris kültüne sunulduğu saptanmıştır.¹⁰⁴ Dufková ayrıca daha önce yapılmış nekropolis kazılarında¹⁰⁵ da çok sayıda ele geçtiğini ancak bunların Prag koleksiyonundakilerle aynı olup olmadığının bilinmediğini ifade etmektedir. Acropolis ve necropolisden gelen örneklerin diz çökmüş erkek çocuk heykelcikleri ile birlikte bulunmaları¹⁰⁶ yukarıda da söz edildiği gibi tesadüf değildir.

Louvre Museum’da korunmakta olan Kyme eserlerinin ise hangi alandan ele geçtiği belirtilmemiştir.¹⁰⁷ Ancak onların da Kyme ve Ege Gübre örnekleri ile çok yakın oldukları görülmektedir. Louvre örneklerinden dördünü¹⁰⁸ Tip I olarak adlandırdığımız eserlerle karşılaştırmak mümkündür. Tip II’deki eserlerle benzerlik gösteren örneklerden ikisi¹⁰⁹ aşınmış kalıptan üretilmiştir ve bu açıdan Kat. No. 7-10’da görülen eserlerle benzerlik gösterdikleri söylenebilir. Diğer ikisinin¹¹⁰ duruş ve ayrıntılarının daha belirgin oldukları görülür. Bunların oturur pozisyonlarının belli olması ve başlarının duruşundan dolayı Kat. No. 6 ile paralellikleri açıkça görülmektedir. Mollard-Besques de bu eserleri çocukların duruşlarına göre iki gruba

¹⁰² Hadzisteliou Price 1978, s. 156-161.

¹⁰³ Dufková 1974, s. 136-17.

¹⁰⁴ Dufková 1974, s. 124.

¹⁰⁵ Dufková 1974, s. 122.

¹⁰⁶ Dufková 1974, s. 124.

¹⁰⁷ Mollard- Besques 1972, pl. 127 b, e, g, h.

¹⁰⁸ Mollard- Besques 1972, pl. 27, a, c, d, f.

¹⁰⁹ Mollard- Besques 1972, pl. 127 b,e.

¹¹⁰ Mollard- Besques 1972, pl. 127 g, h.

ayırmiş Hellenistik Dönem'e ait olduklarını belirtmiştir.¹¹¹ Ayrıca İstanbul Müzesi'nde bulunan Kyme eserlerini inceleyen Mendel'in *Arkaik tipin imitasyonları* tanımlamasını aktarmaktadır.¹¹²

Larisa'dan ele geçen iki örnekte kadın figürünün kucağında çocuğun frontal olarak oturduğu görülmektedir.¹¹³ Kadın figürünün khiton giydiği ifade edilen örneklerin aşınmış kalıptan üretildikleri anlaşılmaktadır. Dufková, 6. yüzyıl stilinde¹¹⁴ yapıldığı belirtilen bu örneklerin, kente gelen misafirlerin konakladıkları bir yapının kalıntıları arasında bulunduğunu, bunun stil ve kil özellikleri ile değerlendirildiğinde Larisa örneklerinin Kyme'den yabancılarla birlikte gelmiş olabileceğini öne sürmektedir.¹¹⁵ Hadzisteliou-Price Larisa örneklerinin *oturan Ion tipinin Aiol çeşitlemesi* olduğunu belirtir.¹¹⁶

Diz çökmüş erkek çocuk heykelciklerinin çok yakın benzerlerinin ele geçmiş olduğu Kyme ve Ege Gübre yakınlarından¹¹⁷ oturan çocuklu kadın heykelcikleri de gelmiştir.¹¹⁸ Kyme buluntularıyla olan benzerliklerine dikkat çekilen bu örnekler Prag koleksiyonundaki benzerlerine göre M.Ö. 5. yüzyılın ortalarına tarihlenmiştir.¹¹⁹

Leiden Ulusal Müzesi'nde korunmakta olan bu tip figürinler Ege Gübre örnekleri ile büyük bir benzerlik göstermektedir.¹²⁰ Aiolis bölgesinden oldukları belirtilen eserlerden ikisi Tip I, üçü de Tip II olarak adlandırdığımız gruptakilerle uyumaktadır. Özellikle birinin (pl. 20, no. 108) Kat. No. 6 olarak adlandırdığımız heykelcikle, kadın figürünün başının öne ve soluna eğik olması açısından, oldukça yakın olduğu görülmektedir. Leiden örnekleri M.Ö. 5. yüzyıla tarihlenmektedir.

¹¹¹ Mollard- Besques 1972, s. 101-102.

¹¹² Mollard- Besques 1972, s. 102.

¹¹³ Boehlau-Schefold 1942, taf. 6, nr. 4- 5.

¹¹⁴ Boehlau-Schefold 1942, s. 31.

¹¹⁵ Dufková 1974, 123.

¹¹⁶ Hadzisteliou- Price 1978, s. 159.

¹¹⁷ Ayrıntılı bilgi **1. 1. Ege Gübre Kazısı ve Kyme** bölümünde verilmiştir.

¹¹⁸ Fırat 2004, Lev. 1-15.

¹¹⁹ Fırat 2004, s. 28-41.

¹²⁰ Leyenaar-Plaisier 1979, s. 60-61, pl. 20, fig. 108-110.

Kyme kentinin en yakın komşusu olan Myrina'dan ele geçen bir heykelciğin de, bu çalışmada Tip I olarak adlandırılan örnekle yakın olarak, kadının ve kucağındaki çocuğun frontal pozisyonda oturmakta olduğu görülür.¹²¹ Heykelcik aşınmış bir kalıptan yapılmıştır ve detayları belirgin değildir. Kyme'den ele geçenlerle benzerliğine dikkati çeken Mollard-Besques heykelciğin taşra stilinde yapıldığı ve M.Ö. 5. yüzyıla ait olduğunu söylemektedir.

Aiolis kentlerinden Neontheikos'dan ele geçen iki çocuklu oturan kadın heykelciğinin sadece ön yüzlerinin kalıplandığı arkalarının elle düzeltildiği ve içlerinin dolu olduğu belirtilmektedir.¹²² Ayakların üzerinde durduğu taburenin altındaki oyuk ise buhar deliği olarak yorumlanmıştır. Bu özellikleri 6–11 Kat. No.'lu Ege Gübre eserleri ile uyumaktadır. Çocukları sağ ellerinde tuttukları ifade edilen bu heykelciklerin tipleri ve stillerinin Kyme ve Ege Gübre kourotrophosları ile oldukça benzerlik gösterdikleri söylenebilir.

Ephesos terrakottaları arasında da çocuk emziren kadın heykelcikleri bulunmaktadır.¹²³ British Museum'da korunmakta olan örneklerin Ephesos Artemision'dan ele geçtiği belirtilmektedir. Genel olarak M.Ö. 4. yüzyıla tarihlenen bu örneklerde, kadın figürünün çocuğu sağ koluyla tuttuğu görülmektedir. Ephesos'dan bir kuyu dolgusundan ele geçen malzemeler arasındaki bir heykelcik sol göğsünü tutmuş ve sol dizine oturmuş bir çocuğu emziren bir kadın figürü betimlidir.¹²⁴ Kadın figürü khiton ve başını da örten bir himaiton giymiştir. Bu heykelcik, Artemision'dan ele geçenler de göz önünde tutularak, Artemis ile ilişkilendirilmiş ve *Artemis Kourotrophos* olarak tanımlanmıştır. Paralellere ve ele geçtiği kuyu buluntularına göre M.Ö. 4. yüzyılın ilk çeyreğine ait olduğu belirtilmiştir.¹²⁵ Ancak tüm Ephesos örneklerinin tarihi, kadınların duruşunda ve bebekleri tutuşundaki rahatlık, figürlerin yüz hatlarının iyi bir şekilde verilmiş olmaları, kıyafet düzenlemeleri gibi gelişmiş stil özelliklerine sahip olmaları nedeniyle, Ege Gübre eserlerine göre geç olmalıdır.

¹²¹ Mollard-Besques 1963, s. 7, pl. 5c.

¹²² Uysal 1994, s. 14, Lev. X, Kat. No. IIC.1 ve IIC.2

¹²³ Soykal- Alanyalı 2002, s. 169-176, resim 3-6; Higgins 1969, s. 150vd. pl. 73, no. 551-557, 559.

¹²⁴ Soykal- Alanyalı 2002, s. 169-176, resim 3-6;

¹²⁵ Soykal- Alanyalı 2002, s. 172-173.

Tanagra'dan bir heykelcik, başını öne doğru eğmiş, kucagında yatan bebeğe bakmakta olan bir kadın figürü betimlemesidir.¹²⁶ Tahtta oturan kadının tüm detayları, kaliteli bir işçilikle, gösterilmiştir. Peplos ve başını örten bir himation giyen kadın figürünün yüz özellikleri ile himaitonun ön kısmından görünen saçları oldukça belirgindir. Ancak bebeğin aynı detaylandırma anlayışı ile yapılmadığı görülen bu örnek M.Ö. 330-300 tarihine verilmektedir. Ege Gübre örnekleri ile oturur pozisyonu, başı örten himationu ile ayaklarının bir tabure üzerinde olması sayılabilir. Ancak Tanagra örneğinin bizim eserlerimizden daha yüksek bir işçilikle yapıldığı ve tarihinin geç olduğunu söylemek gereklidir.

Pergamon'dan da çocuk emziren kadın heykelciklerine ait parçalar ele geçmiştir.¹²⁷ Çocuklar yaşlarına uygun bir görünümde betimlenmişlerdir. Kadın figürlerinin çocukları tutuşları son derece rahat verilmiş ve özellikle 184 numaralı resimde parmakların bile işlenmiş olduğu görülmektedir. Bu parçalar Myrina'nın Diphilos dönemi örnekleri ile karşılaştırılmış ve M.Ö. erken 1. yüzyıla tarihlenmiştir. Lindos'dan ele geçen tabure üzerinde oturmuş ve çocuk taşıyan kadın heykelciklerinin arasında çocuk emziren örneklerin yanında, çocuğun kadın figürünün kucagında frontal olarak oturduğu ve kadının sol kolunda yüzü seyirciye dönük olarak betimlenmiş örnekler de bulunmaktadır.¹²⁸

Olynthos'dan çocuğu emzirir ya da öper pozisyonda kadın heykelcikleri ele geçmiştir.¹²⁹ Saç düzenlemelerinin Makedonia karakteristiği olduğu belirtilen ayakta duran ve kucagında çocuk tutan kadın figürü M.Ö. erken 5. yüzyıla tarihlenmektedir.¹³⁰ Olynthos'dan başka bir oturan kadın heykelciği çocuğunu emzirir pozisyonda betimlenmiştir.¹³¹ M.Ö. 5. yüzyıla tarihlenen örneğin çok basit görünümlü olduğunu ve hiç detaylandırmanın yapılmadığını söylemek mümkündür.

¹²⁶ Higgins 1986, s. 165, fig. 202.

¹²⁷ Töpperwein 1976, s. 48, taf. 29, nr. 183-186.

¹²⁸ Blinkenberg 1937, s. 490 vd., taf. 96, 102, 103, 136.

¹²⁹ Robinson 1932, s. 130.

¹³⁰ Robinson 1932, fig. 17.

¹³¹ Robinson-Mylonas 1939, s. 70-71, fig. 25.

Görüldüğü gibi, birçok merkezden “oturan çocuklu kadın” heykelcikleri ele geçmiştir. Ancak, bunların o bölgede tapım gören Tanrı ya da Tanrıça'nın Kourotrophos kültüyle ilgili olmalarından olsa gerek, çocuğu tutuşları farklılık göstermektedir. Bu farklılıkta üretim tarihi de önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda Ege Gübre'den ele geçen “oturan çocuklu kadın” tipindeki heykelciklerin en yakın benzerlerinin Kyme ve onun komşu kentlerinden ele geçtiği görülmektedir. Kyme ve Larisa'dan, ele geçen bu tipteki eserler Ana Tanrıça ile ilişkilendirilmektedir.¹³² Bunun bizim eserlerimiz için de geçerli olması gerekir. Çünkü tip, hamur özellikleri ve stil açısından Ege Gübre örneklerinin Kyme üretimi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Tarihlerine gelince, yerel üretim olmaları ve aşınmış kalıptan yapıldıkları için ayrıntılarının belirsiz olması kesin olarak bir karşılaştırma yapmayı engellemektedir. Ancak, çeşitli çalışma ve müze kataloglarında incelenmiş Kyme örneklerinin M.Ö. 5. yüzyıla tarihlendiği görülmektedir.

Kyme'deki Çekoslovak kazılarında gelen terrakotta figürinleri inceleyen Dufková, “kucağında frontal olarak bir çocuk oturan kadın” tipindeki bir eserle¹³³ ilgili olarak (bu çalışmada Tip I olarak adlandırılmıştır) *tipin M.Ö. 6. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıktığını, bu parçanın M.Ö. 5. yüzyılın başında üretildiğini* belirtmektedir.¹³⁴ Buna göre, Kat. No. 4 ve 5 olarak adlandırdığımız Tip I'deki Ege Gübre eserlerinin M.Ö. 5. yüzyılda üretilmiş olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır. “Kucağında emzirme pozisyonunda bir çocuk tutan kadın” tipindeki eserlerin¹³⁵ (bu çalışmada Tip I olarak adlandırılmıştır) Geç Klasik tipten ortaya çıktıklarını ve tarihlendirilmelerinin zor olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte, Dufková, *Ana Tanrıça kültü ile ilişkili olan bu tipin üretiminin özellikle Hellenistik Dönem'de çok arttığını* vurgulamış, bunlar için M.Ö. 2.-1. yüzyıl tarihini önermiştir.¹³⁶ Hadzisteliou- Price'nin, çocuk emziren kadın heykelciklerinin, Kyme'de, *geleneksel tipe bağlı kalınarak çok uzun süre üretilmesiyle*¹³⁷ ilgili verdiği bilgi, Dufková'nın saptamasını bir yönden destekler niteliktedir. Ancak bu bilgilerin

¹³² Dufková 1974, s. 123, 136; Hadzisteliou- Price 1978, s. 158.

¹³³ Dufková 1974, Cat. No. T9.

¹³⁴ Dufková 1974, s. 136-137.

¹³⁵ Dufková 1974, Cat. No. T10-T17.

¹³⁶ Dufková 1974, s. 136.

¹³⁷ Dufková 1974, s. 124, 136; Hadzisteliou- Price 1978, s. 158

Dufková'nın önerdiği tarihin kesinliğini tam olarak açıklamıyor olmasından, Kat. No. 6–12 olarak adlandırdığımız eserlerin, onlara bu tarihin uygunluğundan emin olmadığımız için, Hellenistik Dönem'de üretildiklerini söylemenin daha doğru olacağını düşünmekteyiz.

2.1.3. At Kabartmalı Adak Plakası

Pişmiş toprak adak plakaları, ilk kez Orientalizan Dönem'de görülmeye başlarlar.¹³⁸ M.Ö. 5. yüzyılın beyaz zeminli lekythosları üzerinde bir sütuna ya da altara asılı şekilde gösterilmişlerdir. Bununla birlikte, asma delikli olanların tapınak duvarlarına da asıldıkları, ele geçtikleri yerler ve buluntu durumları ile kanıtlanmıştır.¹³⁹ Ancak, deliksizlerin, kült heykelinin çevresine bırakıldığı ya da raf, masa gibi bir platformda durduğu bilinmektedir.¹⁴⁰

Çeşitli kabartmalara sahip olan bu plakaların at üstünde binicinin betimlendiği kahraman kabartmalarının mermerden olanlarına sık rastlanmasına rağmen pişmiş toprak örnekleriyle daha az karşılaşılmaktadır.¹⁴¹ Orientalizan dönemin başından itibaren Doğu Akdeniz'de görülen¹⁴² bu tip örnekler Girit (Elytnia),¹⁴³ Tarent,¹⁴⁴ Korinth,¹⁴⁵ Pergamon,¹⁴⁶ Troia¹⁴⁷, Larisa,¹⁴⁸ Neonthaikos¹⁴⁹ ve Kyme'den¹⁵⁰ ele geçmiştir.

Burr Thompson, bu tipteki eserleri kültle ilişkilendirmekte ve onların adak kabartmaları olduğunu söylemektedir.¹⁵¹ Şekillerine ve betimleme sistemlerine göre

¹³⁸ Uysal 1994, s. 24.

¹³⁹ Uysal 1994, s. 24.

¹⁴⁰ Uysal 1994, s. 27.

¹⁴¹ Burr-Thompson 1963, s. 57.

¹⁴² Dufková 1974, s. 128.

¹⁴³ Burr-Thompson 1963, s. 57.

¹⁴⁴ Dufková 1974, s. 128.

¹⁴⁵ Davidson 1952, 37, pl. 13, fig. 181.

¹⁴⁶ Dufková 1974, s. 128.

¹⁴⁷ Burr-Thompson 1963, pl. XXVII, no. 103, 106, 107, 111, 114-117, 122, 124, 125, pl. XXVIII, no. 126-128.

¹⁴⁸ Boehlau-Schefold 1942, s. 48, tafel 8, nr. 5

¹⁴⁹ Uysal 1994, lev. 23-30.

¹⁵⁰ Dufková 1974, s. 151, pl. 36, cat. No. T6, T70.

¹⁵¹ Burr-Thompson 1963, s. 56-57.

10 tipe ayrılan kabartmaların ele geçtiği Troia'da, başka kalıntı bulunamamasına rağmen, adakların sayısı bir heroonun varlığının kanıtı olarak görülmektedir.¹⁵² Troia plakaları yerel üretimdirler ve M.Ö. erken 3. yüzyıl ve M.Ö. 1. yüzyıl arası stile sahiptir. Burr Thompson, ayrıca, Korinth'ten de bir serinin ele geçtiğini ve onların olasılıkla Korinth Agorası'nda yapılan bir yarışma ile ilgili olduğunu belirtmektedir.¹⁵³ Korinth örneklerinden biri bir atın arka bacağını gösteren bir plaka parçasıdır.¹⁵⁴ Beyaz astarlı olduğu belirtilen parça bir depositten ele geçmiş ve M.Ö. yaklaşık 430'a tarihlenmektedir.

Burr Thompson, Kyme'den ele geçen çok sayıdaki kabartmanın yayınlanmadığını ve Louvre Müzesi'nde korunmakta olduğunu belirtmektedir.¹⁵⁵ Bunlar Kybele Kutsal Alanı'ndan ele geçmiştir.¹⁵⁶ Yayınlanmamış olan eserlerle ilgili olarak Burr Thompson, Troia kabartmalarına benzediklerini ancak aynı olmadıklarını söylemektedir. Dufková bu farklılığı yapıya ve stile bağlamakta ve *yerel üretim olan Troia plakalarının dönemin anıtsal heykeltraşlığını anımsatan, Kyme plakalarınınsa daha ağır bir stilde üretilmiş olduklarını* söylemektedir.¹⁵⁷ Ayrıca plakalardaki sahnelerin M.Ö. 2. yüzyılda Troia ve Kyme'de aynı olduğunu belirtilmiştir.

Louvre'da bulunan Kyme plakalarından birinde Ege Gübre örneği ile ters yöne koşan bir at ve pantolon giymiş bir binici kabartması görülmektedir.¹⁵⁸ Alt kısmı kırılmış olan plaka Hellenistik Dönem'e tarihlenmektedir. Çekoslovak kazıları sırasında Kyme'den ele geçen plakalardan iki tanesi benzer tipte kabartmaya sahiptir.¹⁵⁹ Yayınlanmış olan Kyme buluntuları arasındaki bu iki plakadan bir tanesinin sol kenarında bir sütun ve sütuna doğru başını uzatmış bir yılan betimi korunmuştur.¹⁶⁰ Plakanın alt kısmında plastik olarak şekillendirilmiş bir

¹⁵² Burr-Thompson 1963, s. 56.

¹⁵³ Burr-Thompson 1963, s. 57.

¹⁵⁴ Davidson 1952, 37, pl. 13, fig. 181.

¹⁵⁵ Burr Thompson, Kyme'den ele geçenlerin Louvre Müzesi'nde S. Mollard-Besques tarafından kendisine gösterildiğinden söz etmektedir: Burr-Thompson 1963, s. 57, dipnot 7.

¹⁵⁶ Dufková 1974, s. 128

¹⁵⁷ Dufková 1974, s. 128.

¹⁵⁸ Mollard- Besques 1972, s. 101, pl. 126 g.

¹⁵⁹ Dufková 1974, s. 151, pl. 36, cat. No. 69, 70.

¹⁶⁰ Dufková 1974, s. 151, pl. 36, Cat. No. 70.

kaide bulunmaktadır. Diğer örnekte ise izleyicinin soluna doğru koşar pozisyonda güçlü bir atın arka ayakları ile karnının bir kısmı görülmektedir. Bu kabartma M.Ö. 4.-3. yüzyıla tarihlenmektedir. Diğer gibi kaide ve kenarında sütuna sahip olmayan kabartma, bu özellikleri ile Kat. No. 13’de görülen eserimize benzemektedir.¹⁶¹ Dufková bu plakaların işçiliğinin ve stilinin kalitesine dikkat çekerken, bunların kalitenin kötüleştiği M.Ö. 1. yüzyıl örneklerinden olamayacağını vurgulamaktadır.¹⁶² Aynı zamanda Burr-Thompson’ın sınıflamasına göre M.Ö. 2.-1. yüzyıl eserlerini kapsayan F tipine benzediğini ancak tamamen özdeş olmadıklarını belirtmiştir.¹⁶³

Larisa’da bulunmuş benzer nitelikteki kabartmalar Kyme’den gelenlerle aynı atölyenin üretimidirler, ancak bunların Kyme’de üretildiklerine dair bir kanıt yoktur.¹⁶⁴ Adak niteliği taşıyan¹⁶⁵ bu kabartmalardan biri Kat. No. 13 ile çok fazla benzerlik göstermektedir.¹⁶⁶ İzleyiciye göre, sağ kısmı korunmuş olan plakanın kenarı bir sütun ile sınırlandırılmıştır. Onun yanında, sola doğru yürümekte olan bir atın arka bacakları ile kuyruğu görülmektedir. Kat. No. 13’deki plakada betimlenmiş at figürünün de yürümekte olduğu, bacağının duruşundan anlaşılmaktadır. Bu durum onu, Troia ve Kyme örneklerinden biraz farklılaştırmaktadır. Larisa örneği ise, bu yönüyle eserimize daha yakın görünmektedir. Ayrıca, figürlerin altında kaide bulunmaması da benzer olan başka bir özelliktir. Bu parça M.Ö. 4. yüzyıla tarihlenmektedir.

Neontheikos’dan gelen terrakottalar arasında atlı binici kabartmasının yer aldığı çok sayıda plaka bulunmaktadır.¹⁶⁷ Bu plakalarda, atların bazılarının sağa bazılarının sola yönelik oldukları, bazılarında yılan motifi ve Ion sütunu görülmektedir. Biniciler *kahraman* olarak tanımlanmış, plakalar da *ölü kültü* ile ilişkilendirilmiş ve bununla ilgili yerlerde ele geçtiği belirtilmiştir.¹⁶⁸ *Neontheikos’da Bulunmuş Bir Grup Terrakotta* adlı bitirme tezinde incelenmiş olan Neontheikos

¹⁶¹Dufková 1974, s. 128, pl. 36, Cat. No. 69.

¹⁶²Dufková 1974, s. 127.

¹⁶³Dufková 1974, s. 151.

¹⁶⁴Dufková 1974, s. 127, 128.

¹⁶⁵Dufková 1974, s. 128.

¹⁶⁶Boehlau-Schefold 1942, s. 48, tafel 8, nr. 5

¹⁶⁷Uysal 1994, s. 24 vd., lev. 23–30.

¹⁶⁸Uysal 1994, s. 28.

plakalarının Larisa ve Kyme'den ele geçen örneklerle ne kadar yakın oldukları konusunda bilgi verilmemiştir. Daha önce bu iki kentten gelen plakaların aynı yerde üretilmiş olduklarından söz etmiştik. Bu bağlamda, Neontheikos'un konumu göz önüne alındığında, burada bulunmuş olan örneklerin de, diğerleriyle aynı atölyede üretilmiş oldukları düşünülebilir.

Kil renkleri Kyme üretimi eserlerden tamamen farklı olan Kyme, Larisa ve Neontheikos'dan ele geçen kabartmalarının, sadece sahne kompozisyonu açısından benzerlik taşıyan Troia kabartmaları dışında, Anadolu'da hiçbir benzeri bulunmamaktadır. Kyme'de Kybele Kutsal Alanı çevresinde ele geçen örneklerin adak amaçlı kullanıldıkları düşünülebilir. Bu durumda, Ege Gübre örneğinin de böylesi bir niteliğe sahip olduğu sonucuna varmak mümkündür.

M.Ö. 1. yüzyıldan önceye ait olması gerektiği belirtilen Kyme plakalarına bakıldığında, kaideli ve yılan betimli olan tipin M.Ö. 4.-3. yüzyıla tarihlendiği görülmektedir. Ege Gübre örneği ile yakın benzerlik gösteren bir Larisa örneği ise M.Ö. 4. yüzyıla verilmiştir. Bu durumda, eserimizin tarihini kesin olarak saptamamız zordur. Ancak en erken M.Ö. 4. yüzyıl en geç M.Ö. 2. yüzyılda üretilmiş olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

2.1.4. Phiale Taşıyan Kadın Heykelciği

Figürün göğsünden aşağı kısmı, elbisesinin etek ucundan biraz yukarisına kadar korunmuştur. Peplos giymiş olan figür, hafifçe kıvrıldığı sağ kolunu öne doğru uzatmış ve elinde bir phiale tutmaktadır. Sol kolu dirsekten kıvrılmıştır ve eli iki göğsü arasındadır. Heykelciğin sol kısmında ne olduğu anlaşılamayan, figürün sol dirseğinin hizasından aşağısı korunmuş, apotigmanın yanında bir yükseltiye sahip aşağı doğru sütun şeklinde inen bir bölüm vardır. Heykelciğin göğsü altından bağlanmış peplosunun uzun apotigması dikkat çekmektedir. Bu özelliklere sahip giysileri Hellenistik dönemde birçok heykel ve heykelcikte görmek mümkündür. Attika'dan bir kız çocuğu figürü üzerindeki elbise eserimizin elbise özelliklerini çok iyi

göstermektedir.¹⁶⁹ Myrina'dan, bu eserle (Kat. No. 14) benzerliklere sahip örnekler ele geçmiştir. Bunlardan biri Tykhe olarak tanımlanmaktadır.¹⁷⁰ Sağ bacağına ağırlığını vermiş şekilde ayakta duran figür ince bir kemerle göğüs altından sıkılmış, uzun apoptigmaya sahip bir peplos üzerine omuzlarını ve kollarını örten bir himation giymektedir. Sağ kolu gövdesine bitişiktir ve sol eli ile phiale tutmaktadır. Sol koluyla gövdesine bitişik olarak kornukopia taşır pozisyonundadır.¹⁷¹ M.Ö. 1. yüzyılın sonuna tarihlenen Tykhe figürünün Kat. No. 14 olarak söz ettiğimiz eserle elinde tuttuğu phiale dışında belirgin bir yakınlıkları görülmemektedir.

Myrina'dan ele geçmiş ve şu anda Louvre Müzesi'nde korunmakta olan buluntular arasında öncekine göre biraz daha farklı tipte iki heykelcik bulunmaktadır.¹⁷² Mollard tarafından Athena olduklarını söylenen bu eserler, Kat. No. 14'de görülen figür gibi giyinmiş, sağ ellerinde phiale, sol elleri ile de yanlarında gövdeye bitişik, yere dik olarak duran birer kalkan tutmaktadırlar. Hafifçe öne doğru uzattıkları sağ kollarının altından omuzlarından aşağı inen himationlarının kenarları sarkmaktadır.

Eserimizde (Kat. No. 14) figürün sağında, phiale tuttuğu sağ kolunun altında duran, yay şeklinde kontura sahip bölümün, figürün yanında duran bir kalkan olarak yorumlanması, korunduğu kadarki şekli ve duruşu nedeniyle mümkün değildir. Figürden bağımsız duruşu, figürün bir heykelcik grubuna ait olduğunu düşündürmektedir. Bununla birlikte sol elinin iki göğsü arasında durması da eserimizi Myrinalı Athena figürinlerinden ayırmaktadır. Sol elinin pozisyonu ve sağ elindeki phiale figürün dinsel bir anlam içerdiğini akla getirmektedir. Dolayısıyla eserimizin farklı bir tipi temsil ettiğini düşünmek mümkündür.

Bu noktada, Atina Agorası kazılarında ele geçmiş bir heykelcikten¹⁷³ söz etmek gerekmektedir. Ege Gübre figürinine dair daha mümkün bir yoruma imkan verir niteliğe sahip olan bu örnek, yanında duran bir stele sağ elindeki phiale ile libasyon

¹⁶⁹ Mollard- Besques 1972, s. 2, pl. 1 d.

¹⁷⁰ Mollard- Besques 1963, s. 89, pl. 109 d.

¹⁷¹ Tavukçu, bereket boynuzu ve phiale taşıyan kadın betiminin M.Ö. 3. yüzyıl sonlarında ortaya çıktığını belirtmektedir, bakınız Tavukçu 1999, s. 128-129.

¹⁷² Mollard- Besques 1963, s. 84, pl. 103 a, e.

¹⁷³ Nicholls 1995, pl. 108, fig. 57.

yapar pozisyonda bir kadın heykelciğidir. *Tanrı ya da Tanrıça'nın tapınan bir kişi rolüne girmesinin Klasik Dönem'de yaygın olduğunu* belirten Nicholls bu heykelciği de Tanrıça olarak nitelendirmektedir.¹⁷⁴ Bunun kanıtı olarak da Atina Kerameikos'daki bir çocuk mezarından ele geçmiş ve Kanellopoulos Müzesi'nde¹⁷⁵ korunmakta olan benzer tipteki iki heykelciği göstermektedir.¹⁷⁶ Kerameikos'dan gelen eserdeki stelin kabartmasında kucağında bir aslanla birlikte oturan geleneksel tipteki bir Ana Tanrıça, diğerinde ise stelin merkezinde duran poloslu bir Tanrıça bulunduğunu belirtmektedir. Bu durumda Kat. No. 14'de görülen figürün sağ elinde tuttuğu phialenin altındaki bölümün –her ne kadar bilinen stel modelinden daha farklı görünse de- stel olabileceğini düşünmek mümkündür. Eserdeki (Kat. No. 14) sözü edilen bölümün yay şeklinde konturunun içinde belirsiz bir kabartma dikkati çekmektedir. Bu nedenle Ege Gübre heykelciği tipolojik olarak Atina Agorası örneğine daha yakındır. Sol elinin iki göğsü arasında olması da onun tapınmakta olan bir figür olduğunun kanıtı olarak görülebilir. Korunduğu kadarı ile herhangi bir atribütü bulunmamasına rağmen, Kyme'de Kybele tapımının ve ona ait bir kutsal alanın varlığı bilindiğine göre, eserin (Kat. No. 14) Ana Tanrıça'nın bir görünümü olduğu düşünülebilir.

Tipolojik olarak Agora örneğine yakın olan heykelciğin stelinin Myrina'lı Athena figürinleriyle¹⁷⁷ olan benzerliği dikkat çekicidir. Dolayısıyla o bölgenin bir üretimi olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır. Hatta Kyme üretimi olduğunu düşündüğümüz parçaların killeri ile yakınlığı heykelciğin bir Kyme atölyesinin ürünü olabileceğini göstermektedir.¹⁷⁸

Atina Agorası'ndan ele geçen bir grup heykelciğin tiplerinin Ege Gübre örneği (Kat. No. 14) ile olan benzerliği dikkat çekicidir.¹⁷⁹ Khiton üzerine peplos giymiş olmalarından dolayı “arkaistik idoller” olarak adlandırılan bu heykelciklerin peploslarının düzenlemesi eserimizle oldukça yakındır. Ancak farklı olarak sağ elleri göğüs üzerindedir ve sol elleri ile elbisenin eteğini tutar pozisyondadırlar. Burr

¹⁷⁴ Nicholls 1995, s. 445.

¹⁷⁵ Nicholls 1995, pl. 108.

¹⁷⁶ Nicholls 1995, s. 445–446.

¹⁷⁷ Mollard- Besques 1963, s. 84, pl. 103a, e.

¹⁷⁸ Kyme ve Myrina kentlerinin arasındaki mesafenin az oluşu figürün modellerinde hatta belki de killerde sıkı bir benzerliğe neden olmuş olabilir.

¹⁷⁹ Burr Thompson 1959, pl. 27, Fig. T2942, T3186, T1629, T1966, T2256.

Thompson bu heykelciklerin rahibe ya da tapınak görevlileri formunda olduklarını ve kutsal alana kızlar tarafından bırakılmış olabileceğini belirtmektedir.¹⁸⁰ Sunuların Aphrodite ya da kadınların ihtiyaçları ile ilişkili diğer Tanrıçalar'la ilgili olduğunu önermektedir.

Kat. No. 14'de görülen figürin parçası, peplosun altında khiton olup olmadığını anlayacak kadar korunmamıştır. Ancak peplosun düzenlemesi ve küçük boyutları Atina örnekleri ile uyduğunu söylemek mümkündür. Bunların dışında Atina heykelciklerinin bir ellerinin göğüsleri üzerinde olması, Ege Gübre örneği için daha açıklayıcı bir nitelik olarak karşımıza çıkmaktadır. Yunan sanatında Arkaik Dönem heykeltraşlık eserlerinde görülen bu duruş dinsel bir içeriğe sahiptir Ege Gübre heykelciğinin sağ elinde tuttuğu phiale de, Anadolu'da, Kybele betimlerinde sıkça karşımıza çıkmakta ve Tanrıça'nın attribütü özelliği olarak görülmektedir. Bu durumda, Kyme'de Kybele kutsal alanının varlığının saptanmış olmasından yola çıkarak, bu parçanın (Kat. No. 14), Tanrıça için adak niteliği taşıyan bir heykelciğin parçası olduğunu söylemek mümkündür.

Tam bir benzerini bulamadığımız eserin (Kat. No. 14) tarihini net olarak belirlemek olası değildir. Atina Agorası'ndan gelen libasyon yapan Tanrıça figürü Zengin Stilin bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu eser Ege Gübre örneğine kesinlikle uygun görünmemektedir. Bununla birlikte, Atina grubu heykelciklerinin giysi düzenlemelerinin de eserimizle uyduğunu görülmektedir. 200 yıl boyunca tiplerinin değişmediği belirtilen bu heykelciklerin en erkeni M.Ö. 4. yüzyıl, en geçi M.Ö. 2. yüzyıla verilmiştir.¹⁸¹ M.Ö. 1. yüzyıla tarihlenen Myrinalı Athena figürlerinin de Ege Gübre heykelciğinin giysisi ile oldukça yakın özelliklere sahip oldukları görülmektedir.¹⁸² Ancak Kat. No. 14'de görülen Kyme üretimi olduğunu düşündüğümüz heykelciği kesin olarak tarihlemek için yeterli kanıt yoktur. Bu nedenle, Myrina örneklerine yakın bir tarihten olduğunu düşünmek ve Geç Hellenistik Dönem'e ait olduğunu belirtmek uygun görünmektedir.

¹⁸⁰ Burr Thompson 1959, s. 133-134.

¹⁸¹ Burr Thompson 1959, s. 134-135.

¹⁸² Mollard- Besques 1963, s. 84.

2.2. Kadın Heykelcikleri

2.2.1. Gövde Parçaları

Bu grupta iki tane eser incelenecektir. Bir tanesi kabartmalı plaka şeklindedir. Kat. No. 15 olarak adlandırılmış olan bu parçada görülen kadın figürünün gövdesinin boyun ile kalça arasındaki bölümün korunduğu görülmektedir. figürün üzerinde kalın olmayan bir kumaştan yapılmış peplos giymektedir.¹⁸³ Omuzların üzerindeki düğmelerin işlenmiş olduğu peplosun yakası “V” şeklinde, sivri uçlu dekolteye sahiptir.¹⁸⁴ Göğüs altından ince bir kemerle bağlanmıştır. Kemerin altından aşağı inen sert ve düz kıvrımlar aynı zamanda ince yapılmışlardır. Bu son özellik khitonu andırmaktadır. Bu parçanın elbisesinin yaka ve kıvrımlarının benzerleri Troia’dan ele geçmiş Hellenistik Dönem’e ait Kybele figürinlerinde görmek mümkündür.¹⁸⁵ Ancak bu örneklerin kıyafetlerinin khiton olduğu belirtilmektedir.¹⁸⁶ Atina Agorası’ndan ele geçmiş bir kız çocuk heykelciğinin de khitonunun yakası ve etek kısmının kıvrımları 15 numaralı parçamızın giysisini hatırlatmaktadır.¹⁸⁷ M.Ö. 330-300 yıllarına tarihlenen Agora örneğinin *Klasik’ten Hellenistik sitile geçişi gösterdiği* belirtilmektedir.¹⁸⁸

Louvre Müzesi’nde korunmakta olan bir kadın figürünü parçasının¹⁸⁹ üzerindeki giysi Ege Gübre örneğinde olduğu gibi boyunda ucu sivri dekolteli bir peplosdur. Bununla birlikte peplosun göğüs çevresindeki kıvrımları eserimiz ile çok benzerdir. Hellenistik döneme ait bu figürünün, başını da örten himationu, korunmuş olan sağ eliyle boynu hizasında kenarından tuttuğu ve açma hareketi içinde olduğu görülmektedir. Louvre’da korunmakta olan Myrina’dan bir Nike heykelciğinin¹⁹⁰

¹⁸³ Peplos ince kumaştan ve “V” yakalı olarak da yapılırdı; anıtsal heykeltıraşlıktaki örnekleri için bakınız Bieber 1955, fig. 258, 269, 491; terrakotta figürin örnekleri için bakınız Mollard- Besques 1972, pl. 364d, pl. 126a,c, Mollard- Besques 1963, pl. 131d, 91c.

¹⁸⁴ “V” şeklindeki yaka M.Ö. 3. yüzyılda İskenderiye’de ortaya çıkmıştır. Daha sonra tüm Yunan yerleşimlerinde kullanılmaya başlanmıştır. Ancak Anadolu’da daha yaygındır: Burr Thompson 1963, s. 35.

¹⁸⁵ Burr Thompson 1963, pl. VII-X, fig. 16, 17, 21, 26, 28.

¹⁸⁶ Burr Thompson 1963, s. 81-82.

¹⁸⁷ Higgins 1986, fig. 169.

¹⁸⁸ Higgins 1986, s. 141.

¹⁸⁹ Mollard- Besques 1972, s. 293, pl. 364, d.

¹⁹⁰ Mollard- Besques 1963, pl. 91a.

üzerindeki elbisenin de 15 numaralı parçadakine benzer yakaya sahip bir peplos olduğu görülmektedir. Bu heykelcik M.Ö. 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir.

Ege Gübre'den gelen parçanın elbisesine benzer örnekler kabartmalarda ve heykel sanatında da görülmektedir. Notion'dan bir Athena heykeli¹⁹¹ bunun için verilebilecek en iyi örneklerden biridir. Bununla birlikte Venedik Kabartması¹⁹² olarak bilinen adak kabartmasında Kybele figürünün giysisinin khiton olduğu şüphe götürmese de “V” şeklindeki yaka, göğüs altındaki kemerin inceliği ve kemerden aşağı doğru inen kıvrımlar- Kat. No. 15'de görülen parçayla çok yakındır. Bu adak kabartması M.Ö. 3. yüzyıla tarihlendirilmektedir.

Kat. No. 15'deki eserle en yakın benzerler Kyme'den ele geçmiştir. İkisi de kadın figürü parçası¹⁹³ olan bu örneklerin giysilerinin khiton olduğu söylenmektedir.¹⁹⁴ Ancak omuzlardan tutturulmuş olduğu görülen bu giysilerin peplos oldukları açıktır.¹⁹⁵ Kyme'den gelen parçalardan biri kadın figürünün göğüs bölümüdür.¹⁹⁶ Yüksek Hellenistik Dönem'e ait olduğu belirtilen bu parçadan, eserimizle daha yakın benzerliklere sahip başka bir örnek de bir kadın figürünün gövdesinin ön bölümüdür.¹⁹⁷ Omuzlarının arkasından aşağı sarkan himationun kenarını dirsekten kıvrıdığı sağ kolu ile karnı hizasında tutar pozisyonundadır. Peplosun modeli ve kıvrımların işlenişiyile kolun duruşu bakımından Ege Gübre örneğine çok benzemektedir.

Kat. No. 15'deki parçamızda sağ kolun yanında himationun uçar gibi açılmış olduğu görülür. Kyme örneklerinden ikincisinin, korunmamış olsa da, kırık kısımdan benzer şekilde bir himaitona sahip olduğu anlaşılabilir. Dufková himationun

¹⁹¹ Linfert 1976, s. 62, taf. 20, abb. 104.

¹⁹² Smith 2002, s. 190, fig. 213.

¹⁹³ Dufková 1974, pl. 25, Fig. T4, pl. 26, Fig. T5.

¹⁹⁴ Dufková 1974, s. 135, Fig. T4-T5.

¹⁹⁵ Higgins 1967, Iiii

¹⁹⁶ Dufková 1974, s. 117-118, pl. 26, Fig. T5.

¹⁹⁷ Dufková 1974, s. 112, 117, 128, 135, pl. 25, Fig. T4.

figürün başını da örttüğünü söylemektedir. Bunun, himationun duruşundan anlaşıldığı kadarıyla, Ege Gübre örneği için de geçerli olduğu söylenebilir.¹⁹⁸

Kyme buluntuları arasında himationun kenarını tutar pozisyonda bir başka heykelcik parçası vardır.¹⁹⁹ Sadece himationun bir kısmı ile figürün eli korunmuştur. Aynı tipteki bu iki örneğin stil, kil ve kalıp açısından da yakın oldukları belirtilmektedir.²⁰⁰ Dufková ayrıca *bu tiplerin M.Ö. 2. yüzyılın 2. yarısında heykeltıraşlıkta ortaya çıktığını, bu eserlerin de, tipin ortaya çıktığı ya da biraz daha geç bir zamana ait olduğunu* ifade etmektedir.²⁰¹ Görüldüğü kadarıyla yerel üretim²⁰² olan bu iki Kyme örneği arasındaki yakınlık Ege Gübre örneğini de kapsamaktadır. Ancak Kat. No. 15'deki eserin plaka olması bir farklılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte Kyme üretimi olduğunu düşündüğümüz bu eserin, yine Kyme'li benzerlerinden etkilenecek şekilde üretilmiş olduğu düşünülebilir.

Bununla birlikte Kyme'den kadın kabartmalı bir plaka örneği ele geçmiştir.²⁰³ Aphrodite olabileceği belirtilen bir kadın başının görüldüğü plakanın asma deliğinin de bulunduğu belirtilmektedir. Yayınlanmış Myrina ve diğer Anadolu kentleri arasında bir benzerine rastlanmadığı ifade edilen eser M.Ö. geç 2. yüzyıl ya da M.Ö. 1. yüzyıla tarihlenmektedir. Bu örnek Kyme'de böylesi bir üretimin olduğunu da göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca Ege Gübre kabartması (Kat. No. 15) için, kullanımının nasıl olduğu konusunda fikir verir niteliktedir.

Neontheikos'dan gelen terrakotta parçaları arasında da Ege Gübre örneği ile benzer olanlar vardır.²⁰⁴ Bunlardan bazılarının sağ eli dirsekten kıvrılıp göğse doğru yönelmiş, bazılarının ise 15 Kat. No.'lu paçadaki gibi eteği tutar pozisyonundadır. Bununla birlikte Neontheikos örneklerinin sağ ellerin duruşlarının farklı olmasına

¹⁹⁸ Peplos ya da khiton üzerine himation giymiş kadın figürleri ile sıklıkla karşılaşmak mümkündür. Khitona göre daha kalın bir kumaştan yapılan himation, bazen başla birlikte tüm figürü sarar bazen de omuz üzerine atılırdı: Dufková 1974, s. 117.

¹⁹⁹ Dufková 1974, pl. 25, fig. T2.

²⁰⁰ Dufková 1974, s. 128.

²⁰¹ Dufková 1974, s. 112.

²⁰² Dufková 1974, s. 135.

²⁰³ Dufková 1974, s. 140, pl. 28, fig. T21.

²⁰⁴ Uysal 1994, s. 22-24, Ç.No: 42-47.

rağmen stillerinin çok benzediği ve benzer kalıplardan yapılmış olduğu belirtilmektedir. bu benzerlik Ege Gübre örneğimiz için de geçerlidir.

Paralellerinden yola çıkılarak ve ele geçtiği Ege Gübre kazı alanının Kyme'yle bağlantısını da göz önünde bulundurarak, Kat. No. 15 olarak söz ettiğimiz heykelcik parçasının, Kyme üretimi olduğunu ve M.Ö. geç 2. yüzyıla tarihlenebileceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Kat. No. 16'da ayakta duran bir kadın figürü görülmektedir. Başı ve arka bölümü korunmamış olan heykelciğin yüzeyindeki siyah boya izleri dikkat çekici bir özelliktir. Kalın bir kumaştan yapıldığı anlaşılan peplosun, kumaşın özelliğini belli eden kıvrımları iyi işlenmiştir. Peplosun apodygması bel hizasından biraz daha aşağı kadar inmekte ve oldukça kabarık durmaktadır.

Bu parçada ilginç olan figürün sol tarafında omzu ile göğsü arasındaki bölümdür. Kumaş kıvrımı olduğu kesin olan bu bölümün en sağdaki su damlası şeklindeki geniş kıvrımı dışında, figürün peplosundan daha ince kıvrımlardan oluştuğu görülmektedir. Alt kısmında kıvrımların aldığı şekil apodygma ile neredeyse aynıdır. İkiye katlanmış kumaşın sarkan kısmı olarak görünen bu bölüm peplosun göğüs altından da bağlanmış olabileceğini düşündürmektedir. Ancak tek taraflı olması bu düşünceyi geçersiz kılar. Kalın bir kumaştan olduğu kıvrımlardan ve peplosa yansımış olan baskıdan anlaşılmaktadır. Her ne kadar bir benzeri bulunamamış olsa da peplosun üzerine giyilmiş bir himation ya da pelerinin bir bölümü olduğu düşünülebilir.

16 numaralı bu heykelciğin kıyafet düzenlemesi kadın heykelcikleri arasında alışılmış görünümünden farklı özellikler göstermektedir. Önemli terrakotta figürün üretim merkezleri de dahil olmak üzere birçok kazıdan ele geçmiş eserler arasında bir benzerine rastlanamamıştır.

2.2.2. Başlar

Bu bölümde incelenecek 8 tane kadın başından ilki ayrıntıları çok iyi korunmuş bir eserdir. 17 katalog numarası ile tanımladığımız bu figürünün üç sıra boncuk şeklinde stilize edilmiş, yüzünün etrafını saran kıvrıkcık bukleli saç modeli dikkat çekicidir. Bu modelin Batı Anadolu'da Artemisia heykeli²⁰⁵ ile ortaya çıkmış ve M.Ö. 2. yüzyılda çok tercih edilen bir model haline geldiği bilinmektedir.²⁰⁶ Burr Thompson, bu tipten, şekil benzerliğinden dolayı “salyangoz kabuğu bukleleri” olarak da söz etmekte ve “vida” sözcüğünü tanımsal olarak kullanıldığını belirtmektedir.²⁰⁷ Troia'dan ve Myrina'dan böylesi saç modeline sahip figürler ele geçmiştir.²⁰⁸

Myrina örneklerinden bir tanesi bir kadın heykelciğine ait baştır.²⁰⁹ Başını örterek omuzlara doğru inen örtünün ön kısmından yüzü çevreleyen iki bukle dizisi görülmektedir. Bu eser, saç düzenlemesine göre M.Ö. 2. yüzyılın sonuna tarihlenmektedir. Myrina'dan diğer bir örnek bir Hera heykelciğidir.²¹⁰ Başında süslü bir diadem olan heykelciğin saçları, 17 katalog numaralı eserde görüldüğü gibi, salyangoz kabuğu şeklindeki halkalardan oluşan üç sıra, kulak hizasına kadar figürün yüzünü çepeçevre sarmaktadır. Bununla birlikte, başının arka kısmını örtüp omuzlarından aşağı dökülen bir himationa sahiptir. M.Ö. 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen figürün, bizim eserimizle benzer başka bir yönü boyundaki iki kazıma çizgidir. Burr Thompson, “*Venus halkaları*” olarak adlandırdığı bu çizgilerin *M.Ö. 4. yüzyıl Aphrodite heykelleri geleneğinin bir devamı* olduğunu ifade etmiştir.²¹¹ M.Ö. 2. yüzyıla kadar *kırıyık* şeklinde yapılan “*Venus halkaları*”nın sonraki yüzyılda *dikkatsizce kesilmiş çizgiler halini aldığı* belirtilmektedir.²¹² Bu Myrina heykelciğinin ve Kat. No. 17 olarak söz ettiğimiz kadın başının boynunda, Burr Thompson'ın ikinci tarifine uygun şekilde yapılmış çizgileri görmek mümkündür.

²⁰⁵ Halikarnossos satrabı Mousolos'un eşi Artemisia'nın heykelinin Mousolos'un ölüm tarihi olan M.Ö. 363'den önce ya da sonra bitirildiği belirtilmektedir, bakınız Bieber 1955, s. 71-72.

²⁰⁶ Burr Thompson 1965, s. 46, pl. 16, fig. 21.

²⁰⁷ Burr Thompson 1963, s. 39-40.

²⁰⁸ Burr Thompson 1963, pl. XXXIX, no. 185.

²⁰⁹ Mollard-Besues 1963, s. 176, pl. 211, h.

²¹⁰ Mollard-Besues 1963, s. 85, pl. 104, d.

²¹¹ Burr Thompson 1963, s. 30.

²¹² Burr Thompson 1963, s. 31, nos. 184, 207, 218.

Kat. No. 17'de görülen kadın başında bir örtü bulunmaktadır. Alın üzerinde saçları açıkta bırakan örtünün boyna doğru indiği görülmektedir. Sadece ense üzerindeki topuzun yaptığı çıkıntının altında, olasılıkla kazıma olarak yapılmış kıvrımlar haricinde, örtü yüzeyi baş üzerinde düzdür, başına yapışık gibi bir görüntüsü vardır. Bu özellik M.Ö. 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen bir Eros figüründe de karşımıza çıkmaktadır.²¹³ Yere iner pozisyonda betimlenmiş olan Eros'un saçının ön bölümünü salyangoz kabuğu şeklindeki üç sıra boncuk dizisi oluşturmaktadır. Başındaki örtü bu bölümü açıkta bırakacak şekilde başı örttükten sonra çene altından boynu sarar bir şekilde düzenlenmiştir. Ancak Kat. No. 17'de, örtünün, figürün boynunu sarmadığı açıkça görülmektedir. Oransal olarak bakıldığında eserimizin boynunun büyük bir kısmı korunmuş durumdadır. Korunduğu kadarıyla da örtülü olduğuna dair hiç iz bulunmamaktadır.

17 katalog numaralı kadın başının yüzü yuvarlak hatlara sahiptir. Gözleri iridir ve biraz derinde işlenmiştir, ancak göz kapakları şişkin yapılarak gözler iyice belirginleştirilmiştir. Burnu ve ağzı küçüktür. Eserin *yuvarlak yüzü ve derin gözleri Doğu Yunan heykeltıraşlığının bir özelliği* olarak karşımıza çıkmaktadır.²¹⁴ Eserin en yakın benzerlerini daha çok Troia, Myrina ve Phokaia heykeltıraşları arasında görmekteyiz.

Troia'dan ele geçen bir kadın başının²¹⁵ yüz şekli ve gözleri Kat. No. 17 ile benzerlik göstermektedir. M.Ö. 3. yüzyıla tarihlenen bu parçanın saçlarının eserimizden farklı olarak kavun dilimi şeklinde düzenlenmiş olmasıyla birlikte, boynunda "Venüs halkaları" bulunmaktadır. Troia'dan bir başka örnek başında stephane taşıyan bir kadın başıdır.²¹⁶ Gözlerinin şekli ve yüz ifadesi 17 nolu eser ile büyük benzerlik göstermektedir. Ancak yüzü daha incedir ve çeneye doğru daralan bir yapısı vardır. Dönemin heykeltıraşlık stilinde yapılmış olduğu belirtilen bu kadın başı M.Ö. 2. yüzyılın ortasına tarihlenmektedir. Troia'dan ele geçen diğer bir kadın

²¹³ Higgins 1967, s. 117, pl. 55A.

²¹⁴ Dufková 1974, s. 114.

²¹⁵ Burr Thompson 1963, pl. XL, no. 186.

²¹⁶ Burr Thompson 1963, s. 131, pl. XLVII, no. 218.

başının yüzü M.Ö. 3. yüzyılın yuvarlak yüz tipinin M.Ö. 2. yüzyıl versiyonu olarak ifade edilmektedir.²¹⁷ Bu eserin Ege Gübre örneği ile olan benzerliği dikkat çekicidir. Myrina'dan bir kadın heykelciği²¹⁸ saç modeli, başındaki himation ve yüz özellikleri açısından Ege Gübre eseri ile oldukça benzerliğe sahiptir. Farklı olarak başı biraz öne eğik olan bu heykelcik M.Ö. 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir.²¹⁹ Kat. No. 17 olarak söz ettiğimiz kadın başının tüm yüz özellikleriyle Myrina üretimi bir Mousa figüründe karşılaşmak mümkündür.²²⁰ Ayrıca eserimizin yüzündeki ethos ifade bu Mousa heykelciğinde de görülebilmektedir. Başında süslü ve yüksek bir didadem taşıyan figürün saçları Kat. No. 17'deki eserle diğer bir ortak özellik olarak gösterilebilir. Eser için en yakın benzerliği gösteren bu Mousa heykelciği tiyatral duruşu ve elbisesinin kumaş düzenlemesine göre M.S. yaklaşık M.Ö. 25'e tarihlenmektedir.

Phokaia'dan ele geçmiş kadın heykelciğine ait başının yüz şekli ve hatları Ege Gübre heykelciği ile uyumaktadır.²²¹ Phokaia başı sağına doğru hafifçe eğiktir. Saç şekli eserimizden tamamen farklıdır ama ense üzerindeki topuzundan aşağı sarkan himaitonun topuz çevresinde şekillendirilmesi benzer bir özelliktir. Boynunda bir "Venüz halkası" görülen bu baş M.Ö. 3. yüzyılın sonuna tarihlenmektedir.

Görüldüğü gibi 17 katalog numaralı kadın başının yüzünün yakın benzerleri olan Troia'lı kadın başı M.Ö. 3. yüzyıl, Myrina'lı Mousa heykelciği ise M.S. 25 yılına aittir. Mousa'nın tarihi eserimiz için geçtir. Kaldı ki, bu Myrina figürünü sahip olduğu en geç özellikleri olan duruş ve kumaş kıvrımlarına göre tarihlendirilmiştir. Bununla birlikte, eserimizin yuvarlak hatlı yüzü M.Ö. 3. ama daha çok 2. yüzyıl örneklerini hatırlatmaktadır. Ayrıca gözlerinin benzerlerine sahip heykelciklerin de, yukarıda söz edildiği gibi, M.Ö. 3. yüzyıl sonu ve M.Ö. 2. yüzyıla tarihlenmiş oldukları görülmüştür. Bununla birlikte eserin saçları M.Ö. 2. yüzyılda yaygınlaşan bir modeldir ve saç modeline benzer örnekler de genellikle bu tarihtendir. Figürün boynundaki "Venüs halkası" olarak bilinen çizgilerin M.Ö. 2. yüzyıl özelliğinde,

²¹⁷ Burr Thompson 1963, s. 132, pl. XLVII, no. 220.

²¹⁸ Mollard-Besues 1963, pl. 138b.

²¹⁹ Mollard-Besues 1963, s. 115.

²²⁰ Higgins 1986, s. 161, no. 199.

²²¹ Mollard-Besues 1972, s. 107, pl. 133 f.

kesilmiş çizgiler şeklinde, yapılmış olduğunu da göz önünde bulundurmak gereklidir. Bu durumda, eserimizin tarihini, en geç özelliklerini düşünerek, M.Ö. 2. yüzyıl olarak belirlemek uygun olacaktır.

Kat. No. 18 olarak adlandırdığımız kadın başı, çok iyi bir işçilik göstermektedir. Ağzının kenarına birer çizginin ve gözbebeklerinin bile belirtilmiş olduğu bu baş alın üzerinde ortadan ayrılmış, geriye doğru karmaşık çizgilerle dalgalı verilmeye çalışılmış bir saç modeline sahiptir. Burr Thompson, ense üzerinde bir topuz ve baş üzerinde bir bantla birlikte bu stildeki saç modelini “Knidian Coiffure” olarak adlandırmaktadır.²²² Eserimizin başının arka kısmı korunmadığı için topuzla ilgili kesin bilgi sahibi olmamıza rağmen, öndeki saçların geriye doğru gidişi ve böylesi saç şekillendirmesine sahip başlarda görüldüğü için, tahmin yürütmek mümkündür.

Korinth'ten M.Ö. 3. yüzyıla tarihlenen bir kadın başında Kat. No. 18'in saç modeliyle birlikte dolgun yanaklı ve sakin ifadeli yüzü ile belirgin gözlerini görmek mümkündür.²²³ Myrina²²⁴ ve Phokaia'dan²²⁵ ele geçen eserler arasında da benzer saç modeline sahip eserler vardır. Bununla birlikte en yakın benzerleri Troia'dan ele geçmiştir.²²⁶ Bunlardan biri başında stephane taşıyan kadın başının saçının ön kısmının düzenlemesinin yanında belirgin ve açık gözleri Kat. No. 18'deki eseri hatırlatmaktadır.²²⁷ Troia başının M.Ö. 2. yüzyılın heykeltıraşlık stiline sahip olduğu belirtilmektedir. Troia'dan başka bir başın saç modeli Ege Gübre örneği ile uyumaktadır.²²⁸ Gözleri, eserimizden daha küçük olan bu örnek saç modeli ve köşeli yüz yapısına göre M.Ö. geç 3.- erken 2. yüzyıla verilmiştir. Kat. No. 18'deki başın yüz yapısı son örneğe göre daha yuvarlak olduğu görülmektedir. Buna bir örnek yine Troia'dandır.²²⁹ Saçının dalgaları yumuşak hatlara sahip olan yüzünü çevrelemektedir. Bu örneğin prototipinin M.Ö. 3. yüzyılın ortasından olduğu ama

²²² Burr Thompson 1963, s. 36–37.

²²³ Davidson 1952, pl. 22, no. 264.

²²⁴ Mollard-Besues 1963, pl. 91 c, 131 b, 200 b, 207 h.

²²⁵ Mollard-Besues 1972, pl. 137 g.

²²⁶ Burr Thompson 1963, pl. XLVI, no. 216; pl. XLVII, no. 218, 219; pl. XLVIII, no. 230; pl. XLIX, no. 235, 236.

²²⁷ Burr Thompson 1963, s. 131, pl. XLVII, no. 218.

²²⁸ Burr Thompson 1963, s. 37, 41, 132, pl. XLVIII, no. 230

²²⁹ Burr Thompson 1963, s. 132, pl. XLVIII, no. 229.

M.Ö. erken 2. yüzyılda üretildiği belirtilmektedir. Bununla birlikte, yukarıda sözü geçen Troia örneklerinin hepsinde, Ege Gübre başının sahip olduğu türden küpenin olduğu görülmektedir.

Kat. No. 18 olarak adlandırdığımız başın kil özellikleri Kyme eserlerinininkine oldukça yakındır. Bu durumda Kyme üretimi olduğu düşünülebilir. Tarihi ile ilgili olarak da, eserin, paralellerinin tümü değerlendirildiğinde, M.Ö. 2. yüzyılın başına ait olduğunu söylemek mümkündür.

Kat. No. 19’da görülen kadın başı detaylı işçiliği ile dikkat çekmektedir. Gözpinarlarının bile işlenmiş olduğu görülen bu başın saçları geriye doğru kavun dilimi şeklinde parçalara ayrılmıştır. Bu parçaların basık ve düz yapıldığı, üzerinin sonradan yatay yivlerle dalgalı görünüm verilmeye çalışıldığı görülmektedir. Eserimiz, bu yönüyle, Burr Thompson’ın kavun dilimi saç modeline dair yaptığı sınıflamaya göre ikinci gruba daha yakın özellikler göstermektedir.²³⁰ Burr Thompson, M.Ö. 3. yüzyılın 2. yarısı ile 2. ve 1. yüzyılda kabarık ve Knidos saç modelini hatırlatan saç bölümleri düzleşmeye ve bir kulaktan diğer kulağa kadar bölümlerin sayıları daha da artmaya başladığını belirtmektedir.²³¹ Ayrıca, bunların üzerindeki, Ege Gübre başında da görülen, çapraz kazıma çizgilerden söz eder. Formdaki bu değişimi Troia,²³² Pergamon,²³³ Phokaia²³⁴ ve Myrina²³⁵ örneklerinde görmek mümkündür. Ancak Atina’dan da M.Ö. 320’ye tarihlenen bir terrakotta,²³⁶ Burr Thompson’ın yaptığı sınıflamanın her zaman geçerli olamayacağını göstermektedir. Omuzlarında kolların eklenmesi için delikler bulunan oturur durumdaki bu kadın figürünün saçları daha düz ve görülebildiği kadarıyla 15 bölüme ayrılmıştır. Aynı yerden ele geçmiş bir başka eserde de benzer bir durum söz konusudur. Bu örneğin de kavun dilimi modelindeki saçları bir önceki Atina örneği

²³⁰ Burr Thompson 1963, s. 38-39.

²³¹ Burr-Thompson 1963, s. 9.

²³² Burr Thompson 1963, no. 186, 194, 252, 254.

²³³ Töpferwein 1976, taf. 38, nr. 237; taf. 29, nr. 330

²³⁴ Mollard-Besues 1972, s. 104, pl. 131 c (Başında yüksek ve süslü bir diadem taşıyan *Oriental Aphrodite* başı. M.Ö. 1. yüzyıla tarihlenmektedir.)

²³⁵ Mollard-Besues 1963, s. 157, pl. 191 (Yüksek ve süslü diademli Aphrodite başları görülmektedir. hepsi de birbirine yakın formlarda saç düzenlemesine sahiptir. Genel olarak M.Ö. 1. yüzyıla tarihlenmişlerdir.)

²³⁶ Verneisel-Schlörb 1967, s. 55, taf. 31, nr. 160.

benzeri bir forma sahiptir ve M.Ö. 310 civarına tarihlenmektedir.²³⁷ Myrina'dan *Tanagra tipinin bir imitasyonu* olduğu belirtilen bir kadın başının kavun dilimi modelindeki saçlarının detaylandırmasının Ege Gübre başı ile büyük benzerlik gösterdiği görülmektedir.²³⁸

Myrina'nın kavun dilimi saçlı ve yüksek diademli Aphrodite²³⁹ başlarından birisinin gözleri de Ege Gübre eserini hatırlatmaktadır.²⁴⁰ Bu örnek M.Ö. 1. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir. Myrina'dan ele geçen bu tipteki "Aphrodite başı" olarak tanımlanan eserleri, sert duruşları ve ince uzun boyunları ile de Kat. No. 19'da görülen başla uyumaktadır. Troia terrakotaları arasında duruş, ifade, saç modeli özellikleri ile en yakın benzerlik gösterenler, Burr Thompson'ın "*Tapınak Kölesi*" (*Hierodoulos*)²⁴¹ olarak adlandırdığı tipteki örneklerdir. Oturan ve bir elleri göğüs üzerinde duran kadın heykelticiklerinin adlandırılması ve kullanım amaçları ile ilgili çeşitli görüşler vardır. Genellikle çıplak olan bu tipi bazen giysili olarak da görmek mümkündür. Bacaklarının ve kollarının, gövdedeki oyuklara iplerle sonradan eklendiği²⁴² tiplerden farklı olduğunu söyleyen Burr Thompson Troia'da bulunanların kollarının ve bacaklarının gövde ile birlikte yapılmış olduklarını vurgulamaktadır.²⁴³ Adak olarak kullanıldığı belirtilen bu tipler kutsal alanlardan ve mezarlardan ele geçmektedir.²⁴⁴

Troia örneklerine tekrar dönecek olursak, bunlardan birinin Ege Gübre örneği ile oldukça yakın özelliklere sahip olduğu görülür.²⁴⁵ Saçları kavun dilimi şeklinde 14 bölüme ayrılmıştır. Bu bölümlerin verev yivleri 19 numaralı eserimizde de görüldüğü şekilde yapılmıştır. Tepesinde sıkı bir topuza sahip olan baş aynı zamanda üzerine bir mücevherin yerleştirildiği bir bantla çevrelenmiştir. Eserimizin başında

²³⁷ Vierneisel-Schlörb 1967, s. 144, taf. 75, nr. 438.

²³⁸ Mollard-Besues 1963, s. 175, pl. 211 e.

²³⁹ Öztepe 2003, s. 79, dipnot 11: S. Reinach bu tipleri "*Oriental Aphrodite*" olarak adlandırmıştır. Heykelticiklerin oturuş biçimi ve başlarındaki stephane ya da diademle Doğulu unsurlar taşıdıklarını düşünmektedir.

²⁴⁰ Mollard-Besues 1963, s. 157, pl. 191 b.

²⁴¹ Burr Thompson 1963, s. 87vd.

²⁴² Elderkin bu eklemli kol ve bacağa sahip olanları *kukla bebek* olarak adlandırmıştır. Bununla ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız Elderkin 1930, s. 455vd.

²⁴³ Burr Thompson 1963, s. 87-88.

²⁴⁴ Tavukçu 1999, s. 62; Elderkin 1930, 455.

²⁴⁵ Burr Thompson 1963, pl. XIX, no. 65.

da bir bant vardır ancak mücevherli olmadığı, bunun yerine kabartma bezeme yapıldığı görülmektedir. Ege Gübre başındaki bandın mücevher eklemeli taç ya da bant tipinin bir çeşitlemesi olabileceğini söylemek mümkündür. Yüzü küçük ve yuvarlak olan Troia örneğinin gözlerinin iri ve açık, gözkapaklarının belirgin işlenmiş olması da diğer bir benzerlik olarak karşımıza çıkmaktadır. M.Ö. geç 1. yüzyıl- M.S. erken 1. yüzyıl stilinde yapılmış olduğu belirtilmektedir.²⁴⁶

Eserimizin (Kat. No. 19) iri ve belirginleştirilmiş açık gözleri ile benzerliğe sahip bir örnek Phokaia'dan ele geçmiştir.²⁴⁷ Aphrodite başı olan bu örnek M.Ö. 2. yüzyılın 2. yarısına tarihlenmiştir.

19 katalog numaralı Ege Gübre başının tam olarak uyduğu bir eserle karşılaşmamıştır. Bu, eserin, kil özelliklerinden dolayı Kyme üretimi olduğu düşüncemizi desteklemektedir. En yakın benzerlerinin Myrina ve Troia'dan gelmiş olduğu görülen bu eserin "Tapınak Kölesi" ya da "Oriental Aphrodite" tipinde bir heykelciğe ait olabileceğini düşünmekteyiz. Tarihini ise kesin olarak belirlemenin kolay görünmemesiyle birlikte, en yakın paralellerinin M.Ö. 1. yüzyıl olmasından dolayı, eserimizi Geç Hellenistik Dönem'e ait olduğunu söylemek mümkündür.

Ege Gübre kazısından ele geçmiş diğer bir baş Kat. No. 20'de görülmektedir. Aşınmadan dolayı detayların belirgin olmadığı başta, saçlar alın üzerinde ortadan ikiye ayrılmıştır ve yüzün iki yanından aşağı doğru sarkmaktadır. Sağ tarafında korunmuş olduğu kadarıyla yatay kazıma çizgilerle stilize edilmiştir. Figürün başında polos ya da diadem olabileceğini düşündüğümüz bir başlığın, sadece başa oturduğu kısmının korunmuş olduğu görülmektedir. Dar alınlı geniş bir yüze sahip olan figürün yüz detayları da doğal nedenlerden dolayı aşınmış ve belirsizleşmiştir.

Louvre'da korunmakta olan ve nereden ele geçtiği belli olmayan bir kadın heykelciği, eserimiz ile benzerlikler taşımaktadır.²⁴⁸ Ortasında yatay ince bir yiv olan alçak polos, figürün başına tamamen oturmuştur. Kat. No. 20'deki parçanın

²⁴⁶ Burr Thompson 1963, s. 94.

²⁴⁷ Mollard-Besues 1972, s. 105, pl. 131 e.

²⁴⁸ Mollard-Besues 1972, pl. 196c.

korunmuş olduğu kadarıyla, saç stilizasyonunun, bu heykelciğinkiyle çok yakın olduğu görülmektedir. Ayrıca alnın dar oluşu ve yüz yapısı da benzerlikleri saptanmış olduğu diğer unsurlardır. Eserimizin alnının üzeri çok aşınmış olmasına rağmen bu bölümde saçlarının modeli seçilebilmektedir. Bu durumda 20 nolu başın Louvre örneğindeki gibi saçlarının ön bölümünü kapatan bir polosa sahip olmadığı anlaşılmaktadır.

Kat. No. 20 olarak tanımladığımız eserin bir benzeri Phokaia'dan ele geçmiştir.²⁴⁹ Kybele figürinine ait olduğu ifade edilen bu örneğin saçları Ege Gübre parçasında görüldüğü gibi, yüzün iki yanından aşağı doğru inmektedir. Yüzünün daha dolgun bir yapısı olan Kybele başı diademe sahiptir. Saçlarının şekillendirilmesi eserimizle (Kat. No. 20) ve bir önceki Louvre örneği²⁵⁰ ile oldukça benzerdir. Alnının üzerinde saçların az da olsa açıkta bırakıldığı görülmektedir. Phokaia'dan olan bu örnek M.Ö. 2. yüzyıla tarihlenmekle birlikte onun taşıdığı arkaistik etkilere dikkat çekilmektedir. Bu etkileri saç ve yüz özelliklerinde görmek mümkündür. Kat. No. 20'deki başa benzer diğer bir örnek Pergamon'dan ele geçmiştir.²⁵¹ Biraz daha üçgen bir alna sahip olan Pergamon örneğinin alçak polosunun üzerinden aşağı inen bir örtü bulunmaktadır. Bu örtü, Kat. No. 20 nolu başın sağında çıkıntı olarak korunmuş kısmın da ne olduğu ile ilgili fikir vermektedir. Kybele olabileceği düşünülen Pergamon örneği, başında bir diademe sahiptir. Bu figürün M.Ö. 5. yüzyıl tipine benzediği ancak M.Ö. 4. yüzyıla ait olduğu belirtilmektedir.²⁵²

Atina Agorası'ndaki, malzemelerinin M.Ö. yaklaşık 350-320'ye tarihlendiği bir kuyudan ele geçen kadın başı²⁵³ Kat. No. 20'de görülen eserin yüz şekli için benzer örnek niteliğindedir. Alnının daha üçgen olmasına rağmen yüz şekli oldukça benzemektedir. Başında stephane taşıyan figürün saçları eserimizdeki gibi alnı üzerinde ikiye ayrılmıştır.

²⁴⁹ Mollard-Besues 1972, s. 106, pl. 132 b.

²⁵⁰ Mollard-Besues 1972, pl. 196c.

²⁵¹ Töpperwein 1976, s. 13, 200, taf. 2, nr. Ch9.

²⁵² Töpperwein 1976, s. 13.

²⁵³ Burr Thompson 1954, s. 75, 78, 86, pl. 18, fig. 7.

Eserimiz için kesin bir tarih belirlemek, ayrıntılarının korunmamış ve tarihi bilinen bir konteksten ele geçmemiş olmasından dolayı kolay değildir. Ancak yüz şekli ve saçları Hellenistik dönem öncesi özellikler taşımaktadır. Saçları, M.Ö. 5. yüzyıl, yüz yapısı M.Ö. 4. yüzyıl örneklerinde görülmektedir.²⁵⁴ Benzerlerinden en erkeni olan Pergamon'dan Kybele başı, yukarıda da belirtildiği üzere, M.Ö. 4. yüzyıla tarihlenmektedir. Bu Ege Gübre örneği için de uygun bir tarih olabilir. Ancak Phokaia'dan Kybele başının da arkaik özelliklerine rağmen M.Ö. 2. yüzyıla ait olduğu görülmektedir. Kat. No. 20 olarak söz ettiğimiz başın da böyle bir durumu olup olmadığını kesin olarak bilmek mümkün değildir. Bununla birlikte, Ege Gübre seramiklerinin en geç M.Ö. 2. yüzyıl sonundan olduğunu, Kat. No. 20 nolu parçayla aynı tabakadan gelen buluntular arasında M.Ö. 3. ve 2. yüzyıl seramiklerinin²⁵⁵ yoğunlukta olduğunu göz önüne almak gereklidir. Bu bağlamda, eser (Kat. No. 20) en erken M.Ö. 4. en geç M.Ö. 2. yüzyılda üretilmiş olduğunu düşünmek gereklidir.

Büst şeklinde korunmuş olan heykelcik parçasının (Kat. No. 21) yüzeyi oldukça kötü korunmuştur. Sol omzundan sol göğüs üzerine doğru vev şeklide inen kumaş kıvrımları görülmektedir. baş ve yüz ayrıntılarının belirgin olmamasına rağmen, gövdesini, başını da örten bir himationun sardığı düşünülebilir. Bu tipteki heykelcikler genellikle tapınan kadınlar oldukları belirtilmiştir.²⁵⁶ Ancak Ege Gübre örneğinin belirgin olmamasından dolayı tipini tam olarak belirlemek ve karşılaştırma yapmak mümkün değildir.

Kat. No. 22'de ise stephaneli bir kadın başı görülmektedir. Yüzeyi çok aşınmış olan bu başın arkası korunmuştur, yüzünün olduğu bölüm kırık ve eksiktir. Saçının ayrıntıları belirsizdir. Ancak stephaneli kadın başlarının genellikle "Knidos" ya da "kavun dilimi" stillerinden birinde olması, bu eserin de benzer şekilde düzenlenmiş bir saç şekline sahip olabileceğini düşündürmektedir.²⁵⁷

²⁵⁴ Mollard-Besues 1954, pl. LXIV, C 46; pl. LXXXVI, C 232.

²⁵⁵ Küçük 2006, s. 55, 80, Kat. No. 68; 74, 100, Kat. No. 133.

²⁵⁶ Dufková 1974, pl. 28, fig. T18; Burr Thompson 1963, pl. XXI, no. 74-80, pl. LXII, fig. c; Töpperwein 1976, taf. 40-44.

²⁵⁷ Benzer saç örnekleri için bakınız: Leyenaar-Plaisier 1979, pl. 114 no. 805, 813, 814; Mollard-Besues 1963a, pl. 27 no.2; Schmidt, taf. 30 abb.158; Mollard-Besques 1963, pl. 26,g; Besques 1992, pl. 112,c.

Stephanenin heykelciğin kalıptan çıkarılmasından sonra, elle şekillendirilerek sonradan eklendiği, bu eklenti yerine de rötuş yapıldığı bilinmektedir.²⁵⁸ Bu parçada, stephanenin arka kısmından böyle bir uygulama geçirdiği anlaşılmaktadır. Bazı stephanelerin alt ya da orta kısımlarında ince kazıma, yatay bir çizgi bulunmaktadır.²⁵⁹ Bazıları ise stephanenin başa oturduğu yerde en altta dikey kazıma çizgilerden oluşan bezemeye sahiptir.²⁶⁰ 22 katalog numaralı parçada ise bu tipte bezemelerin varlığını, çok aşınmış olmasından, dolayı anlamak mümkün değildir.

Hellenistik Dönem’de kadınların yaygın olarak stephane ile betimlendikleri görülmektedir. Kat. No. 22’de görülen parçanın ele geçtiği alandan da çok sayıda Hellenistik Dönem seramiği gelmiştir. Karşılaştırma yapabileceğimiz başka bir ayrıntısının korunmamış olduğu için bu kadın başını Hellenistik Dönem’e vermek uygun olacaktır.

Kat. No. 23’de görülen baş olasılıkla bir çocuk figürinine aittir. Kız mı erkek mi olduğu anlaşılmayan bu parçanın saç şeklinin ve yüz hatlarının daha çok bir kız çocuğu andırması nedeni ile bu bölümde incelenmektedir. Yüzünün sol kısmı korunmuş olan parçanın, aşınmadan dolayı yüz ayrıntıları belirgin değildir. Saçlarının ön kısmı ince yatay kazıma çizgilerle stilize edilmiş, dalgalı görüntüsü verilmeye çalışılmıştır. Yüzün etrafından çene hizasına kadar aşağı inen saçların uç ve üst kısmı biraz kabarık şekilde betimlenmiştir. Bu özelliği Priene’den gelen ayakta duran bir kız çocuk heykelciğinde görmek mümkündür.²⁶¹ Demeter ve Kore Tapınağı’nın sunu depositinde bulunan heykelcik, Tanagra stilindedir. Bununla birlikte Troia’dan ele geçen bir baş da 23 katalog numaralı baş paçasının saç ile tombul ve yuvarlak yüz yapısına sahiptir.²⁶² Küçük yüz hatlarına sahip olan bu baş M.Ö. 3. yüzyıla tarihlenmektedir. Troia’dan eserimizle benzer bir yüze sahip başka

²⁵⁸Dufková 1974, s. 108.

²⁵⁹Leyenaar-Plaisier 1979, pl. 114 no. 805; Besques 1992, pl. 112; Töpperwein 1976, taf. 48, nr. 329, 330, 331.

²⁶⁰Leyenaar-Plaisier 1979, pl. 114 no. 806; Mollard-Besques 1963a, pl. 26 no.1; pl. 27 no. 2.

²⁶¹Higgins 1967, s. 118–119, pl. 57A.

²⁶²Burr Thompson 1963, pl. XLIX, no. 238.

bir başın da olasılıkla M.Ö. erken 2. yüzyıla ait olduğu belirtilmektedir.²⁶³ Samothrake'den Kat. No. 23 ile benzerlik gösteren bir erkek çocuk heykelciği vardır.²⁶⁴ M.Ö. yaklaşık 25 tarihine verilen bu eserin saçının üst kısmında yaptığı kabarıklıktan *merkezi saç örgüsü* olarak söz edilmektedir.²⁶⁵ Keramekos'dan bir kız çocuk başında²⁶⁶ da benzer bir saç biçimi görülmektedir. Geç 4. yüzyıla tarihlenen bu başın da *tepesinde saç örgüsü* olduğu belirtilmiştir.²⁶⁷ Ege Gübre başını yüz şekli ve çene hizasına kadar uzun saçları ile benzer özelliklere sahip bir çocuk başı Phokaia'dan ele geçmiştir.²⁶⁸ Başının ortasında örgü olduğu belirtilen bu örnek M.Ö. 2. yüzyıla tarihlenmektedir. Kyme'den ele geçen bir baş²⁶⁹ sözü edilen saç modeline sahiptir. Dufkova başın ortasındaki bu kısa örgünün Eros için tipik bir özellik olduğunu belirtmektedir.²⁷⁰ Ege Gübre parçasında bu kısım belirgin olarak korunmamış olmasına rağmen Samothrake, Kyme ve Kerameikos örnekleri için yapılan tanımlamaya uyuyor olması mümkündür. Bunun dışında bu örneklerde saçların yatay çizgilerle gösterilmiş bukleler şeklinde olduğu ve yüzü çevrelediği görülmektedir.

23 katalog numaralı parçanın az bir kısmının ve aşınmış olarak korunmuş olmasından dolayı, yapılan karşılaştırmalar kesin bir tarih belirlemeye yetmemektedir. Ancak yuvarlak yüzü ve saçının düzenlenmesi, görüldüğü gibi, Hellenistik döneme tarihlenen başlarla genel bir benzerlik göstermektedir. Bu nedenle bu Ege Gübre parçasının da bu döneme ait olabileceğini düşünmek gereklidir.

²⁶³ Burr Thompson 1963, s. 33, pl. XLIX, no. 237.

²⁶⁴ *Samothrake II*, fig. S151-14A.

²⁶⁵ *Samothrake II*, s. 878.

²⁶⁶ Vierneisel-Schlörb 1967, taf. 60, nr. 326.

²⁶⁷ Vierneisel-Schlörb 1967, s. 106.

²⁶⁸ Mollard-Besques 1972, s. 111, pl. 139g

²⁶⁹ Dufková 1974, pl. 33, no. 51.

²⁷⁰ Dufková 1974, s. 147.

2.3. Erkek Heykelcik Başları

Bu bölümdeki diğer baş (Kat. No. 24) bir çocuk figürinine aittir. Yüz ve saç detaylandırmaları oldukça iyi korunmuştur. Saçları yatay kazıma çizgilerle stilize edilmiş olup bir kısmı da tepesinde topuz yapılmıştır. Bu saç modelinin benzerlerinin genellikle erkek çocuk figürinlerinde, hatta bazen Eros betimlerinde görülmesinden dolayı, eserimizin bir erkek çocuğun başı olduğunu söylemek mümkündür.²⁷¹

Parçanın tamamen çocuk hatlarına sahip yüzü yuvarlak ve tombuldur. Bu özellik Hellenistik Dönem çocuk heykelciklerinde oldukça sık karşımıza çıkmaktadır.²⁷² En yakın benzerleri arasında Myrina'dan M.Ö. 2. yüzyılın ilk yarısına verilen bir Attis'in kanatlı çocuk betimlemesi vardır.²⁷³ Myrina'dan bir kız çocuk²⁷⁴ ve Eros²⁷⁵ heykelciklerinin yüzleri 24 numaralı eserimizle şekli ve hatları açısından benzerlik göstermektedir.

Tam bir paralellini bulamadığımız sadece baş olarak korunmuş bu örneğin kesin tarihini belirlemek mümkün değildir. Ancak benzer örneklerinin yanında üretim tekniği de göz önünde bulundurulduğunda Kat. No. 24 olarak adlandırdığımız eserin Hellenistik Dönem'de yapılmış olduğunu söyleyebiliriz.

Kat. No. 25'deki baş bir erkek çocuk figürinine aittir. Hellenistik Dönem'de çok sık rastlandığı gibi, başında herhangi bir bezemeye sahip olmayan simit şeklinde bir taç bulunmaktadır. Yüzeyleri yivli veya çiçek betimleri ile süslenen çelenklerin elle şekillendirilip, heykelciklere, kalıptan çıkarılmalarından sonra eklendiği ve rötuşla ekleme yerlerinin yok edildiği bilinmektedir.²⁷⁶ Ancak Atina Agorası'ndan ele geçmiş bir çocuk başında görüldüğü gibi başla birlikte kalıplanmış örnekler de

²⁷¹ Nicholls 1995, s. 106, 432, pl. 105, no. 52; *Samothece II*, s. 878, fig. S151-14A, S151-14B; Bell 1981, s. 171, pl. 71, fig. 326-329; Mollard- Besques 1963, pl. 159, c, e.

²⁷² Mollard- Besques 1972, pl. 130c; pl. 139b, f,g; pl. 132i; Mollard- Besques 1963, pl. 61e, f; pl. 104f; pl. 159b, c, e; pl. 169 e, f.

²⁷³ Mollard- Besques 1963, 85, pl. 104b.

²⁷⁴ Mollard- Besques 1963, pl. 169c.

²⁷⁵ Mollard- Besques 1963, pl. 61c.

²⁷⁶ Dufková 1974, s. 108.

vardır.²⁷⁷ Ege Gübre örneğinde belirgin rötuş izlerinin bulunmaması da tacın da aynı kalıptan çıktığını gösterebilir. Başında çelenk bulunan en erken örnekler Atina'da ele geçmiştir ve M.Ö. geç 4. yüzyıla tarihlenmektedir.²⁷⁸

25 numaralı baş yuvarlak ve küçük bir yüze sahiptir. Yüz hatları, her ne kadar aşınmış olsa da, figürün bir çocuk betimlemesi olduğunu göstermektedir. Yüz şeklini M.Ö. 3. yüzyılın 3. çeyreğine tarihlenen, çelenkli bir erkek çocuk başında görmek mümkündür.²⁷⁹ Figürün boynunun iki yanındaki (sağında daha fazla) çıkıntılı kısım ile ilgili olarak, çok az korunmuş olması nedeniyle, kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Bu baş Eros figürinine ait olduğunu düşündüğümüzde akla ilk geldiği gibi, kanatların bir bölümü olmadıkları ise açıktır. Ancak Myrina'dan²⁸⁰ ve Atina Agorası'ndan²⁸¹ ele geçen ele geçen başları çelenkli kız çocuk başlarında görüldüğü gibi omuzlarına inen saçın bir bölümü olabilir.

Bu tip taç süslemesiyle, çocuk heykelcikleri arasında, en çok Eros betimlerinde karşılaşılmaktadır.²⁸² Bu nedenle başın bir Eros heykelciğine ait olduğu düşünülebilir. Ama buna dair kesin bir şey söylemek doğru olmaz. Çünkü omzunun üzerindeki bölümün ne olabileceği kız çocuk örneklerinden yola çıkarak yorumlanabiliyor. Ege Gübre Kazısı'ndan gelen bu başın, detayların silikleşmiş olmasından dolayı, paralelini bulmak ve karşılaştırma yaparak tarihi belirlemek zordur. Ancak simit taç şeklindeki süslemenin Batı Anadolu'da M.Ö. 2.-1. yüzyıllarda yaygınlaştığını²⁸³ düşündüğümüzde, eserimizin daha erken bir tarihten olamayacağını söylemek mümkündür.

Kat. No. 26'da bir erkek figürinine ait baş parçası görülmektedir. Çene altından aşağısı korunmamış olan baş hafif sağına dönüktür. Saçlar karmaşık bukleli, gözler iri ve dış kenarları aşağı sarkık şekildedir. Alnındaki kırışıklık özenli yapılmış

²⁷⁷ Burr Thompson 1959, s. 139–140, pl. 28, no. 25

²⁷⁸ Dufková 1974, s. 120.

²⁷⁹ Burr Thompson 1959, s. 132, pl. 26, no. 6.

²⁸⁰ Mollard- Besques 1963, pl. 169c.

²⁸¹ Burr Thompson 1959, pl. 28, no. 23, 25.

²⁸² Mollard- Besques 1963, s. 50, pl. 61c,e; s. 132, pl. 159b; s. 138, pl. 169b, e, f; Mollard- Besques 1972, s. 6, pl. 6,a; Burn- Higgins, s. 245, pl. 129, no. 2796; Burr Thompson 1959, pl. 26, fig..6; Burr Thompson 1965, pl. 17, fig.9; pl. 21 fig. T2082, T995

²⁸³ Dufková 1974, s. 120.

iki kazıma çizgi ile belirtilmiştir. Bu çizgiler ve gözlerin yapısı yüze hüznü ya da kendinden geçmiş bir ifade katmıştır. Saçlarının en yakın benzerleri Atina Agorası'ndan ele geçen eserler arasındadır. Bunlardan ikisi Eros ya da Dionysos'la ilgili bir figür olabileceği düşünülen bir erkek başı ve bunun benzer tipi olan başka bir baştır.²⁸⁴ Aynı kontektsten ele geçen bu örnekler M.Ö. ca. 160'dan biraz önceye tarihlenmektedir. Diğer Atina örneği ise bir Satyr başıdır.²⁸⁵ Başında yapraklarından bir çelenk bulunan Satyr'ün saçları Ege Gübre örneğine göre daha az kabarık görünmektedir.

Figürün yumuşak yüz hatları onun bir kadın heykelciğine ait olabileceğini düşündürmektedir. Ancak bu özelliği ile Dionysos figürlerinde de karşılaşılmaktadır.²⁸⁶ Smyrna üretimi bir Dionysos başı, 26 katalog numaralı başın yüz hatları ve ifadesi ile gözlerinin bir benzeri olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁸⁷ Saçlarının düzenlenmesi farklı olan Dionysos başı M.Ö. 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir. 26 katalog numaralı başın gerçekten Dionysos'a ait olup olmadığını kesin olarak belirlemek, az korunmuş olduğu ve korunduğu kadarı ile de herhangi bir attribüt taşıyor olması nedeniyle mümkün değildir. Bununla birlikte, kendinden geçmiş bir haldeki Dionysiak bir figüre ait olabileceği de olasılıklar içindedir.

Phokaia'dan ele geçmiş bir erkek başının²⁸⁸ yüksek Hellenistik Dönemin bir karakteristiği olarak gözlerinin yukarı bakar, ağzının ise yarı açık şekilde betimlendiği görülmektedir.²⁸⁹ Bunun yanında, Hellenistik dönemin natüralist anlayışına uygun olarak, Ege Gübre başında da görüldüğü gibi, alnında iki çizgiye sahiptir. Gözlerinin şekli de benzerlik göstermektedir. Yüzünde pathos ifadesi olan bu baş M.Ö. 2. yüzyıla tarihlenmektedir.

²⁸⁴ Burr Thompson 1965, s. 45-46, pl. 16, no. 18-19.

²⁸⁵ Burr Thompson 1962, s. 246, pl. 87, no. 2.

²⁸⁶ Mollard- Besques 1972, pl. 172 a,b,c,d,e,f.

²⁸⁷ Mollard- Besques 1972, pl. 172f.

²⁸⁸ Mollard- Besques 1972, pl. 138a.

²⁸⁹ Dufková 1974, s. 115.

26 katalog numaralı baş pathetik ifadeye sahip değildir. Buna rağmen, saçı, gözleri ve duruşunda genel olarak Hellenistik Dönem plastik sanatındaki barok üslubun izlerini taşımakta olduğunu söylemek mümkündür.²⁹⁰ Bu durumda eserimizi, benzer örneklerinden de yola çıkarak, M.Ö. 2. yüzyıla tarihlendirmek yanlış olmayacaktır.

2.4. Diğer Heykeltik Parçaları

2.4.1. Kaide Parçaları

Bu bölümde 5 tane kaide yer almaktadır. Hepsi de farklı formlara sahip olan bu kaidelerin ortak özelliği üzerlerindeki figürlerle birlikte kalıplanmış olmalarıdır. Bunlardan biri, plaka üzerinde elbise kıvrımı yanında bir pençe betiminden oluşan ve Kat. No. 27 olarak tanımlanmış olan parçadır. Bu örneğin bir benzeri Larisa'dan ele geçmiştir.²⁹¹ Yüksek kabartmalı bir plaka şeklinde yapılmış olan bu örnekte, bir tapınak girişinde, iki yanında birer aslanla birlikte oturmakta olan Tanrıça betimlenmiştir. Tapınak, iki İon sütunu ve üzerinde dış sırası ile alınlıktan oluşmaktadır. Tanrıça, sol omzu üzerinde tympanon, sağ elinde de omphaloslu bir kap tutmaktadır. İki yanında arka ayakları üzerine oturmuş gibi görünen, pençeleri birer yükselti üzerinde duran birer aslan figürü bulunmaktadır. Elinde tuttuğu nesnelere ve aslanlar ile Kybele olduğu anlaşılan Tanrıça'nın özellikleri ve tapınak modeli Anadolu'ya özgü özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Larisa'dan ele geçen bu örnek, Kat. No. 27 olarak adlandırdığımız parçanın nasıl bir esere ait olabileceği konusunda fikir verir niteliktedir. İlk önce, Kat. No. 27'de de figürler dar bir plaka üzerindedirler. Oturan Tanrıçanın dizlerinin arasındaki elbise kıvrımları, Kat. No. 27'de görüldüğü gibi aşağı doğru eğimli paralel kıvrımlar şeklindedir. Larisa örneğinde, aslanın pençesinin bir yükselti üzerinde durması ve elbise kıvrımı arasındaki oran ve mesafe diğer bir benzer özelliiktir. Benzer kıvrımları

²⁹⁰ Bieber 1955, fig. 530.

²⁹¹ Boehlau-Schefold 1942, tafel 8, nr. 2.

Salamis kazılarında ele geçen oturmakta olan Kybele heykelciğinde de görmek mümkündür.²⁹² Stil olarak farklı olan bu eser Hellenistik Dönem'e tarihlenmektedir. Benzer bir kompozisyon Kyme'den ele geçen kireçtaşından yapılmış bir eserde de tekrarlanmıştır.²⁹³ Üst kısmı kırık ve eksik olan eser, naiskos içinde yanlarında iki aslan ile oturmakta olan bir Kybele figürünü göstermektedir. Anadolu'da çok eskilere kadar giden bir geleneğe sahip olan Ana Tanrıça kültüne ait betimlemeler her sanat dalında görülmektedir. Böylesi eserlerin Ana Tanrıça tapımının hatta kutsal alanının²⁹⁴ varlığının bilindiği bir kentte ele geçmesi şaşırtıcı değildir.

Eserimizin tarihini belirlemede yukarıda sözü edilen benzer örnekler yeterli değildir. Bununla birlikte ele geçtiği tabakadaki diğer buluntular da kesin tarihlenmeye imkan vermemektedir. Çok az korunmuş olsa da kalıp yapımı olduğu anlaşılan kaide parçasının kaliteli hamuru ve işçiliği dikkati çekmektedir. Hellenistik Dönem'de tüm terrakotta üretim merkezlerinde hem malzeme hem de teknik açısından üretim kalitesinin arttığı bilinmektedir. Bu durumda Kat. No. 27'de görülen heykelcik parçasının bu dönemden olması mümkündür. Ayrıca, kil özellikleri de bu paçanın Kyme üretimi bir esere ait olabileceğini düşündürmektedir.

Diğer bir kaide Kat. No. 28 olarak adlandırılmıştır. Alçak ve oval formlu, içbükey profilli olan bu kaide üzerinde insan figürünün sağ ayağını ve elbisesinin etek ucu görülmektedir. Bu tip kaidelerin benzerleri ile sıklıkla karşılaşılmaktadır. Dufková'nın yaptığı sınıflamaya göre tip 3²⁹⁵ şeklindeki bu kaide ile benzer formda bir örneğin Aiolis'den geldiği ve M.Ö. 2. yüzyıldan olduğu belirtilmektedir.²⁹⁶ Pergamon terrakottalarından ikisinin kaidesi Kat. No. 28'de görülen parçayla aynı formda ancak biraz daha yüksektir.²⁹⁷ Bunlar da M.Ö. 3. yüzyılın 2. yarısına tarihlenmektedir. Hellenistik Dönem'de de kullanıldığı görülen bu tip kaidenin Kyme'den Roma Erken İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen yakın bir benzeri ele

²⁹² Burn-Higgins, s. 273, pl. 148, fig. 2910.

²⁹³ Dufková 1974I, fig. 109.

²⁹⁴ Dufková 1974, s. 128, 136.

²⁹⁵ Dufková 1974, s. 108.

²⁹⁶ Mollard- Besques 1972, pl. 143i.

²⁹⁷ Töpperwein 1976, taf. 39, nr. 240, 247.

geçmiştir.²⁹⁸ Üzerinde ayakta duran bir kadın heykelciği olan kaidenin Ege Gübre örneği ile özdeş olduğunu söylemek mümkündür. Yerel üretim olduğu düşünülen bu Kyme heykelciğinin stil olarak eserimizle yakın olması, iki örneğin de (Kat. No. 28 ve Kyme heykelciği) aynı yerde ve çağdaş olarak üretilmiş olabileceğini düşündürmektedir. Ancak Kyme heykelciğinin Klasik Dönem öğeleri taşıması ve M.Ö. 2. yüzyılın son çeyreğinin Tanagra figürinlerinin bir çeşitlemesi olması, kaidenin de belirtilen tarihten erken modellerden etkilenmiş olabileceğini sonucunu ortaya çıkarır. Bu nedenle parçanın tarihinin kesin olarak belirlemek mümkün görünmemektedir.

Kat. No. 29'da görülen kaide yüksek ve köşeli bir formdadır. Üzerinde bir ayağın ön kısmı korunmuştur. Ancak insandan çok bir at figürünün ayağına benzer şekilde ortasında bir derin yive sahiptir. Kaidenin, rötuş izleri belirsiz olsa da, figürü sonradan eklendiğini düşünmek mümkündür. Bir benzeri ile karşılaşılmamış olan bu parçanın tarihini de belirleyememekteyiz.

Köşeli bir forma sahip olan Kat. No. 30'daki kaide parçasının sadece üst kısmı korunmuştur. Kat. No. 31'de görülen parça ise yuvarlak ve içi boş bir forma sahiptir. Bir figürün elbisesinin etek ucu olduğu düşünülebilen kısım, ince ve düzensiz yivlere sahiptir. Figür ile birlikte kalıplanmış olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bir benzeri ile karşılaşılmamıştır.

2.4.2. Kanat Parçaları

Kanat, terrakotta figürinler arasında Nike ve Eros figürinlerinde karşımıza çıkmaktadır. Ancak, bu iki figürün kanatlarının tiplerine dair bir ayırım yoktur. Bu nedenle Ege Gübre eserleri arasındaki Kat. No. 32, 33, 34 olarak adlandırılmış örneklerin hangi figüre ait olduğunu bilmek, üretim yerleri tespit edilmedikçe veya birebir benzerleri bulunmadıkça, kolay değildir. Kat. No. 33 ve 34'deki kanat

²⁹⁸ Dufková 1974, pl. 26, fig. T7

parçalarının benzerlerine rastlanamamıştır. Ancak Myrina'dan bir Eros figürünün kanadı, 35 katalog numaralı parçayla yakın benzerlik göstermektedir.²⁹⁹

2.4.3. Gövde Parçaları

Gövde parçaları adı altında incelenen grupta 5 tane bacak (Kat. No. 37, 40-43) ve 2 tane kol (Kat. No. 38(?)-39) paçasının yanında 1 tane üst gövde (Kat. No. 35) 1 tane de göğüs parçası (Kat. No. 36) bulunmaktadır.

Kat. No. 35'de görülen gövde parçası içi dolu olarak üretilmiştir. Boyundan göğüs bölümüne kadar korunmuş olan gövdenin kolsuz olarak yapıldığı aynı zamanda sırt çizgisinin plastik olarak verilmeye çalışıldığı görülmektedir. Kat. No. 36 olarak adlandırdığımız parça bir kadın figürinine ait sol göğüs bölümüdür. İçi boş üretim olduğu anlaşılan figürün ön yüzünden bir parça korunmuştur. Açıkta bırakılmış olan göğsün solunda figürün elbisesinin az bir kısmı görülmektedir.

Kol parçalarından bir tanesi (Kat. No. 38) ekleme deliğine sahip bir parçadır. İnceliğinden dolayı kol olduğunu düşündüğümüz bu parçanın bir “kukla bebek”e ait olduğu açıktır. Ancak, ucu sivriltilerek ikinci kullanım görmüş olduğundan özelliğini kaybetmiştir. Diğeri (Kat. No. 39) dirsekten aşağısı korunmuş olan bir sol koldur. Parmak bölümünün kırık ve eksiktir. Bu iki örneğin de içleri dolu olarak yapılmıştır. Bacak parçalarından birinin (Kat. No. 37) üst kısmında gövdeye birleştirmek için bir delik bulunmaktadır. Bu delik genellikle “kukla bebek” olarak adlandırılan, kolların ve bacakların gövdeye deliklerden geçirilen bir iple eklenmesi şeklinde yapılan ve bu şekilde hareketin sağlandığı kadın figürinlerinde görülmektedir.³⁰⁰ Bazı araştırmacılar bu tiplerin Aphrodite ile ilgili olduğunu öne sürmüşlerdir.³⁰¹ Bununla birlikte, bu parçada görüldüğü gibi yılan dolanmış bacak ya da kolların Aphrodite ve

²⁹⁹ Mollard- Besques 1963, pl. 41, fig. e.

³⁰⁰ Elderkin 1930, s. 455vd.

³⁰¹ Elderkin 1930, s. 455vd.; Burr Thompson 1963;

Eros heykelciklerinde karşımıza çıkmasından³⁰² dolayı bu bacak parçasının Aphrodite heykelciğine ait olabileceğini söylemek mümkündür.

Kat. No. 40'daki parçanın bacağın dizden üst kısmı olduğu görülmekte ve dizin hafif kıvrık olduğu anlaşılmaktadır. Dolgun olan bacağın diz bölümü oyuk üst kısmı içi dolu şekilde yapılmıştır. 41 numaralı parça içi boş üretim olmakla birlikte sadece bir yüzü korunmuştur. Kat. No. 42'deki bacak parçasının yine dizden üst bölüm olduğunu düşünmek mümkündür. Kat. No. 43'de bacağın yanında elbiseye ait bir bölüm korunmuştur.

³⁰² Mollard- Besques 1972, pl. 121, fig. b; Mollard- Besques 1963, pl. 49, fig. b, d; Mollard- Besques 1963, pl. 42, fig. b.

SONUÇ

Ege Gübre Kazısı, çevresindeki birçok sanayi tesisinin inşaat faaliyetleri sırasında ortaya çıkan arkeolojik buluntular nedeniyle dönem dönem kazıların yapılmış olduğu bir bölgede yer almaktadır. Sözü geçen kazı da, Ege Gübre Fabrikası sınırları içerisinde bulunmakla birlikte, böylesi bir nedenden dolayı arkeolojik çalışmalara sahne olmuştur.

Ege Gübre Kazı Alanı'nda, Neolitik yerleşimin hemen üzerinde, ağırlığı Hellenistik Dönem'e ait olanların oluşturduğu, M.Ö. 1. bine ait çok sayıda buluntu ve mimari kalıntı ortaya çıkmıştır. Bu çalışma, alandan ele geçen pişmiş toprak heykelciklerin tarih ve tipolojilerinin belirlenmesinin yanında, bu eserler bağlamında, alanın, Kyme ile olan bağlantının saptanması için gerekli görülmüştür.

Alanda, kuyu ve bir mekandan oluşan mimari kalıntılara rağmen çok sayıda küçük buluntu ele geçmiştir. Coğrafi araştırma sonuçlarına göre de Hellenistik Dönem'de bataklık olan alanda yerleşimin var olduğunu söylemek, bu bulgulara göre zordur. Ancak, ele geçen çok sayıda seramik ve pişmiş toprak heykelcik orada olmasa bile yakınlarda yerleşimin varlığını ortaya koymuştur. Ege Gübre Kazısı'na yaklaşık 1200 m. uzaklıktaki Kyme antik kenti, kazı alanıyla ilişkili olabileceğini düşündüğümüz en yakın yerleşim olarak görülmüş, çalışmada, eserlerin değerlendirilmesi sırasında Kyme ile bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. Ancak Kyme buluntularının yeteri kadar çalışılmamış olması ve görüp inceleme imkanı bulunmaması, eserlerin tipolojik ve stilistik özellikleri ile kullanımlarına yönelik yorumlar değerlendirilerek sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Yayınlanmış ve yerel üretim olduğu düşünülen Kyme eserleriyle stilistik ve tipolojik olarak paralel olan Ege Gübre heykelciklerinin (Kat. No. 1-12, 15) kil özellikleri, Kyme örnekleri arasında benzerleri bulunamamış olanlar için Kyme üretimi olduklarına dair bir yoruma olanak vermiştir.

Bununla birlikte, İzmir Arkeoloji Müzesi tarafından bir kurtarma kazısının yapıldığı alan ve oradan ele geçen malzemelerin de Ege Gübre Kazısı ile bağlantılı

olduğu ortaya çıkmıştır. Bu kazı, Pınar Tepe'nin batı yamacında yapılmıştır ki, Ege Gübre Kazısı da aynı yamacın eteğinde yer almaktadır. Hellenistik Dönem'de Kyme ile bağlantılı yerleşimin olduğu bilinen yamaçtaki kazıdan ele geçen heykelcikler arasında, bu çalışmada *Oturan ocuklu Kadın Heykelcikleri* ile *melen Erkek ocuk Heykelcikleri* alt başlıklarında incelediğimiz eserlerle birebir benzer örnekler bulunmaktadır. Ege Gübre Kazı Alanı'na da erozyonla buradan çok malzeme geldiğini düşünmek mümkündür. Ege Gübre Kazısı'nın yapıldığı alanın bataklığın kenarında olmasına rağmen, taş döşenmiş bölüm ve bataklıktan büyük taşlardan oluşan set bataklığa önem olarak görülmeli, buranın küçük de olsa Kyme ile bağlantılı bir yerleşime sahne olduğu dşnlmelidir. Hellenistik Dönem'de kullanılmış kuyu ve mekan da bunun kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır. Burası bir çiftliğin bir bölümü, müştemilat gibi kullanılmış bir alan olabileceği düşüncesi akla yatkın gelmektedir.

Ege Gübre Kazısı'ndan bugüne kadar ele geçen bulgular Kyme antik kentinin yayılım alanıyla ilgili sonuçları ortaya çıkarması açısından ayrıca önem taşımaktadır. Prehistorik dönemlerden beri çevresindeki akarsuları ve verimli ovaları ile yerleşime sahne olmuş bölgenin, Kyme antik kentinin yayılım alanının ortaya çıkması açısından ayrıca önemlidir.

Ege Gübre heykelciklerinin incelendiği bu çalışmada Ege Gübre Kazısı'ndan ele geçen 49 tane pişmiş toprak heykelciğe yer verilmiştir. M.. 5. yüzyıla Hellenistik Dönem içerinden oldukları saptanmış olan bu heykelcikler 4 ana grupta toplanmıştır. Bunlar *Ktle İlişkili Heykelcikler*, *Kadın Heykelcikleri*, *Erkek Heykelcikleri* ve *Diğer Heykelcik Parçaları* şeklindedir. Bu gruplar da kendi içlerinde bölümlere ayrılmıştır. Gövde parçalarından bazıları hariç, tümünün kalıp yapımı olduğu saptanmış olan bu heykelciklerin, çoğunun (Kat. No. 1-12, 14, 15, 19, 21, 22, 24, 25, 28, 29, 44) killerinin renkleri (pembe) ve katkıları (bol ve ince mika) bakımından yakın oldukları grlmştir. Bunların arasında, Kat. No. 1-3'de görülen çömelen erkek ocuk heykelcikleri, Kat. No. 4-12'de görülen oturan çocuklu kadın heykelcikleri ile Kat. No. 15'de görülen kadın kabartmasının bulunduğu plaka parçası ile Kat. No. 28'deki heykelcik kaidesi parçasının Kyme'den gelen

benzerlerine dayanarak, yerel üretim olduklarını söylemek mümkündür. Bununla birlikte, diğer eserlerin yakın benzerleriyle Kyme'nin komşu kenti olan Myrina buluntuları arasında karşılaşılmıştır. Phokaia, Troia ve Pergamon ile Rhodos ve Atina heykelcikleri de eserlerimizin tiplerini belirleme de ve tarihlendirilmelerinde yol gösterici olmuşlardır.

“Kourotrophos” olarak tanımlanan oturan çocuklu kadın heykelcikleri, doğum, sütannelik ve çocuk bakımı ile ilgili Tanrı ve Tanrıçaların görünümleri olarak karşımıza çıkmıştır. Kourotrophos kültürünün, Kyme'de Kybele ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi, Ege Gübre kourotrophosları Kyme'den ele geçen bu tipteki heykelciklerle aynı tipolojiyi göstermektedir. Bu nedenle, onların da Kybele ile ilgili oldukları sonucuna varmak mümkündür. Kyme ve diğer Aiolis buluntularına göre çalışmada Tip I olarak adlandırdığımız kucağında frontal olarak çocuk oturan kadın heykelcikleri M.Ö. 5. yüzyıla, Tip II olarak adlandırılan çocuğu emzirme pozisyonunda tutan kadın heykelcikleri de Hellenistik Dönem'e tarihlendirilmişlerdir.

Mısır kökenli olan çömelen erkek çocuk tipinin farklı örneklerinin başta Kıbrıs ve Rhodos olmak üzere birçok yerleşimden ele geçtiği görülmüştür. Farklı aksesuar ve duruşlarda olan bu örneklerin anlamlarına dair çok sayıda yorum yapılmıştır. Anlaşıldığı kadarıyla, ele geçtikleri alan ve aksesuarlarına göre anlamlarının değişebileceği görülen bu tipler, Kyme'de, oturan çocuklu kadın heykelcikleri ile birlikte ele geçmişlerdir. “tapınak oğlanı” tanımlamasının en sık karşılaşıldığı bu tipin Ege Gübre örnekleri, Kyme'den gelenler gibi, çıplak ve sağ elleri ile göğüs üzerindeki ne olduğu anlaşılmayan bir nesne taşır pozisyondadırlar. Rhodos ve Kyme buluntularına göre M.Ö. 5. yüzyılın ortalarına tarihlenmiştir.

Birçok kentte farklı dönemlerde farklı görünümleri olan çocuk taşıyan kadın heykelcikleri ile farklı oturuş ve aksesuarlara sahip olan çömelen erkek çocuk heykelcikleri daha çok, mezarlardan –özellikle çocuk mezarları- ve kutsal alanlardan ele geçmiştir. Bu, Ege Gübre buluntuları için söylenemese de, Kyme buluntuları akropoldeki Kybele Kutsal Alanı ve nekropolden gelmiştir. Bu iki tipin genellikle

birlikte ele geçtikleri de yapılan kazılarla ortaya çıkmıştır. Kyme’de Kybele tapımıyla ilişkili olan çocuklu kadın heykelciklerinin, Ana Tanrıça kimliğiyle bağlantılı olarak çocukların koruyucusu olarak görüldüğünü düşünmek mümkündür. Çocuk sahibi aileler çocuklarını herşeyin annesi, koruyucu Tanrıça Kybele’nin korumasına vermişler, çocuk taşıyan kadın heykelciklerini de adak olarak Tanrıça’ya sunmuşlardır. Kyme’de Kybele’ye adanan çömelen erkek çocuk heykelcikleri için, araştırmacıların yaptıkları yorumlara dayanarak ya “Attis” ya da kutsal alanlara adanan çocukları gösterdiğini düşünüp “tapınak oğlanı” tanımlamasını kullanmanın uygun olduğu görülmektedir. Ancak eldeki veriler çömelen erkek çocuk betiminin neyi ifade ettiği konusunda kesin bir yorum için yetersizdir.

Kat. No. 13’de üzerinde bir at bacağı kabartması bulunan pişmiş toprak plaka at üzerinde “kahraman” binici kabartmalı plakaların bir parçası olarak görülmüştür. Bu tip kabartmaya sahip plakalarla, sadece, Anadolu’da Kyme, Larisa, Neontheikos ve Troia, Kıta Yunanistan’da Korinth buluntuları arasında karşılaşılmıştır. Troia’dan gelenler “kahraman kültü” ile Neontheikos’dan gelenler ise “ölü kültü” ile Korinth’ten gelenler de agorada yapılan spor aktiviteleri ve yarışlarla ilişkilendirilmiştir. Yukarıda sözü geçen Aiolis kentlerinden, Ege Gübre örneğinin oldukça yakın benzerlerinin ele geçtiği görülmektedir. Eserimizin geldiği kazı alanının ilişkili olduğu Kyme örnekleri az sayıdadır ve yerel üretim olduğu düşünülen eserlerden farklı bir kile sahiptir. Aynı şey Ege Gübre örneklerinde de gözlenmiştir. Louvre Museum’da korunmakta olan ve yayınlanmamış Kyme plakalarının Kybele Kutsal Alanı çevresinden geldiği bilinmektedir. Ege Gübre’de ise sadece küçük bir parça dolgu toprağı içinden ele geçmiştir. Bu veriler, Kyme ve Ege Gübre plakalarının bir kütle bağlantılı olabileceğini düşündürmekle birlikte, kültürün niteliğiyle ilgili herhangi bir fikir vermemektedir. Bunun yanında, Kyme üretimi olmama olasılığı bulunan bu plakaların Kyme ile doğrudan bir ilişkisi olup olmadığı da şu anki bilgilerle çözülemeyecek bir sorundur.

Kat. No. 14’deki kadın heykelciğinin duruş ve giysi özellikleri yakın benzerleri Myrina ve Atina’dan ele geçmiştir. Myrina örnekleri Tykhe ve Athena olarak tanımlanmaktadır. Ege Gübre örneğinin bu Tanrıçalardan birinin betimlemesi

olmadığı açıktır. Ancak bir elinde Kybele'nin simgesi olan phiale tutması, diğer elinin de göğüs üzerinde durmasıyla dinsel bir görüme sahip olan eserimiz *Kültle İlişkili Heykelcikler* grubunda incelenmiştir. Atina'dan ele geçmiş olan yanındaki stele libasyon yapan Kybele heykelciği ve Atina Agorası'ndan gelen bir elleri göğüs üzerinde duran ve rahibe ya da tapınak görevlisi betimleri oldukları düşünülen küçük heykelcik grubu, eserimize anlam veren örneklerdir. Bunlar birebir benzer olmasalar da Kat. No. 14 olarak tanımladığımız heykelciğin Kybele ile bağlantılı olduğunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca bu eserin, kil özelliği itibariyle, Kyme üretimi olabileceği söylenebilir.

Diğer gruplarda 7 kadın başı, 3 erkek başı, 5 kaide parçası, 3 kanat parçası, 6 giysi parçası, 8 tane gövde parçası incelenmiştir. Bu eserlerden kadın ve erkek başları ile kaide ve kanat parçalarından benzeri bulunabilenlerin Batı Anadolu kaynaklı oldukları saptanmıştır. Tarihi belirlenmiş olan örneklerin M.Ö. 4. ile Hellenistik Dönem'e ait oldukları görülmüştür. Bu, Ege Gübre Kazısı'ndan ele geçen seramiklerin M.Ö. 4. yüzyıl ile M.Ö. 2. yüzyıl arasından olması ile paralellik göstermektedir.³⁰³

Görüldüğü gibi, Ege Gübre Fabrikası sınırları içinde yapılan kazıdan bugüne kadar ortaya çıkmış bulgular, alanın Kyme ile bağlantılı olduğunu ortaya koymuştur. Ege Gübre Kazısı'ndan ele geçen heykelciklerin de bir kısmı o alanda kullanılmış olsa da kentle ilişkili diğer yerlerden erozyon ya da başka yollarla o bölgeye gelmiştir. Ege Gübre heykelciklerin üretim yerlerinin ve kullanım alanlarının belirlenmesi, sadece Ege Gübre Kazısı değil, Kyme ve kente komşu diğer Aiol kentlerindeki çalışmalar devam ettikçe daha net olarak ortaya konabilecektir.

³⁰³ Küçük 2006, 126vd.

KAYNAKLAR

- Alanyalı 2002** H. S. Alanyalı, “Hellenistik Dönemde Tanagra Atölyelerinde Terrakotta Üretimi,” *II. Uluslararası Pişmiş Toprak Sempozyumu, Eskişehir, Haziran 2002*,
- Bell 1981** M. Bell, *Morgantina Studies, Vol. I, The Terracottas, III*, Princeton University Press, 1981
- Besques 1992** S. Besques, *Musée National du Louvre, Catalogue Raisoné des Figurines et Reliefs en Terre Grecs, Etrusque et Romains, IV, vol. I-II*, Paris 1992
- Bieber 1955** M. Bieber, *The Sculpture of the Hellenistic Age*, New York 1955
- Blinkenberg 1931** C. Blinkenberg, *LINDOS I, Fouilles de L'acropole 1902-1914, Les Petit Objets*, Berlin 1931
- Boehlau-Schefold 1942** J. Boehlau- K. Schefold, *Larisa am Hermos, Die Ergebnisse der Ausgrabungen, 1902–1934, Band III: Die Klşnfunde*, Berlin 1942
- Burn-Higgins** L. Burn- R. Higgins, *Catalogue of Greek Terracottas in the British Museum, Vol. III*
- Burr Thompson 1954** Burr thompson, Dorothy, “Three Century Of Hellenistic Terracottas, I, B and C” *Hesperia 23, No. 1* (1954)

- Burr-Thompson 1959** D. Burr Thompson, “Three Century Of Hellenistic Terracottas: II B. The Altar Well” *Hesperia* 28, No. 1959
- Burr Thompson 1962** D. Burr Thompson, “Three Century Of Hellenistic Terracottas: II. C The Satyr Cistern” *Hesperia* 31, No.3, 1962
- Burr Thompson 1963** D. Burr Thompson, *Troy: The Terracotta Figurines of the Hellenistic Period, Supplementary Monograph 3*, Princeton University Pres, 1963
- Burr Thompson 1965** D. Burr Thompson, “Three Century Of Hellenistic Terracottas: V. The Mid-Second Century B.C.” *Hesperia*, Vol. 34, No. 1, 1965
- CIRh IV** Giulo Jacopi, Clara Rhodos, “*Scavi Nelle Necropoli Camiresi, 1929-1930*” Rhodos 1931
- Davidson 1952** G. R. Davidson, *The Minor Objects, Corinth, Vol XII*, Princeton, N.J. 1952
- Doğan 2005** E. Doğan, *Klaros 2001-2003 Yılı Kazılarında Bulunmuş Olan Pişmiş Toprak Kadın Figürinleri İzmir 2005* (Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, yayınlanmamış yüksek lisans tezi)
- Doğer 1998** E. Doğer, *Menemen Tarihi*, Sergi Yayınevi, İzmir, 1998

- Dufková 1974** M. Dufková, "Terracottas" *Anatolian Collection of Charles University (Kyme I)*, ed. Jean Bouzek, Praha 1974
- Elderkin 1930** K. Mc Elderkin, "Jointed Dolls in Antiquity" *AJA* 34, 1930.
- Fırat 2004** M. Fırat, *Aliğa Kurtarma Kazısından Ele Geçen Pişmiş Toprak Figürinleri*, İzmir 2004 (Ege Üniversitesi Soysa Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış yüksek lisans tezi)
- Goldman 1937** H. Goldman, "Excavation at Gözlükule," *AJA* vol. 41, no.2, 1937
- Hadzisteliou Price 1969** T. Hadzisteliou-Price, "Crouching Children and The Temple Boys" *BSA* 64, 1969
- Hadzisteliou Price 1978** T. Hadzisteliou-Price, *Kourotrophos: The Cults and the Representation*, 1978
- Higgins 1967** R. A. Higgins, *Greek Terracottas*, London, 1967
- Higgins 1969a** R. A. Higgins, *Catologue of the Terracotta, In the Department of Grek and Roman Antiquities in the British Museum, Vol. I*, 1969
- Higgins 1969b** R. A. Higgins, *Greek Terracotta Figures*, London 1969
- Higgins 1986** R. A. Higgins, *Tanagra and the Figurines*, 1986

- Kyme II** *Kyme II, The Results of the Czechoslovak Expedition, Praha 1980*
- Leyenaar- Plaisier 1979** P.G. Leyenaar-Plaisier, *Les Teres Cuites Grecques et Romains, Catalogue de Musée National des Antiquites a Leiden, I-III, Leiden 1979*
- Linfert 1976** A. Linfert, *Kunstzentren Hellenistischer Zeit, 1976*
- Merker 2000** G. S. Merker, *The Sactuary of Demeter and Kore, Corinth, Vol. XVIII, Part IV, Princeton, N.J. 2000*
- Minisker 2006** V. Minisker, *Nemrut Limanı ve Çevresi'nin Fiziki ve Coğrafya Özellikleri, İzmir 2006 (Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, yayınlanmamış lisans tezi)*
- Mollard- Besques 1954** S. Mollard-Besques, *Musée National du Louvre, Catalogue Raisoné des Figurines et Reliefs en Terre Grecs et Romains, I, Époques Préhellenique, Géométrique, Arkaique et Classique, Paris 1954*
- Mollard- Besques 1963** S. Mollard-Besques, *Musée National du Louvre, Catalogue Raisoné des Figurines et Reliefs en Terre Grecs et Romains, II, Myrina, Paris 1963*
- Mollard- Besques 1972** S. Mollard-Besques, *Musée National du Louvre, Catalogue Raisoné des Figurines et Reliefs en Terre Grecs, Etrusque et Romains, Grèce et Asie Mineure, III, vol. I-II,, Paris 1972*

- Mollard-Besques 1963a** S. Mollard-Besques, *Les Terres Cuites Grecques*, Paris 1963
- Nicholls 1995** R. V. Nicholls, "The Stele-Goddess Workshop: terracottas From Well U 13:1 in the Athenian Agora" *Hesperia*, Vol. 64, no. 4, 1995
- Öztepe 2003** E. Öztepe, "Smintheion'dan Bir Grup Pişmiş Toprak Heykelcik" *Belleten* 248, 2003.
- Robinson 1932** D.M Robinson, "The Residential Districts And The Cemeteries At Olynthos", *AJA* vol. 36, No. 2, 1932
- Robinson-Mylonas 1939** D.M Robinson.- G.E. Mylonas, "The Forth Campaign At Olynthos," *AJA* vol. 43 No. 1 1939
- Schmidt** E. Schmidt, *Katalog Der Antiken Terrakotten*
- Soykal-Alanyalı 2002** F. Soykal-Alanyalı, "Ephesos'da Bulunmuş Olan Bir Terrakotta Figürin Işığında Kourotrophoi," *II. Uluslararası Pişmiş toprak Sempozyumu Bildirileri*, Eskişehir, Haziran 2002
- Tavukçu 1999** A.Y. Tavukçu, *Troas Bölgesi Terrakotta Figürinleri (İ.Ö. 1375-İ.S.395)*, Erzurum 1999 (Atatürk Üniversitesi, Sosyol Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Bölümü, Yayınlanmamış doktora tezi)
- Töpperwein 1976,** E. Töpperwein, *Terrakotten von Pergamon, Pergamenische Forschungen, band 3*, Berlin 1976

- Uhlenbrock 1990** J.P. Uhlenbrock, "The Coroplast and His Craft" *The Coroplast's Art: Greek Terracottas of the Hellenistic World*, New York 1990
- Uysal 1994** O. Uysal, *Neontheikos'da Bulunmuş Bir Grup Terrakotta*, İzmir 1994 (Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, yayınlanmamış lisans tezi)
- Vierneisel-Schlörb 1967,** B. Vierneisel- Schlörb, *Die Figürlichen Terrakotten, KERAMEİKOS, Band XV*, Deutsches Archäologisches Institut, München 1967
- Walters 1903** H.B. Walters, *Catalogue of the Terracottas in the Department of Greek and Roman Antiquities, British Museum*, 1903

KATALOG

Katalog No : 1
Buluntu Kodu : AYU
Buluntu Yeri : C3 (b gridi), seviye -4.16m.
Hamur Özellikleri : Bol ve ince mikalı
Hamur Rengi : 7.5YR 7/4 pembe
Ölçüleri : **Yükseklik:** 8.3 cm. **Genişlik:** 3 cm. **Derinlik:** 3.3 cm.
Yapım Tekniği : Ön ve arka olmak üzere çift kalıp yapımı, içi boş üretim, baş masif, arkası işlenmemiş, iki yanında ve arkasında rötuş izleri belirgin
Tanım : Yere oturur pozisyonda, çıplak erkek figürü. Boynun alt kısmında sonradan olmuş bir çatlak dışında tam ve kırksız ele geçmiştir. Sağ bacağı dizden kıvrımış yere dik olarak durmaktadır. Sol bacağı ise yine dizden kıvrılmış olarak neredeyse yere paralel pozisyonadadır. Sol kolu aşağı doğru sarkmış bir şekilde ve sol eli sol dizinin üzerinde durmaktadır. Sağ kolunu dirsekten kıvrımış, eli ile göğüs üzerinde bir nesne tutmaktadır. Hafifçe öne eğik olan başında, alın üzerinde profilli, yukarı doğru sivrilen formda bir başlık taşımaktadır. Yuvarlak yüzünde ayrıntılar belirgindir. Şiş göz kapaklarına, yuvarlak ve özensiz işlenmiş burna ve ince dudaklara sahiptir. Şişkin yapılmış karnında, kalıptan çıktıktan sonra işlenmiş göbek deliği görülmektedir. Cinsel organı sol ayak bileği üzerindedir. Ayakları ve ayak bilekleri çok ince yapılmıştır. Figür, profillendirilmemiş alçak bir kaideye üzerindedir.
Benzer örnekler : Mollard- Besques 1954, pl. 28 (XXVIII), B 223, s. 38; Mollard- Besques 1972, pl. 130, d, f, s. 104; Boehlau-Schefold 1942, s. 43, taf. 9, nr. 26, 28; Dufková 1974, pl. 34, fig. 54- 60; Fırat 2004, lev. 16-27.
Tarih : M.Ö. 5. yüzyılın ortası

Katalog No : 2
Buluntu Kodu : AGP
Buluntu Yeri : C 2 gridi, seviye -2.50—2.61m.
Hamur Özellikleri : Beyaz, iri, parlak mikalı hamur
Hamur Rengi : 7,5 YR 7/4 – 7,5 YR 7/5
Ölçüleri : **Yükseklik:** 8,2 cm. **Genişlik:** 3 cm. **Derinlik:** 2,5 cm.

Yapım Tekniği : Ön ve arka yüz olmak üzere çift kalıp yapımı, içi boş üretim, baş masif, başa kadar tamamen içi boş. Arkası şekillendirilmemiş, spatula ile düzeltilmiş, rötuş izleri belirgin.

Tanım : Yere oturur pozisyonda, çıplak erkek figürü parçası. Figürün sol yanak kısmı ile sağında, boynun altında bir parça kırık ve eksiktir. Bu kırıktan sol omza kadar verev inen bir çatlak bulunmaktadır. Yüzey aşınmış durumdadır. Sağ bacağı dizden kıvrımış yere dik olarak durmaktadır. Sol bacağı ise yine dizden kıvrımış olarak neredeyse yere paralel pozisyonundadır. Sol kolu aşağı doğru sarkmış bir şekilde ve sol eli sol dizinin üzerinde durmaktadır. Sağ kolunu dirsekten kıvrımış, eli ile göğüs üzerinde bir nesne tutmaktadır. Hafif öne eğik başında, alın üzerinde profilli, yukarı doğru sivrilen formda bir başlık taşımaktadır. Yüzünde ayrıntılar pek belirgin değildir. Şiş göz kapakları, aşınmış olan burnu ve ince dudakları seçilebilmektedir. Karın bölümü şişkindir. Kalıptan çıktıktan sonra işlenmiş olan göbek deliği belirgindir. Cinsel organı sol ayak bileği üzerindedir. Ayakları ve ayak bilekleri çok ince yapılmıştır. Figür, profillendirilmemiş alçak bir kaideye üzerindedir

Benzer örnekler : Mollard-Besques 1954, s. 38, pl. 28 (XXVIII), B 223,; Mollard-Besques 1972, s. 104, pl. 130, d, f,; Boehlau-Schefold 1942, s. 43, taf. 9, nr. 26, 28; Dufková 1974, pl. 34, fig. 54- 60; Fırat 2004, lev. 16-27.

Tarih : M.Ö. 5. yüzyılın ortası

Katalog No : 3

Buluntu Kodu : CBE

Buluntu Yeri : D1 + D2 açmalarını sınırlayan yürüme yolu, seviye -1.72 m.

Hamur Özellikleri : İnce bol mikalı, az kireç katkılı hamur

Hamur Rengi : 5YR 6/6 kırmızımsı sarı

Ölçüleri : **Yükseklik:** 4.6 cm. **Genişlik:** 2.3 cm. **Derinlik:** 2.2 cm.

Yapım Tekniği : Kalıp yapımı; figürün içi dolu, sadece ön yüz kalıplanmış, arkası spatula ile düzeltilmiş, kaidenin içi boş.

Tanım : Yere oturur pozisyonda erkek figürü parçası. Kaide, bacaklar ve sağ kol ile gövde korunmuştur. Ancak gövdenin ön bölümü göbek hizasına kadar

kırıktır. Ayrıntıları belirgin değildir. Sağ bacak dizden kıvrılmış, yere dik olarak durmaktadır. Sol bacağı ise yine dizden kıvrılmış olarak neredeyse yere paralel pozisyonundadır. Sağ kolunu dirsekten kıvrımış, eli ile göğüs üzerinde bir nesne tutmaktadır. Karın bölümü şişkindir. Ayakları çok küçük yapılmıştır. Kaide oval formda, yüksek ve içi oyuktur.

Benzer örnekler : Mollard- Besques 1954, pl. 28 (XXVIII), B 223, s. 38; Mollard- Besques 1972, pl. 130, d, f, s. 104; Boehlau-Schefold 1942, s. 43, taf. 9, nr. 26, 28; Dufková 1974, pl. 34, fig. 54- 60; Fırat 2004, lev. 16-27

Tarih : M.Ö. 5. yüzyılın ortası

Katalog No : 4

Buluntu Kodu : AVU

Buluntu Yeri :

Hamur Özellikleri : Bol mikalı hamur

Hamur Rengi : 7.5YR 7/4 -5YR 7/4

Ölçüleri : Yükseklik: 8.2 cm Genişlik: 2.9 cm Derinlik: 4.2 cm

Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, ön ve arka olmak üzere çift kalıp, içi başına kadar boş, baş masif, iki yanında rötuş izleri belirgin

Tanım : Tabure ya da taht üzerinde frontal olarak oturmakta olan kadın figürünü. Kucağında da onunla aynı pozisyonda bir çocuk oturmaktadır. Ayrıntılar çok belirgin değildir, ancak kadının kollarının aşağı doğru sarkmış, ellerinin dizleri üzerinde –çocuğun bacakları hizasında- durduğu, çocuğun kolunun dirsekten kıvrılmış, sağ elinin göğsünün üzerinde olduğu görülmektedir. Kadın figürü başını örten ve kenarları aşağı kadar sarkan bir örtüye sahiptir. Beyaz kireç kalıntıları korunmuş.

Benzer örnekler : *Dufková 1974*, pl. 27, Cat. No. T 9, sf. 136–137; Mollard- Besques 1972, pl. 27, a, c, d, f; Boehlau-Schefold 1942, taf. 6, nr. 4- 5; Fırat 2004, Lev. 2-15.

Tarih : M.Ö. 5. yüzyıl

Katalog No : 5
Buluntu Kodu : AGJ
Buluntu Yeri : C2, seviye -2.32/-2.50 m.
Hamur Özellikleri : İnce ve seyrek mikalı hamur
Hamur Rengi : 7.5 YR 7/4
Ölçüleri : Yükseklik: 5.3 cm. Genişlik: 2.1 cm. Kalınlık: 0.8 cm.
Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, içi boş üretim, ön yüz korunmuş
Tanım : Olasılıkla bir kadın figürünün kucağında frontal olarak oturan erkek çocuk figürü. Ayrıntılı olarak işlenmiştir. Sol kolu gövdesine bitişik olarak sol yanında durmaktadır. Sağ kolu ise dirsekten kıvrılmış, sağ eli göğüs üzerindedir. Saçları kütleli yapıdadır. Yüz ayrıntıları belirgin değildir. Genital organ belirtilmiştir. Kucağında oturduğu figürün bacaklarının ve çocuğun sırtını yasladığı gövdesinin az bir bölümü korunmuştur. Kadın figürünün sağ bacağı üzerinde, çocuğun sağ bacağına verev elbise kıvrımları görülmektedir.
Benzer örnekler : *Dufková 1974*, pl. 27, Cat. No. T 9, sf. 136–137; *Mollard-Besques 1972*, pl. 27, a, c, d, f; *Boehlau-Schefold 1942*, taf. 6, nr. 4- 5; *Fırat 2004*, Lev. 2-15.
Tarih : M.Ö. 5. yüzyıl

Katalog No : 6
Buluntu Kodu : AMB
Buluntu Yeri : B2 (d gridi), seviye -2.02 m.
Hamur Özellikleri : Bol mikalı hamur
Hamur Rengi : 7.5YR 7/4 pembe
Ölçüleri : Yükseklik: 6.4 cm. Genişlik: 2 cm. Derinlik: 2.7 cm.
Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, yarısına kadar oyuk, arka yüz detaylandırılmamış
Tanım : Oturmakta olan ve kucağında bir çocuk tutan bir kadın figürü. Tam olarak korunmuştur. Yüz dışındaki ayrıntılar genel olarak seçilebilmektedir. Başını hafifçe önüne ve soluna doğru eğmiştir. Başını örten ve aşağı kadar sarkan himationa sahiptir. “V” yakalı ve göğüs altından bağlanmış bir

elbise giymektedir. Bacaklarının üst kısmında kumaş kıvrımları çok silik bir biçimde korunmuştur. Dizlerinden aşağı ayak bileklerine doğru sarkan etek kısmı düzdür. Kucağındaki çocuğu, başı sol kolda olmak üzere emzirme pozisyonunda tutmaktadır. Sağ elin sağ diz üzerinde olduğu görülmektedir. Oval, profillendirilmemiş oyuk şeklinde bir kaideye sahiptir

Benzer örnekler : Mollard- Besques 1972, pl. 127, g; *Dufková 1974*, pl. 27, Cat. No. T 10; Leyenaar-Plaisier 1979, pl. 20, fig. 108.

Tarih : Hellenistik Dönem

Katalog No : 7

Buluntu Kodu : BSN

Buluntu Yeri : B 1, (C gridi)
Seviye -2.36 m.

Hamur Özellikleri : ince mikalı, kumlu hamur

Hamur Rengi : 7.5 YR 7/3-7.5 YR 7/4 arası (pembe)

Ölçüleri : Yükseklik: 6.2 cm. Genişlik: 2 cm. Derinlik: 1.5 cm.

Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, içi dolu, aşınmış bir kalıptan sadece ön yüz kalıplanmış

Tanım : Oturur pozisyonda, kucağında çocuk taşıyan kadın figürü. Figür ayakta durur izlenimi vermektedir. Tam olarak korunmuştur. Ayrıntılar belirgin değildir. Genel hatlardan, başını ve arka kısmını örten ve ayaklarına kadar inen bir örtüye sahip olduğu anlaşılabilir. Kucağında tuttuğu bebeğin başı, figürün sol kolundadır ve emzirme pozisyonunu fark etmek mümkündür.

Benzer örnekler : Mollard- Besques 1972, pl .127 b,e; *Dufková 1974*, Cat. No. T10-T17.

Tarih : Hellenistik Dönem

Katalog No : 8

Buluntu Kodu : AKG

Buluntu Yeri :

Hamur Özellikleri : Bol, beyaz ince mikalı hamur

Hamur Rengi : 7.5 YR 7/3-7.5 YR 6/3
Ölçüleri : Yükseklik: 6.1 cm. Genişlik:1.7 cm. Derinlik: 1.4 cm.
Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, içi dolu, aşınmış bir kalıptan sadece ön yüz kalıplanmış
Tanım : Oturur pozisyonda, kucağın çocuk taşıyan kadın figürüne ait parça. Ayrıntılar belirgin değildir. Aşınmış bir kalıptan çıktığı detayların azlığından anlaşılmaktadır. Genel hatlardan, arka kısmını örten ve ayaklarına kadar inen bir örtüye sahip olduğu anlaşılabilmektedir. Kucağında tuttuğu bebeğin başı, figürün sol kolunda olmak üzere, emzirme pozisyonunu fark etmek mümkündür.
Benzer örnekler : Mollard- Besques 1972, pl .127 b,e; Dufková 1974, Cat. No. T10-T17.
Tarih : Hellenistik Dönem

Katalog No : 9
Buluntu Kodu : ADJ
Buluntu Yeri :
Hamur Özellikleri : Çok seyrek mikalı hamur
Hamur Rengi : 7.5 YR 7/3
Ölçüleri : **Yükseklik:** 5.1 cm. **Genişlik:** 1.5 cm. **Derinlik:** 1.5 cm.
Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, içi dolu, yanlarda birleşme izleri
Tanım : Oturur pozisyonda çocuk taşıyan kadın heykelciği. Oldukça detaysız bir heykelciktir. Ana hatlarından dolayı bu gruba dahil edilmiştir.
Benzer örnekler : Mollard- Besques 1972, pl .127 b,e; Dufková 1974, Cat. No. T10-T17.
Tarih : Hellenistik Dönem

Katalog No : 10
Buluntu Kodu : BSP
Buluntu Yeri : B1, (C gridi), Seviye -2.34 m.
Hamur Özellikleri : bol ince mikalı, az kireçli, iyi pişmemiş hamur
Hamur Rengi : yüzeyi, 7.5 YR 7/3-7.5 YR 7/4; içi (çekirdeği), 5 YR 6/6

Ölçüleri : **Yükseklik:** 4.5 cm. **Genişlik:** 2 cm. **Derinlik:** 1.8 cm.
Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, masif, aşınmış bir kalıptan sadece ön yüz kalıplanmış
Tanım : Oturur pozisyonda, kucağın çocuk taşıyan kadın figürüne ait parça. Göğüs kısmından aşağısı korunmuş durumdadır. Ayrıntılar belirgin değildir. Genel hatlardan, arka kısmını örten ve ayaklarına kadar inen bir örtüye sahip olduğu anlaşılabilir. Kucağında tuttuğu bebeğin başı, figürün sol kolunda olmak üzere, emzirme pozisyonunu fark etmek mümkündür.
Benzer örnekler : Mollard- Besques 1972, pl.127 b,e; Dufková 1974, Cat. No. T10-T17.
Tarih : Hellenistik Dönem

Katalog No : 11
Buluntu Kodu : ATA
Buluntu Yeri : D2 (C gridi), seviye -2.09/-2.17 m.
Hamur Özellikleri : Bol, ince mikalı, gözenekli hamur
Hamur Rengi : 5 YR 6/6
Ölçüleri : **Yükseklik:** 3,5 cm. **Genişlik:** 2 cm. **Derinlik:** 2,6 cm.
Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, içi dolu, arka yüz detaylandırılmamış
Tanım : Oturmakta olan ve kucağında bir çocuk tutan bir kadın figürüne ait parça. Göğüs bölümünden aşağısı korunmuştur. Figür aşınmış olduğu için ayrıntılar çok belirgin değildir. Dizlerinden aşağı ayak bileklerine doğru sarkan etek kısmı düz olarak korunmuştur. Kucağındaki çocuğu, başı sol kolda olmak üzere emzirme pozisyonunda tutmaktadır. Sağ elin sağ diz zerinde olduğu seçilebilmektedir. Oval, profillendirilmemiş oyuk şeklinde bir kaideye sahiptir.
Benzer örnekler : Dufková 1974, pl. 27, Cat. No. T10-12
Tarih : Hellenistik Dönem

Katalog No : 12
Buluntu Kodu : ALO

Buluntu Yeri : B 2 (a gridi), seviye -2.24/-2.43 m.
Hamur Özellikleri :Mikalı, gözenekli hamur
Hamur Rengi : 7.5 YR 7/4
Ölçüleri : **Yükseklik:** 4.2 cm. **Genişlik:** 2.4 cm. **Derinlik:** 2.4 cm.
Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, masif
Tanım : Oturan ve emzirme pozisyonunda bir bebeği tutan kadın figürü parçası. Çok aşınmış olmasına rağmen genel olarak şeklinden anlaşılmaktadır. Gövdenin alt kısmı korunmuştur. Çok aşınmış olduğu için ayrıntılar belirgin değildir.
Benzer örnekler :
Tarih : -

Katalog No : 13
Buluntu Kodu : BSK
Buluntu Yeri : B1 (c gridi), seviye -2.27/-2.39 m.
Hamur Özellikleri : Gözeneksiz ve çok az kireç katkılı hamur
Hamur Rengi : 2.5 YR 6/8
Ölçüleri : **Yükseklik:** 4.8 cm. **Genişlik:** 3.3 cm. **Kalınlık:** 1 cm.
Yapım Tekniği : Kalıp yapımı
Tanım : Plaka üzerinde yüksek kabartma şeklinde yapılmış at figürüne ait arka bacak parçası. Figür sağa doğru adım atar pozisyonundadır. Alt kısmının orijinal bitim yeri korunmuştur.
Benzer örnekler : Dufková 1974, 151, pl. 36, cat. No. 69, 70; Boehlau-Schefold 1942, 48, tafel 8, nr. 5.
Tarih : Hellenistik Dönem

Katalog No : 14
Buluntu Kodu : ALO
Buluntu Yeri : B2 (a gridi), -2.24/-2.43m.
Hamur Özellikleri : Bol mikalı, kaliteli hamur, iyi pişmemiş
Hamur Rengi : 7.5 YR 7/4
Ölçüleri : **Yükseklik:** 3.8 cm. **Genişlik:** 2.7 cm. **Kalınlık:** 0.9 cm.
Yapım Tekniği : kalıp yapımı, iki kalıp, içi boş, ön kısmı korunmuş

Tanım : Bir kadın figürüne ait gövde parçası. Göğüs altından ayak bileğine yakın bir yere kadar olan bölüm korunmuştur. Figür ayakta durmaktadır. Sağ kolunu dirsekten hafif kıvrımış, öne doğru uzattığı sağ elinde phiale tutmaktadır. Sol kolunu dirsekten kıvrımıştır ve sol eli göğsü üzerindedir. Figürün giydiği peplos göğüs altından kemerle sıkılmıştır. Apoptigma göğüs altından bacakların üst kısmına kadar sarkmıştır. Kıvrımlar düzdür ve plastik olarak yapılmıştır. Figürün sağ yanında, kabın alt kısmında bir nesnenin az bir kısmı korunmuştur. Figürden bağımsız duran bu bölümde yay şeklinde belirgin konturlar ve ortasına doğru aşınmış kabartma görülmektedir. Heykelciğin sol kısmında figürün sol dirseğinin hizasından aşağısı korunmuş, aşağı doğru sütun şeklinde inen dar bölümün sol kenarı orijinal olarak korunmuştur ancak ne olduğu anlaşılamamaktadır.

Benzer örnekler : Mollard- Besques 1963, 84, pl. 103 a, e; Burr Thompson 1959, pl. 27, Fig. T2942, T3186, T1629, T1966, T2256.

Tarih : Geç Hellenistik

Katalog No : 15

Buluntu Kodu : AKV

Buluntu Yeri :

Hamur Özellikleri : Bol beyaz ve iri mikalı

Hamur Rengi : 7,5 YR 7/4

Ölçüleri : **Yükseklik:** 5.3 cm **Genişlik:** 5.2 cm **Derinlik:** 0.5 cm.

Yapım Tekniği : Kalıp yapımı

Tanım : Üzerinde kadın figürü kabartması bulunan plaka parçası. Yalnızca sağ tarafı korunmuştur. Figür ayakta durmaktadır. Giydiği peplosun yakası "V" şeklindedir. Göğüs altından ince bir kemerle bağlanmış olan giysinin kemerden aşağı inen kıvrımları düz, ince ve paralel yapılmıştır. Himation, figürün gövdesinin sağ tarafında uçar gibi gösterilmiş ve fazla detaylandırılmamıştır. Figürün sağ kolu dirsekten kıvrılmış, eli ile himationun bir ucunu göğsüne yakın bir yerden tutmaktadır. El belirgin olarak betimlenmiştir ancak katı bir duruşu vardır. Heykelciğin işçiliğindeki kalite dikkat çekici bir özelliktir. Arka yüzde parmak izi benzeri izler görülmektedir.

Benzer örnekler : Dufková 1974, s. 135, pl. 25, Cat. No. T4

Tarih : M.Ö. geç 2. yüzyıl

Katalog No : 16

Buluntu Kodu : BSE

Buluntu Yeri : B1 (d gridi), Seviye -2.35 m.

Hamur Özellikleri : bol ince mikalı, kaliteli hamur

Hamur Rengi : 5YR 7/4-7/8. Bir kısmı pişme sırasında kahverengileşmiş

Ölçüleri : **Yükseklik:** 9.6 cm. **Genişlik:** 3.6 cm. **Kalınlık:** 1.1 cm.

Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, iki kalıp, içi boş, ön kısmı korunmuş

Tanım :Ayakta duran kadın figürünü. Baş ve arka kısmı korunmamıştır. Ağırlığını sol bacağına vermiş ve aynı yöne doğru hafifçe eğimli durmaktadır. Sol kolu görünmeyen figürün sağ kolunun dirsekten kıvrılmış olduğu, karını hizasında, kulpundan tuttuğu bir kap taşıdığı görülmektedir. Büyük boyutlu olduğu anlaşılan bu kap, uzun boyunlu, oval gövdeli ve tek kulplu bir forma sahiptir. Figür oldukça kalın bir kumaştan olduğu anlaşılan bir peplos giymektedir. Belden yapılmış olan bir apoptygma görülmektedir. Figürün solunda, gövdesinin üst kısmındaki kabarık kumaş kıvrımlarının ne oldukları kesin olarak anlaşılamamaktadır. Ancak, pelerin gibi ikinci bir giysiye ait kıvrımlar ya da göğüs altından yapılan bir apoptygma olabilir. Genel olarak kıvrımların düz olduğu ve plastik olarak işlendiği görülür. Heykelciğin yüzeyinin genelinde göze çarpan aşınma etek uçlarına doğru yoğunlaşmaktadır. Elbise kıvrımların aralarında siyah boya kalıntıları vardır.

Benzer örnekler : -

Tarih : -

Katalog No : 17

Buluntu Kodu : AKD

Buluntu Yeri : B2 (b gridi), seviye -2.37 m.

Hamur Özellikleri : Bol mikalı hamur

Hamur Rengi : 10YR 7/3

Ölçüleri : **Yükseklik:** 6.3 cm. **Genişlik:** 4.1 cm. **Derinlik:** 6.1 cm.

Yapım Tekniği : kalıp yapımı, başın içi boş, boynun dolu

Tanım : Kadın figürinine ait baş. Boynun büyük bir kısmı ile birlikte korunmuştur. Başın arkasında, sağ yanaktan dudağın altına doğru ve boynun sağ kısmında kırık vardır. Ayrıca çenede dar bir alanda kırık ve burunda aşınma görülmektedir. Baş sağına doğru hafifçe eğik durmaktadır. Buklelerden oluşan saçları önden arkaya doğru üç sıra halinde salyangoz şeklinde stilize edilmiş ve yüzü çevrelemektedir. Arkasındaki topuzu, başındaki örtünün altından fark edilmektedir. Topuzun yaptığı çıkıntıdan dolayı örtüde oluşan kıvrımlar, topuzun alt kısmında dikey kazıma çizgilerle verilmiştir. Örtünün başa sonradan eklendiği boyun bölümünden anlaşılmaktadır. Yüz, hafif yuvarlak ve çene altı dolgun bir yapıya sahiptir. Yüz hatları belirgin olarak korunmuştur. Alın dardır. Gözler iri ve belirgin şekilde yapılmıştır. Göz kapakları hafif şiştir. Burnun zarıflığı, biraz aşınmış olmasına rağmen seçilebilmektedir. Alt dudağı üste göre daha dolgundur ve kapalı durmaktadır. Boynunda kazıma ile yapılmış iki boyun çizgisi korunmuştur. Figür duruşu ve yüz ifadesiyle olgun aynı zamanda hüznü bir görüntü sergilemektedir. Örtünün kıvrımlarının aralarında beyaz kireç astar kalıntıları görülmektedir. Eserin hamurunun ve işçiliğinin kalitesi dikkat çekicidir.

Benzer örnekler : Mollard-Besques 1963, pl. 211 h; pl. 104, d; Burr Thompson 1963, no. 184, 207, 218; pl. XL, no. 186; pl. XLVII, no 218.

Tarih : M.Ö. 2. yüzyıl

Katalog No : 18

Buluntu Kodu : AKD

Buluntu Yeri : B2 (b gridi), seviye -2.37 m.

Hamur Özellikleri : Çok ince ve seyrek mikalı hamur

Hamur Rengi : 7,5 YR 7/3

Ölçüleri : **Yükseklik:** 5,8 cm. **Genişlik:** 4 cm. **Derinlik:** 1,1 cm.

Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, içi boş, arka yüz eksik.

Tanım : Kadın figürinine ait baş parçası. Boyun ile alın ve saç kısmının sol bölümü korunmamıştır. Yüzeyde çok fazla kalker tabakası görülmektedir. Baş düz durmaktadır. Alın üzerinde ortadan ikiye ayrılmış, yanlardan

geriye doğru taranmış şekilde olan saçları, karmaşık ve derin çizgilerle stile edilmiştir. Yüz yuvarlak ve yanaklar dolgundur. Yumuşak hatlara sahiptir. Alın üçgen şeklinde ve oldukça açıktır. Gözleri iri ve açıktır. Gözpınarları ile gözbebekleri betimlenmiştir. Burun düzgündür. Dolgun ve küçük olan dudakları kapalı durmaktadır. Ağız her iki yanında ufak kazıma çizgi ağza ifade kazandırmıştır. Korunmuş olan sağ kulağında küpe görülmektedir. Genel olarak çok kaliteli bir işçiliğe sahiptir.

Benzer örnekler : Burr Thompson 1963, pl. XLVII, no. 218; pl. XLVIII, no. 229

Tarih : M.Ö. 2. yüzyılın başı

Katalog No : 19

Buluntu Kodu : AFY

Hamur Rengi : 7,5 YR 7/4

Hamur Özellikleri : Az mikalı pürüzsüz bir hamur yapısı.

Ölçüleri : **Yükseklik:** 5.9cm. **Genişlik:** 3.1 cm. **Derinlik:** 0.7 cm.

Yapım Tekniği : Kalıp yapımı

Tanım : Kadın figürinine ait baş ve boyun parçasıdır. Saç dahil olmak üzere sol gözün üst kısmı ile yüzün sol tarafının bir kısmı ve sol kulak kırık ve eksiktir. Sağ kulağın üzerinden başlayan ve sol göze kadar devam eden bir kırık vardır. Baş dik pozisyonudadır. Saçlar çok detaylı işlenmiştir. Üzeri plastik işlemeli bir bant saçı ikiye ayırmaktadır. Ön kısım geriye doğru dikey olarak kavun dilimi şeklinde bölümlere ayrılmış ve bu bölümlerin üzerleri verev yivlerle stilize edilmiştir. Bandın gerisindeki kısım çok az korunmuştur ancak saçın öndeki gibi devam ettiği anlaşılmaktadır. Yüz ince uzun bir yapıdadır. Gözler çok derinde ve iri yapılmıştır. Gözpınarları belirtilmiştir. Dolgun dudaklara ve güçlü bir çene yapısına sahiptir. Burnun ucu kırıktır. Boyun yine ince ve uzundur. Korunmuş olduğu kadarıyla kulağında küpe bulunmaktadır. Genel olarak detaylı ve kaliteli bir işçilik hakimdir.

Benzer örnekler : Mollard- Besques 1963, pl. 211 e; Burr Thompson 1963, pl. XIX, no. 65; Mollard- Besques 1972, pl. 131 e.

Tarih : Geç Hellenistik Dönem

Katalog No : 20

Buluntu Kodu : BID

Buluntu Yeri : C2/B2 arası yürüme yolu, seviye -2.45/-2.55 m.

Hamur Özellikleri : Mikalı, kireç ve çok az taşçık katkılı hamur

Hamur Rengi : 7.5 YR 7/4

Ölçüleri : **Yükseklik:** 3.5 cm. **Genişlik:** 3.1 cm. **Kalınlık:** 0.8 cm.

Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, içi boş, ön kısmı korunmuş.

Tanım : Kadın figürüne ait baş parçası. Yüzü ve solunda yüzün yanında saç ve başından aşağı doğru sarkan örtünün bir kısmı korunmuştur. Başında diadem ya da polos taşımaktadır, ancak büyük bir kısmı kırık ve eksiktir. Aşınmış olmasına rağmen saçların alın üzerinde ortadan ikiye ayrıldığı görülebilmektedir. Sağ tarafında korunmuş olduğu kadarıyla, yüzün iki yanından omza inen bölüm ince ve yatay kazıma çizgilerle stilize edilmiştir. Geniş bir yüz yapısına sahiptir. Aşınmadan dolayı yüz ayrıntıları belirgin değildir. Sağ kulağında yuvarlak küpe bulunmaktadır.

Benzer örnekler : Mollard-Besques 1972, pl.132 b; Töpperwein 1976, taf. 2, nr. Ch9.

Tarih : M.Ö. 4.- M.Ö. 2. yüzyıl

Kat. No : 21

Buluntu Kodu : AOG

Hamur Rengi : 7,5 YR 7/4

Hamur Özellikleri : Sık ve beyaz mikalı hamur.

Ölçüleri : **Yükseklik:** 5,2 cm. **Genişlik:** 3,3 cm. **Derinlik:** 2,2 cm.

Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, içi boş üretim, baş gövdeyle birlikte kalıplanmış

Tanım :Büst şeklinde korunmuş kadın başıdır. Yüzeyi oldukça patinalıdır. Sol omuzdan başlayarak diagonal şekilde göğüs üzerinden sağ tarafa inen

2 (?) sıra halinde giysi kıvrımı görülmektedir. Başı örtülüdür (?). Detaylar belirgin değildir.

Benzer örnekler : -

Tarih : -

Katalog No : 22

Buluntu Kodu : ALO

Buluntu Yeri : B2 (a gridi), seviye -2.24/-2.43 m.

Hamur Özellikleri : İnce, az mikalı hamur

Hamur Rengi : 5 YR 7/4

Ölçüleri : **Yükseklik:** 2,6 cm. **Genişlik:** 2,7 cm. **Kalınlık:** 0,7 cm.

Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, içi dolu

Tanım : Kadın figürüne ait baş parçası. Başın arka bölümü korunmuş, ön kısmı kırık ve eksik durumdadır. Eserde genel olarak çok fazla aşınma görülmektedir. Başın üzerinde stephane bulunmaktadır. Saçın ayrıntıları işlenmemiş ya da çok fazla aşınmıştır. Başın üzerinde yüksek bir stephane bulunmaktadır.

Benzer örnekler : -

Tarih : Hellenistik Dönem (?)

Katalog No : 23

Buluntu Kodu : BMO

Buluntu Yeri : D3 (b gridi) duvar temizliği

Hamur Özellikleri : Çok ince kireç katkılı, gözeneksiz

Hamur Rengi : 2.5 YR 6/6

Ölçüleri : **Yükseklik:** 1,7 cm. **Genişlik:** 1,5 cm. **Derinlik:** 1 cm.

Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, içi dolu

Tanım : Kız (?) çocuk figürüne ait baş parçası. Başın üst ve sol kısmı korunmuş. Başın arkası kırık durumdadır. Sol gözün yeri bellidir ancak aşınmadan dolayı ayrıntıları korunmamıştır. İnce yatay sığ çizgilerle stilize edilmiş saçı yüzünün etrafından çene altına inmektedir. Uç kısmı biraz kabarık yapılmıştır. Tepesinde bir çıkıntı görülmektedir. Yüz yuvarlak ve dolgun bir yapıya sahiptir.

Benzer örnekler : Burr Thompson 1963, pl. XLIX, no. 238; Vierneisel- Schlörb 1967, taf. 60, nr. 326; Mollard-Besques 1972, pl. 139 g; Dufková 1974, pl. 33, no. 51.

Tarih : Hellenistik Dönem

Katalog No : 24

Buluntu Kodu : AİJ

Buluntu Yeri :

Hamur Özellikleri : Bol beyaz mikalı hamur

Hamur Rengi : 7,5 YR 7/4

Ölçüleri : **Yükseklik:** 2,9 cm. **Genişlik:** 1,8 cm. **Derinlik:** 0,9 cm

Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, içi boş, arka yüz eksik

Tanım : Çocuk figürinine ait baş parçası. Yüz ile boynun bir kısmı korunmuştur. Baş sağa eğik pozisyonudadır. Saç omza kadar inmektedir ve yüz çevresinde geriye doğru derin kazıma çizgilerle stilize edilmiştir. Bir bölümü başın üstünde toplanarak küçük bir topuz şekli verilmiştir. Yüz yuvarlak ve oldukça dolgundur. Ayrıntılar, burun dışında, ayırt edilebilmektedir. Gözler küçük ve derinde işlenmiştir. Göz kapaklarının şişkin yapılmıştır. Dudaklar incedir ve kenarlarındaki iki kazıma çizgi ile gülümseme gösterilmiştir.

Benzer örnekler : Mollard-Besques 1963, pl. 104b, pl. 61 c, pl. 169 c.

Tarih : Helenistik dönem

Katalog No : 25

Buluntu Kodu : AKC

Buluntu Yeri :

Hamur Özellikleri : İnce ve sık mikalı hamur

Hamur Rengi : 7,5 YR 7/4

Ölçüleri : **Yükseklik:** 3,6 cm. **Genişlik:** 2,7 cm. **Derinlik:** 2,3 cm

Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, içi boş, baş masif

Tanım : Çocuk figürüne (Eros?) ait baş parçası. Doğal nedenlerden dolayı yüz özellikleri aşınmıştır; sadece yüzünün yuvarlak olduğu anlaşılmaktadır.

Figürün başına kalın bir çelenk yerleştirilmiştir. Çelengin yüzeyinde herhangi bir bezeme görülmemektedir. Sağında, boynuna bitişik olarak korunmuş olan kısmın ne olduğu anlaşılamamaktadır.

Benzer örnekler : Mollard-Besques 1963, pl. 61c, e, pl. 159b; Mollard-Besques 1972, pl. 6a; Burr-Thompson 1959, pl. 26, fig. 6; Burr-Thompson 1965, pl. 17, fig. 9.

Tarih : Geç Hellenistik Dönem

Katalog No : 26

Buluntu Kodu : CAR

Buluntu Yeri : D2 kuzey yürüme yolu, seviye -2.03 m.

Hamur Özellikleri : Az kireç ve kum katkılı, gözenekli, iyi pişmemiş hamur. Başın üst ve sol kısmı yanmış.

Hamur Rengi : 7.5 YR 7/3 (hatalı fırınlama)

Ölçüleri : **Yükseklik:** 2.8 cm. **Genişlik:** 2.3 cm. **Kalınlık:** 1.1 cm.

Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, iki kalıp, ön kısmı korunmuş

Tanım : Erkek figürinine ait baş parçası. Baş hafif sağına eğik ve yüzü de biraz aynı yöne dönük durumdadır. Yuvarlak bir yüz yapısına sahiptir. Saçlar simetrik olmayan kabarıklıklarla dalgalı yapılmaya çalışılmıştır. Ağız dışında, yüz ayrıntıları seçilebilmektedir. Alında iki yatay kazıma çizgi ile kırışıklık verilmiştir. Gözler iri, göz kapakları şiş gösterilmiştir. Gözler dıştaki uçlarından aşağı doğru sarkıktır. Figürün yüzünde sakin bir ifade vardır. Yüzünün ve saçını sağ kısmında yer yer siyah boya kalıntıları korunmuştur.

Benzer örnekler : Mollard-Besques 1972, pl. 172 a, b, c, d, e, f, pl. 138 a, Bieber 1955, fig. 530.

Tarih : Hellenistik Dönem

Katalog No : 27

Buluntu Kodu : APO

Buluntu Yeri : D2 (d gridi), seviye -1.78/-1.96 m.

Hamur Özellikleri : Bol, ince mikalı, kaliteli hamur

Hamur Rengi : 2.5 YR 6/6-7.5 YR 7/4
Ölçüleri : **Yükseklik:** 4.8 cm. **Genişlik:** 4.4 cm. **Kalınlık:** 1,7 cm.
Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, iki kalıptan yapılmış, ön bölüm korunmuş
Tanım : Plaka şeklinde bir kaidenin ön kısmından bir parça. Üzerinde bir insan figürüne ait elbisenin etek ucu ile yanında bir aslanın pençesi görülmektedir. Pençe bir yükseltinin üzerinde durmaktadır. Tırnak ayrıntıları verilmiştir. Etek ucundaki verev kıvrımlar plastik özelliğe sahiptir.
Benzer örnekler : Boehlau-Schefold 1942, taf. 8, nr. 2; Burn- Higgins, pl. 148, fig. 2910;
Tarih : Hellenistik Dönem (?)

Katalog No : 28
Buluntu Kodu : ALH
Buluntu Yeri : B2 (a gridi), seviye -2.35 m.
Hamur Özellikleri : Bol ince mikalı, kaliteli hamur
Hamur Rengi : 5 YR 7/4 pembe
Ölçüleri : **Yükseklik:** 3.9 cm. **Genişlik:** 2.4 cm. **Kalınlık:** 0.8 cm.
Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, iki kalıp, figür kaide ile birlikte kalıplanmış
Tanım : Figürin kaide parçası. Kaide alçak ve oval (?) formlu, içbükey profillidir. Üzerinde insan figürünün bir ayağı korunmuştur. Figürün ayağın üzerini, sadece ön bölümü açıkta kalacak şekilde, uzun giysisinin etek kısmı örtmüştür. Parmaklar özensizce işlenmiştir. Giysisinin ayak üzerine sarkınca yaptığı kıvrımlar açık olarak betimlenmiştir.
Benzer örnekler : Dufková 1974, pl. 26, fig. T7
Tarih : -

Katalog No : 29
Buluntu Kodu : ARD
Buluntu Yeri : C3 (a gridi), seviye -1.87/-2.09 m.
Hamur Özellikleri : Bol, ince mikalı hamur

Hamur Rengi : 5 YR 7/4
Ölçüleri : **Yükseklik:** 4.2 cm. **Genişlik:** 3.1 cm. **Derinlik:** 2.6 cm.
Kalınlık: 1.1 cm.
Yapım Tekniği : Kalıp yapımı
Tanım : Figürin kaidesi parçası. Yüksek ve köşeli bir forma sahiptir. Ön ve yan kenarlarının bir kısmı korunmuştur. Üst kısmı profillidir. Üst kısmında bir insan figürüne ait ayak parçası seçilmektedir. Ön kenarda, üst kısmında ve ayağın solunda siyah boya kalıntıları bulunmaktadır. Olasılıkla figürden bağımsız yapıp sonradan birleştirilmiştir.
Benzer örnekler : -
Tarih : -

Katalog No : 30
Buluntu Kodu : BOH
Buluntu Yeri : C4 (a gridi), seviye -1.94/-2.20 m.
Hamur Özellikleri : Bol mikalı hamur
Hamur Rengi : 5 YR 6/6
Ölçüleri : **Yükseklik:** 1.2 cm. **Genişlik:** 5.5 cm. **Derinlik:** 2 cm.
Yapım Tekniği : Kalıp yapımı
Tanım : Olasılıkla kaide parçası. Üst düzlemin bir kısmı ve bir kenarın üst bölümü korunmuştur. Köşeli bir forma sahiptir. Üzerindeki figüre dair çok küçük bir çıkıntı görülmektedir. Ancak ne olduğu anlaşılamamaktadır.
Benzer örnekler : -
Tarih : -

Katalog No : 31
Buluntu Kodu : BRP
Buluntu Yeri : B 1 (c+d) yüzey toprağı, seviye -2.03/-2.27 m.
Hamur Özellikleri : İnce, bol mikalı, gözeneksiz, kaliteli hamur
Hamur Rengi : 5 YR 7/6

Ölçüleri : **Yükseklik:** 3.3 cm. **Genişlik:** 3.2 cm. **Kalınlık:** 0.6 cm.

Yapım Tekniği : Kalıp yapımı

Tanım : Olasılıkla, alçak kaide üzerinde duran bir insan figürüne ait elbise parçası. Figür, kaide ile birlikte kalıplanmış olmalıdır. Elbisenin etek ucu sığ, dike yakın çizgilerle gösterilmiştir.

Benzer örnekler : -

Tarih : -

Kat. No. : 32

Buluntu Kodu : AMA

Buluntu Yeri :

Hamur Rengi : 7,5 YR 7/2

Hamur Özellikleri : Sık, ince, beyaz mikalı hamur. Üzerinde beyaz astar izleri var.

Ölçüleri : **Yükseklik:** 2,7 cm. **Genişlik:** 4,7 cm **Derinlik:** 0,6 cm

Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, içi dolu

Tanım :Kanat. Dış yüzde yer yer korunmuş beyaz astar kalıntıları görülmektedir. Eros figürinine ait olabilir.

Benzer örnekler : -

Tarih : -

Katalog No : 33

Buluntu Kodu : BSF

Buluntu Yeri : B 1 (d gridi), Seviye -2.42 m.

Hamur Özellikleri : Bol, ince mikalı

Hamur Rengi : 7.5 YR 7/4 -7/6

Ölçüleri : **Yükseklik:** 2.7 cm. **Genişlik:** 5.91 cm. **Derinlik:** 0.8 cm.

Yapım Tekniği : Kalıp yapımı

Tanım : Kanat. Yüzeyde pembe boya kalıntıları görülmektedir. ön yüzü detaylandırılmamıştır. Orijinal olarak korunmuştur. Elinde yuvarlak ve küçük bir nesne tutan figürün kolunun dirsekten alt bölümü görülmektedir.

Benzer örnekler : -

Tarih : -

Katalog No : 34

Buluntu Kodu : ANI

Buluntu Yeri : A3 (d gridi), seviye -1.85/-2.10 m.

Hamur Özellikleri : Az, ince mikalı hamur

Hamur Rengi : 2.5 YR 7/6

Ölçüleri : **Yükseklik:** 3.5 cm. **Genişlik:** 3.8 cm. **Kalınlık:** 0.5 cm.

Yapım Tekniği : Kalıp yapımı

Tanım : Kanat parçası. Yüzeyi küçük kareler şeklinde detaylandırılmıştır. Ancak ayrıntılar iyi korunmamıştır.

Benzer örnekler : Mollard- Besques 1963, 37, pl. 41e.

Tarih : Hellenistik Dönem (?)

Katalog No : 35

Buluntu Kodu : ALO

Buluntu Yeri : B2 (d gridi), seviye -2.09/-2.25 m.

Hamur Özellikleri : Kum katkılı hamur

Hamur Rengi : 2.5 YR 6/6

Ölçüleri : **Yükseklik:** 3.3 cm. **Genişlik:** 3 cm. **Kalınlık:** 0.8 cm.

Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, iki kalıp, ön kısmı korunmuş

Tanım : İnsan figürüne ait gövde parçası. Sadece omuz ve göğüs kısmı korunmuş durumdadır. Kol çıkıntısına dair bir iz bulunmamaktadır. Korunan kısmın ortasındaki dikey plastik yiv, sırt çizgisini göstermektedir.

Benzer örnekler : -

Tarih : -

Katalog No : 36

Buluntu Kodu : ALO

Buluntu Yeri : B2 (a giridi), -2.24/-2.43

Hamur Özellikleri : İnce kum ve kireç katkılı hamur

Hamur Rengi : 2.5 YR 7/8
Ölçüleri : **Yükseklik:** 5.6 cm. **Genişlik:** 3.4 cm. **Kalınlık:** 1.4 cm.
Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, içi boş, sadece ön kısmı korunmuştur.
Tanım :Kadın figürinine ait gövde parçası. Sol göğüs kısmı korunmuştur. Figürün göğsü açıktadır. Solunda elbisesinin çok az bir kıvrımı görülmektedir.
Benzer örnekler : -
Tarih : -

Katalog No : 37
Buluntu Kodu : BGZ
Buluntu Yeri : C2/B2 açmaları arasındaki yürüme yolu, seviye -1.83/-2.18m.
Hamur Özellikleri : İnce mika katkılı hamur
Hamur Rengi : 2.5 YR 6/8
Ölçüleri : **Yükseklik:** 3.8 cm. **Genişlik:** 1.6 cm. **Kalınlık:** 0.8 cm.
Yapım Tekniği : kalıp yapımı, içi dolu
Tanım : Oyuncak bebeğe ait bacak parçası. Bacağın uyluk bölümü, üst kısmında gövdeye birleştirilmeyi sağlayan ip deliği ile birlikte korunmuştur. Arka kısmı kırık ve eksiktir. Üst kısımda başı, alt kısımda kuyruğu olmak üzere iki defa dolanarak bacağa sarılmış bir yılan görülmektedir.
Benzer örnekler : Mollard- Besques 1972, pl. 121, fig. b, s. 95; Mollard- Besques 1963, pl. 49, fig. b, d, s.41, pl. 42, fig. b, s. 38
Tarih : Hellenistik Dönem(?)

Katalog No : 38
Buluntu Kodu : AMP
Buluntu Yeri : B2 (d gridi), seviye -2.58/- 2. 69 m.
Hamur Özellikleri : Çok az ince mika katkılı hamur
Hamur Rengi : 5YR 7/4
Ölçüleri : **Yükseklik:** 2.5 cm. **Genişlik:** 0.9 cm. **Derinlik:**1.1 cm.
Yapım Tekniği : Kalıp yapımı?

Tanım : Bir oyuncak bebeğe ait kol ya da bacak parçası. Ancak, olasılıkla sonradan inceltilerek başka bir amaç için kullanılmıştır. Gövdeye birleştirmek için ip deliğine sahiptir.

Benzer örnekler : -

Tarih : -

Katalog No : 39

Buluntu Kodu : BNI

Buluntu Yeri : A3 (d gridi), seviye -1.85/-2.10 m.

Hamur Özellikleri : Az mikalı, az gözenekli, iyi pişmiş hamur

Hamur Rengi : 2.5 YR 6/6

Ölçüleri : **Yükseklik:** 4.3 cm. **Genişlik:** 1.3 cm. **Derinlik:** 1 cm.

Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, içi dolu

Tanım : Bir insan figürüne ait kol parçası. Dirseğe yakın bir yerden kırılmış durumdadır. Elin az bir kısmı korunmuş, parmakların hepsi kırık ve eksiktir.

Benzer örnekler : -

Tarih : -

Katalog No : 40

Buluntu Kodu : AJR

Buluntu Yeri : B2 (d gridi), seviye -2.09/-2.25 m.

Hamur Özellikleri : Bol mikalı, kaliteli hamur, içinin bir kısmı pişme sırasında yanmış

Hamur Rengi : 5YR 7/6

Ölçüleri : **Yükseklik:** 3.8 cm. **Genişlik:** 2 cm. **Kalınlık:** 2.1 cm.

Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, içi dolu

Tanım : İnsan figürüne ait bacak parçası. Olasılıkla dizden kırılmıştır. Korunan kısım bacağın uyluk bölümüdür.

Benzer örnekler : -

Tarih : -

Katalog No : 41
Buluntu Kodu : BDK
Buluntu Yeri : D3 (a gridi), seviye -2.00/-2.18 m.
Hamur Özellikleri : Bol mikalı, kireç katkılı, gözenekli hamur
Hamur Rengi : İçi pişmeden dolayı grileşmiş
Ölçüleri : **Yükseklik:** 4.1 cm. **Genişlik:** 2.2 cm. **Kalınlık:** 0.8 cm.
Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, iki kalıp, içi boş, ön tarafı korunmuş
Tanım : İnsan figürüne ait bacak parçası. Hangi bölümüne ait olduğu anlaşılmamaktadır.
Benzer örnekler : -
Tarih : -

Katalog No : 42
Buluntu Kodu : AMT
Buluntu Yeri : C2 dolgu toprağı
Hamur Özellikleri : İyi pişmemiş hamur, içi grileşmiş, yüzeyde yer yer grilikler bulunmakta
Hamur Rengi : 10R 6/3
Ölçüleri : **Yükseklik:** 5.6 cm. **Genişlik:** 2.2 cm. **Kalınlık:** 2.1 cm.
Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, içi boş
Tanım : İnsan figürüne ait bacak parçası.
Benzer örnekler : -
Tarih : -

Katalog No : 43
Buluntu Kodu : ALO
Buluntu Yeri : B2 (d gridi), seviye -2.09/-2.25 m.
Hamur Özellikleri : ince kum, biraz kireç katkılı hamur
Hamur Rengi : 2.5 YR 6/6
Ölçüleri : **Yükseklik:** 3.5 cm. **Genişlik:** 2.5 cm. **Kalınlık:** 2 cm.

Yapım Tekniği : kalıp yapımı, içi dolu
Tanım : İnsan figürüne ait bacak parçası. Arka kısmı kırıktır. Sol kenarında korunmuş olan bölümün ne olduğu anlaşılamamaktadır.
Benzer örnekler : -
Tarih : -

Katalog No : 44
Buluntu Kodu : ALO
Buluntu Yeri : B2 (a gridi), seviye -2.24/2.43 m.
Hamur Özellikleri : Çok yoğun ince mikalı, kaliteli hamur
Hamur Rengi : 7.5 YR 7/4
Ölçüleri : **Yükseklik:** 3 cm. **Genişlik:** 2.7 cm. **Kalınlık:** 1.8 cm.
Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, iki kalıp (?), içi boş
Tanım : Figürin elbisesi parçası. Himationun etek ucu kısmı korunmuştur. Bacağın yaptığı yükselti üzeri düz yapılmıştır. Sağ kenarında himationun kenarının dışa doğru kıvrılmış olduğu görölmektedir. Bu kısmın arkasında, altındaki elbisenin kumaş kıvrımları korunmuştur. Küçük bir parça olmasına rağmen hamurun ve işçiliğin kalitesi dikkat çekmektedir.
Benzer örnekler : -
Tarih : -

Katalog No : 45
Buluntu Kodu : BRP
Buluntu Yeri : B1 (c+d) yüzey toprağı, seviye -2.03/-2.27 m.
Hamur Özellikleri : Bol ince mikalı, kireç katkılı hamur
Hamur Rengi : 5 YR 6/6
Ölçüleri : **Yükseklik:** 6.6 cm. **Genişlik:** 4.8 cm. **Kalınlık:** 0.6 cm.
Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, iki kalıp, ön kısmı korunmuş
Tanım : Figürin elbisesi parçası. Elbisenin eteğinin bir bölümü korunmuştur. Düz, dikey ve kalın kıvrımların üzerinde, verev şekilde duran ve yüzeyi düz bırakılmış himationun bir kenarı görölmektedir., himationun açıkta

bıraktığı bölümde dikey bir kabartı ve elbisenin kıvrımlarının biraz sığlaşmasıyla dizin hafifçe bükülmüş olduğu anlaşılmaktadır.

Benzer örnekler : -

Tarih : -

Katalog No : 46

Buluntu Kodu : AKO

Buluntu Yeri : B2 (b gridi), seviye -2.25/-2.44 m.

Hamur Özellikleri : Bol ince mikalı, biraz kireç katkılı, gözeneksiz hamur

Hamur Rengi : 5 YR 6/6

Ölçüleri : **Yükseklik:** 3.1 cm. **Genişlik:** 2.7 cm. **Derinlik:** 1.1 cm.

Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, ön kısmı korunmuş

Tanım : Elbise parçası. Derin üç dikey kıvrım görülmektedir. Bir kenarında, iki kıvrım arasında beyaz astar kalıntıları vardır.

Benzer örnekler : -

Tarih : -

Katalog No : 47

Buluntu Kodu : BMP

Buluntu Yeri : C2 (a gridi), seviye -3.04/-3.12 m.

Hamur Özellikleri : Bol mikalı, biraz, ince kum katkılı hamur

Hamur Rengi : 5 YR 7/6

Ölçüleri : **Yükseklik:** 3 cm. **Genişlik:** 2.7 cm. **Kalınlık:** 1.8 cm.

Yapım Tekniği : Kalıp yapımı

Tanım : Figürin elbisesi parçası. Elbisenin etek kısmına ait bir parçadır. İki kalın arasında ince bir kıvrım görülmektedir. Kıvrımlar arasında beyaz astar kalıntıları vardır.

Benzer örnekler : -

Tarih : -

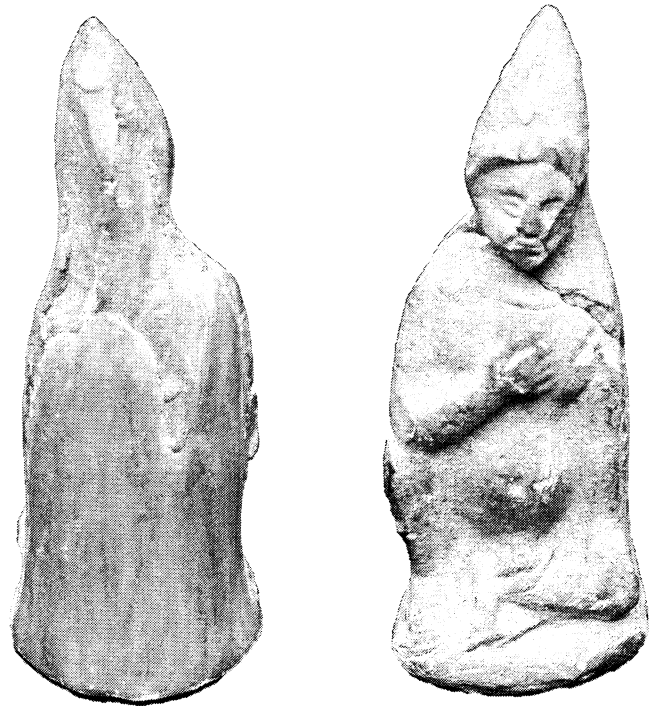
Katalog No : 48
Buluntu Kodu : BMP
Buluntu Yeri : C2 (a gridi), seviye -3.04/-3.12 m.
Hamur Özellikleri : Bol ince mikalı hamur
Hamur Rengi : 5 YR 6/6
Ölçüleri : **Yükseklik:** 3.6 cm. **Genişlik:** 2.7 cm. **Kalınlık:** 0.8 cm.
Yapım Tekniği : Kalıp yapımı, iki kalıp, ön kısmı korunmuş
Tanım : Figürin elbisesi parçası. Elbisenin etek ucu korunmuştur.
Geniş iki kıvrım görülmektedir.
Benzer örnekler : -
Tarih : -

Katalog No : 49
Buluntu Kodu : BJM
Buluntu Yeri : B3 (batı kesit içi)
Hamur Özellikleri : Bol ince mikalı, iyi pişmemiş hamur
Hamur Rengi : 5 YR 7/4
Ölçüleri : **Yükseklik:** 3.8 cm. **Genişlik:** 2.2 cm. **Derinlik:** 1.5 cm.
Yapım Tekniği : Kalıp yapımı
Tanım : Figürin elbisesi parçası. Üzerinde üç ince dikey kıvrım görülmektedir.
Benzer örnekler : -
Tarih : -

LEVHALAR

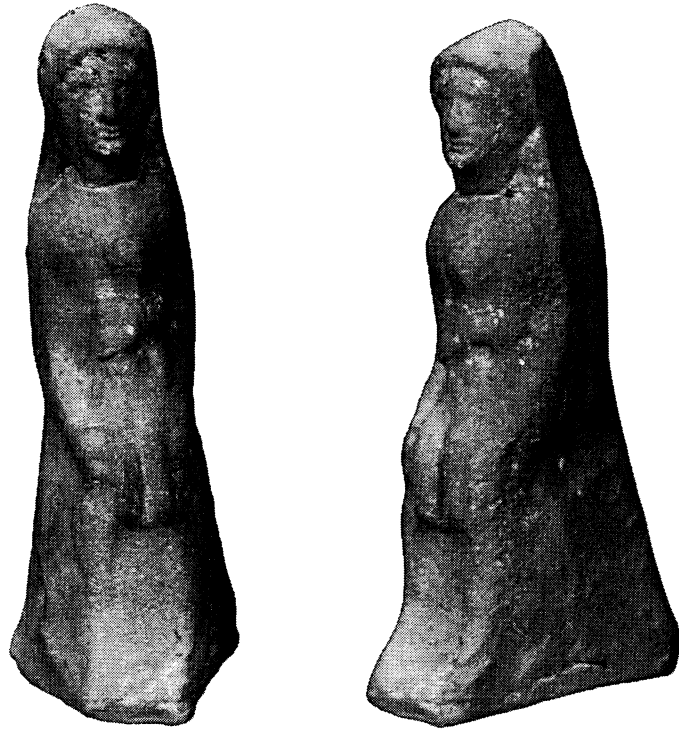
Kat. No. 1

Kat. No. 2

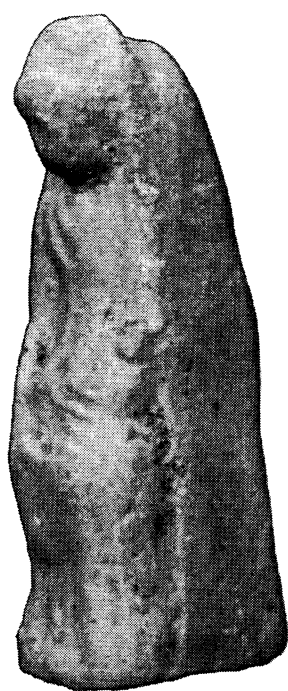
Kat.. No. 3

Kat. No. 4

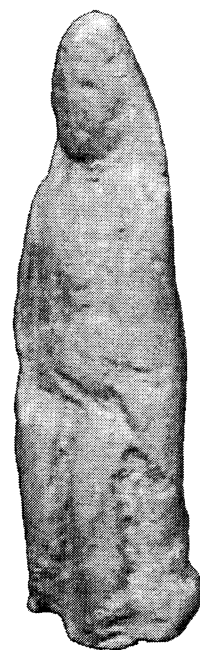
Kat. No. 5

Kat. No. 6

Kat. No. 7

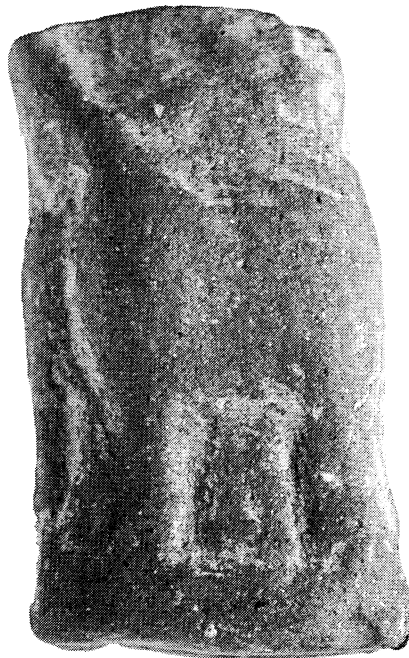
Kat. No. 8

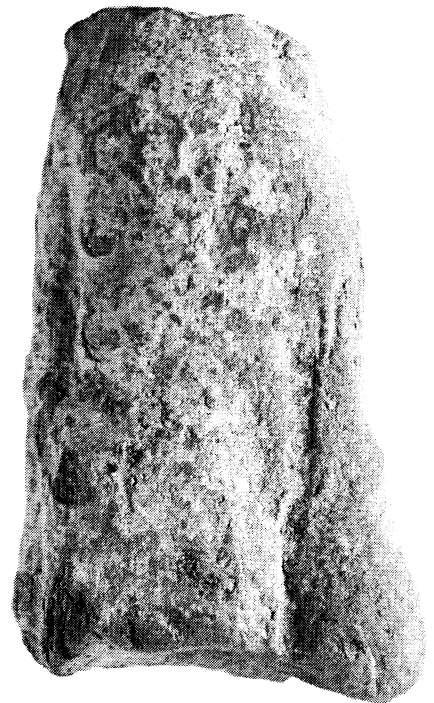
Kat. No. 9

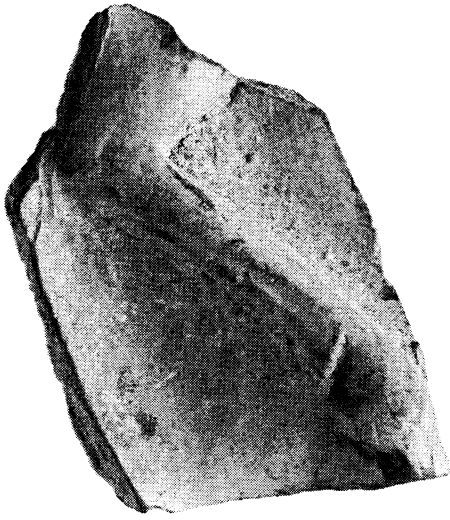
Kat. No. 10

Kat. No. 11

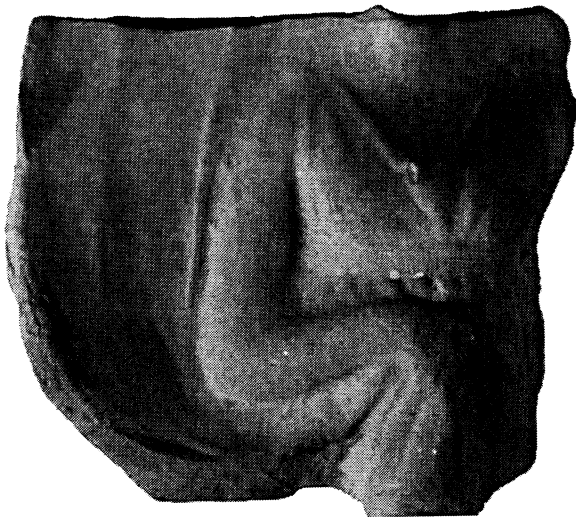
Kat. No. 12

Kat. No. 13

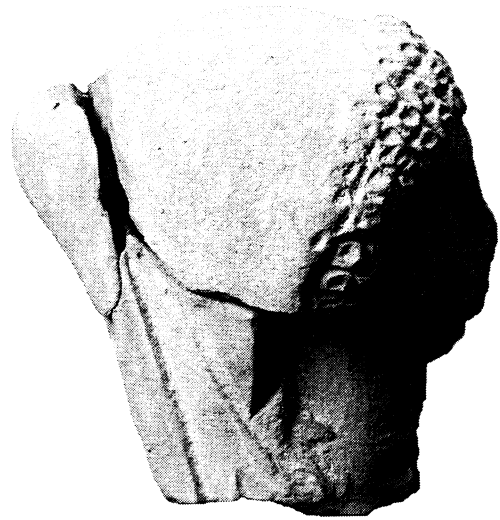
Kat. No. 14

Kat. No. 15

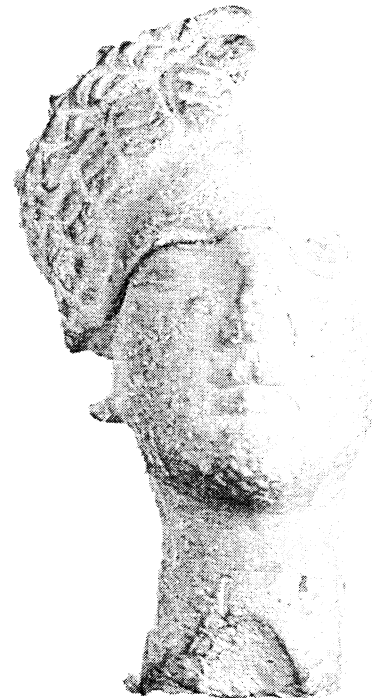
Kat. No. 16

Kat. No. 17

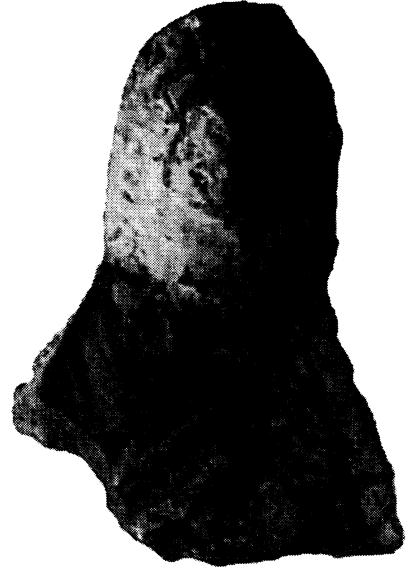
Kat. No. 18

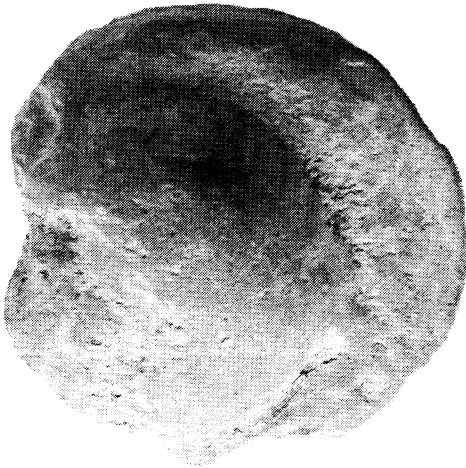
Kat. No. 19

Kat. No. 20

Kat. No. 21

Kat. No. 22

Kat. No. 23

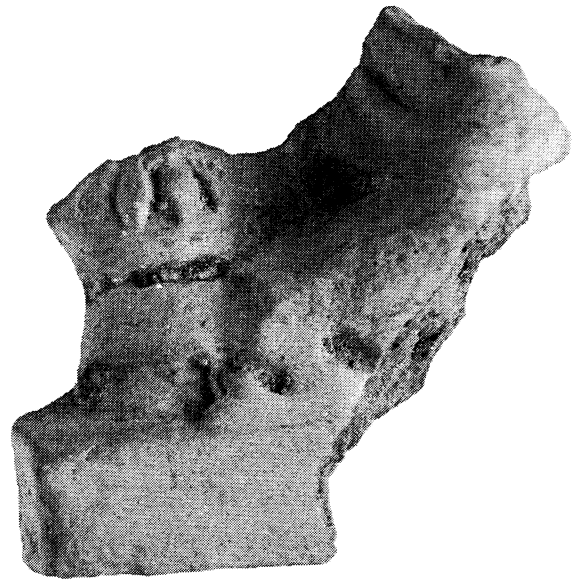
Kat. No. 24

Kat. No. 25

Kat. No. 26

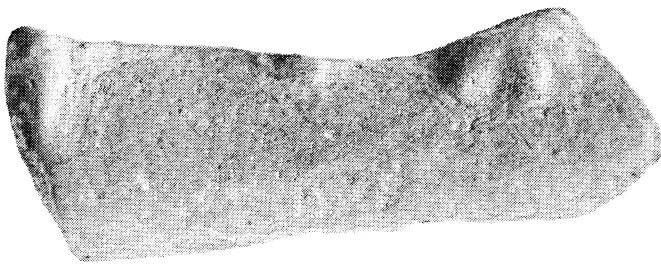
Kat. No.27

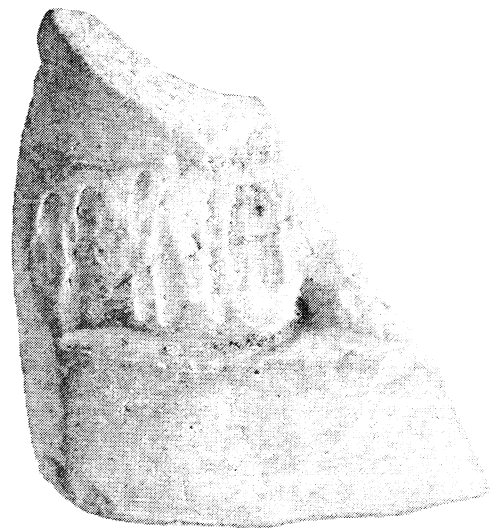
Kat. No. 28

Kat. No. 29

Kat. No. 30

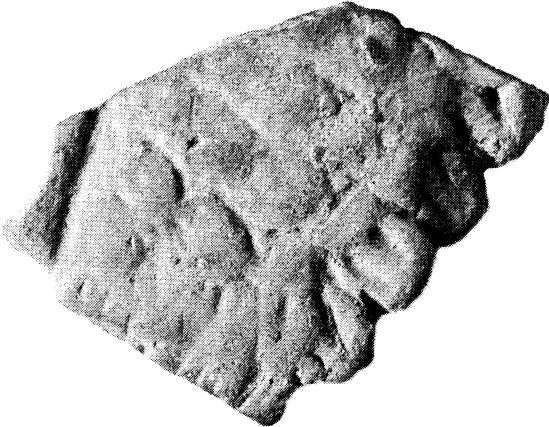
Kat. No. 31

Kat. No. 32

Kat. No. 33

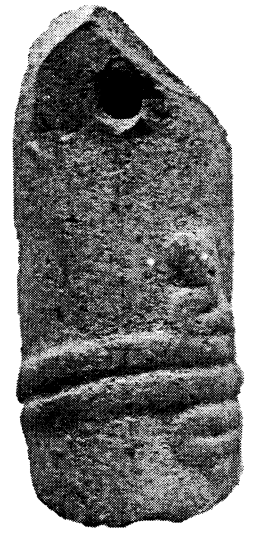
Kat. No.34

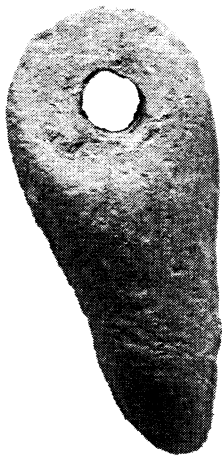
Kat. No. 35

Kat. No. 36

Kat. No. 37

Kat. No. 38

Kat. No. 39

Kat. No. 40

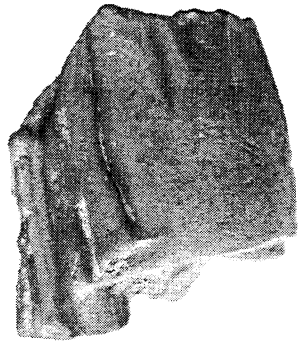
Kat. No. 41

Kat. No. 42

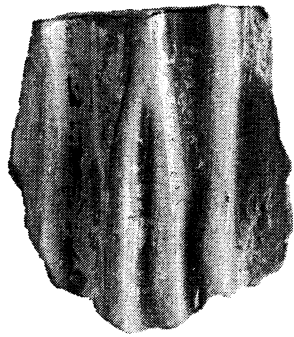
Kat. No. 43

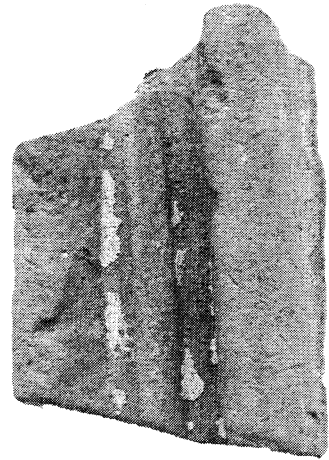
Kat. No. 44

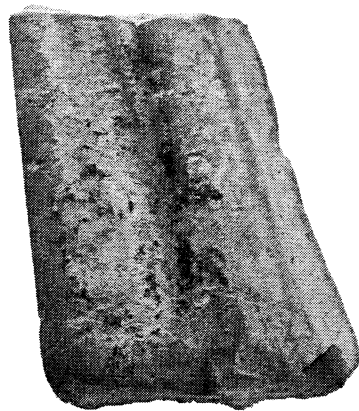
Kat. No. 45

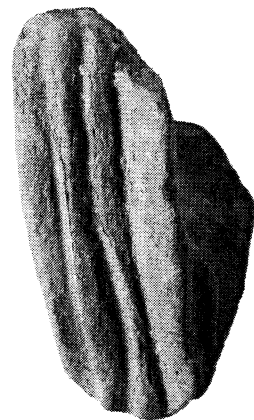
Kat. No. 46

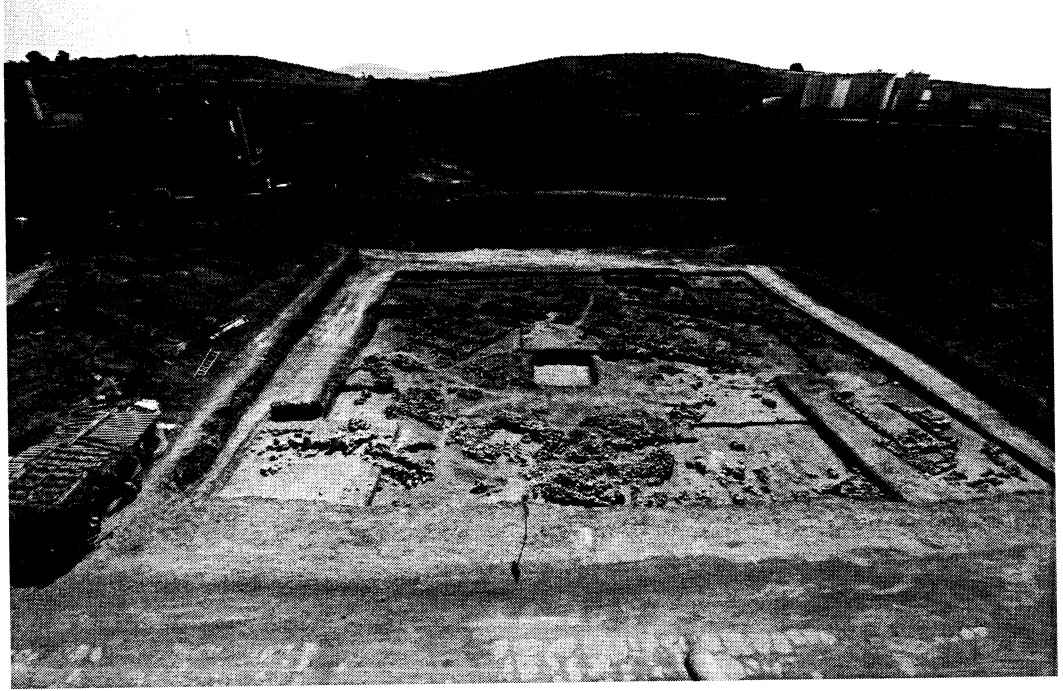
Kat. No. 47

Kat. No. 48

Kat. No.49

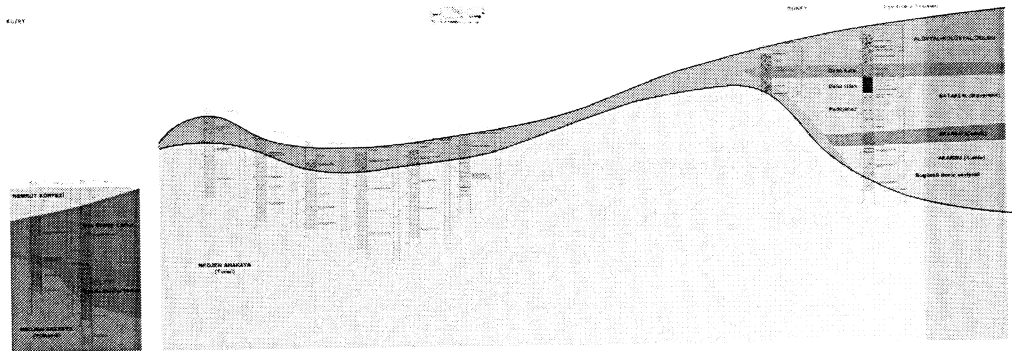
Resim 1

Resim 2

Resim 3

Resim 4